

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

OCTOMBRIE 2019

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

OCTOMBRIE 2019

SUMAR

octombrie

2019

4 În căutarea răului
din noi

I. GHICA

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

5 Șah
cu Evgheni Primakov

I. TALPEȘ

74 Războiul
românilor cu ei înșiși

*Proasta guvernare
și corupția
în România interbelică*

B. BUCUR

10 Craii de Curtea-
Veche... deconspirați

M. CAZACU

15 Saga
Universității Beijing
A.E. BUDURA

20 O nouă eră
în Japonia
*Scurtă istorie
a dinastiei imperiale*

I. SCUMPIERU

25 Ministru
de Externe
pentru patru zile

N. MAREȘ

29 Grija evgheniților,
coconii cu carte

N. ROMAN

32 123 de fotografii
vorbitoare
C. PĂIUȘAN-NUICĂ

33 „Dușmanul
poporului”
care a prevestit exact
căderea comunismului
Anton Golopenția
S. GOLOPENȚIA

38 Un britanic
în Parisul Balcanilor
W.F.A. RATTIGAN,
L. BRAD-CHISACOF

43 Cursul natural
și inevitabil
al Bucovinei
*Documente britanice
de la Conferința de Pace
de la Paris*

AL. PIȚIGOI

**PORECLA
ÎN RENAME**

48 Navigatorul
care nu a navigat
F. DOLGHIN

magazin istoric

Anul LII – serie nouă – nr. 10 (631)

octombrie 2019

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Moment generator al alianței seculare dintre Portugalia și Anglia: bătălia de la Aljubarrota, din august 1385, unde portughezii au avut un decisiv sprijin în arbaletierii englezi, învingând Castilia, care și ea apelase la ajutor, dar din partea francezilor; doi ani mai târziu, căsătoria dintre Joao I al Portugaliei și Felipa, din casa de Lancaster, în urma căreia se vor naște copii extrem de dotați intelectual, între care și Henric Navigatorul, va reconfirma armonia dintre cele două state

2 Pagoda cu trei etaje face parte din Templul Seiganto-ji. Legenda spune că a fost întemeiat de un călugăr buddhist venit din India, în timpul domniei împăratului Nintoku (313 – 399). A devenit un loc de pelerinaj vestit. În timpul războaielor civile din secolul al XVI-lea, clădirile templului au fost arse și au fost reconstruite în vremea lui Toyotomi Hideyoshi (1537 – 1598), cel care a pus capăt perioadei de tulburări, fiind considerat „al doilea mare unificator al Japoniei“

3 În patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României figurează, cu numărul de inventar 101.796, acest portret al lui Nicolae Bălcescu, care a fost recent restaurat. Este realizat în tehnica ulei pe pânză, datat și semnat lateral dreapta mijloc cu negru: Paris/ 1851/ Tatarescu

4 Vechiul sistem de promovare în funcții de stat, bazat pe examene, pe merit personal și talent, indiferent de clasă socială, a constituit un mijloc de menținere a unității și stabilității țării, asigurând continuitatea civilizației chineze; facsimil al unui rulu original ilustrând o sesiune de examene din timpul dinastiei Song

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BĂRINDEL,**

**academician
DINU C. GIURESCU
(1927 – 2018),**

**academician
IOAN-AUREL POP**

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Consilier editorial
Florentina Dolghin**

**Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu**

**Director economic
Doina Pascu**

**Corectura
Georgeta Apreotesei**

**Machetare
Monica Șerban**

**Difuzare
Constantin Petrescu**

**Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș**

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon: 021.315.09.91, 021.312.68.77

IGNORANȚA, CORUPȚIA ȘI EROAREA

ION GHICA

Acei cari au dorit totdeauna echitatea și libertatea în ordinul social și politic, o societate în care să domnească dreptatea cu un guvern respectabil și respectat, nu prin domnia puterii, ci prin domnia legilor; acei care au respectat puterea fără a o linguși, care n-au căutat niciodată a o amăgi, ci i-au arătat din vreme stâncile de care se poate lovi; acei care nu cred că printr-o săritură se poate ajunge și întrece națiunile cele mai înaintate; acei care privesc cu îngrijire pornirile care au adus loviri de tot felul au fost tractați de ambițioși și de răi români. Acei oameni au fost loviți din toate părțile, fiindcă în aprecierea lor despre starea spiritelor în țară cred că nu există nici nerăbdare de reforme în unele clase, nici împotriviri înverșunate în celelalte; nu văd nici tirania, nici anarhia care să poată legitima o revoluțiune. Ei vedeau de mult viind acea lovire și au plecat capul înaintea ei, fiindcă știau că poporul este totdeauna gata a aplauda pe acei care făgăduiesc egalitatea; mulțimea se măgulește lesne de ceea ce place patimilor ei, când nu știe că numai prin libertate se poate ajunge la egalitate, la egalitatea înaintea legilor, singura egalitate permisă omului într-această lume [...]

Oricare au fost cauzele, oricare ar fi consecințele, o revoluțiune mare s-a făcut în România, toate ambițiunile au fost mișcate, toate interesele zguduie. Acum opera de destrucțiune este săvârșită, revoluțiunea politică și socială s-a făcut și începe opera de edificare. Să nu-și facă nimeni iluziuni, opera aceasta este mai grea, mai anevoie decât aceea a distrugerii. Aci rațiunea și știința și-au rolul lor; fără dănsle este disoluțiune și haos; când se edifică o societate, cuvântul trebuie să fie de la început. Ce formă ar fi avut lumea, ce existență ar fi avut ea fără cuvântul care era la Dumnezeu? Și cum s-ar putea constitui o societate fără rațiune și fără cugetare?

A înșira cuvinte frumoase și sunătoare nu este a rațiunii, nu este a dobândii ideii, nu este a lumina; a înjura și a calomnia nu este decât a vâna monopolul virtuții și al patriotismului. Spiritul nu se hrănește cu vorbe. Nu este destul a striga libertate, dreptate, egalitate pe toate tonurile, ca să vedem pe aceste zeități ieșind deodată încoifate și împăvâzate; trebuie făcut ceva mai serios, mai demn de dănsle, dar și mai anevoie, totodată; trebuie să cătăm a pune pe fiecare român în stare să înțeleagă și să simtă respectul ce trebuie să aibă omul către

sine și către ceilalți oameni, să-l facem să înțeleagă simțul dreptății; aceste condițiuni de căpetenie oriunde ar fi ele scrise se pot preface lesne, treptat sau într-o clipă, în cea mai urâcioasă tiranie. Numai când vom fi pătrunși de aceste condițiuni ale ordinului social, libertatea va putea trăi în sufletul nostru.

Popoarele nu se mai întorc în trecut și trecutul nu mai revine, nici suntem dintr-aceia care ar dori să-l mai vadă, chiar de ar mai fi el cu puțință. Credem în progres, căci el este o condițiune a naturii fizice și morale, căci numai el ne poate duce sigur la înălțimea la care ne este permis să aspirăm ca societate și ca națiune; dar știm că el nu se realizează decât prin știință.

De mai mulți ani, societatea noastră se învârtă într-un cerc viciu; un rău mare ne apasă, cătăm cu toții izvorul aceluia rău, fiecare îl vedem în deosebite locuri, după punctul de vedere în care ne punem; îl vedem în Regulament, în Convențiune, în pozițiunea noastră geografică, în lună și în soare; nimeni însă nu a căutat să împlinească lipsele ce avem. Oare ignoranța, corupțiunea și eroarea nu au ele nici o parte la starea tristă în care ne aflăm?

(Ion Ghica, *Din timpul zaverii*, Editura tineretului, București, 1963)

EXCLUSIVITATE

51 La Odessa,
ca la Termopile
Grecii
în sprijinul lui Denikin
A. PATELAKIS

56 Nemții știu,
dar nu cred
Ce informații a avut
Hitler despre 23 August
O. TRĂȘCĂ

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

61 Și avea
un picior...
G. ROȘU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Nemaipomenitele
aventuri
ale unui englez
prin România Mare
Fotograful E.O. Hoppé
A.-S. IONESCU

79 Părintele pictor
al Rugului Aprins
Felix Dubneac
M. VASILEANU

83 Himera
Ungariei istorice
cu sos bolșevic
Cele 133 de zile ale
republicii lui Béla Kun
AL. GHIȘA

ISTORIA PRIN DETALII

89 Bărbați de seamă
ai „Principatelor
Danubiene“
Un dicționar francezesc
din 1858

ȘT. LEMNY

91 „Minutul
nu mai poate șede“
12 scrisori ale tânărului
Vladimirescu

G. CIOTORAN

HOOVER INSTITUTION

93 Certuri
în emigrație

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

71 În București,
acum 50 ani

31; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

ÎNTÂLNIRI CU EVGHENI PRIMAKOV

IOAN TALPEȘ

Evgheni Maksimovici Primakov era dintotdeauna prezentat ca un om din umbră, ușor misterios, mai ales prin funcția pe care o deținea și care, în mod curios, în pofida titlaturii, îi permitea să apară în diferite momente sau la diferite dezbateri destul de sensibile pe teme de relații internaționale și de evoluție, în context, a poziționărilor statelor, cu precădere în Orientul Mijlociu și Europa de Est și Centrală. Fostul director al Institutului de Limbi Orientale, cunoscător a 13 sau 14 limbi, unele dintre ele cu răspândire limitată, s-a devoalat în ipostaza de negociator, jucător și aranjor, conducătorul și practicianul jocurilor de interese care, până la urmă, a fost oficializat în funcția de șef al Serviciului de Informații Externe, instituție în care cu siguranță activa din faza inițială a carierei domniei sale.

Prezent la nivelul tuturor disputelor ce au marcat evoluția evenimentelor din Orientul Mijlociu, omul ultimatumurilor în disputele din fosta Iugoslavie, directorul Serviciului de Informații Externe, trecut la volanul Ministerului de Externe, pentru ca apoi să fie – în amurgul președinției lui Elțin – în înalta demnitate de președinte al Consiliului de Miniștri al Federației Ruse, pentru a face, în final, de voie, de nevoie, loc mai tânărului

coleg într-ale informațiilor, Vladimir Putin, mi-a făcut proba unui personaj ce a depășit cu mult toate așteptările. Cel puțin în ceea ce mă privește, iar dacă ne referim la România, mulți dintre vituperanții lui critici ar trebui să-și reconsidere perceperea măcar acum, la atâția ani de la dispariția lui Evgheni Maksimovici Primakov.

Șansa întâlnirii a apărut în aprilie 1994, oarecum intempestiv, fiind informat că directorul SVR, întorcându-se

din Bulgaria și trecând prin România, unde fusese invitat de domnul Virgil Măgureanu, dorea să mă întâlnească și pe mine. Chiar mai mult, directorul S.R.I. mi-a comunicat că, deoarece eram directorul serviciului omolog cu al domnului Primakov, ar fi fost bine să-l preiau eu de la Giurgiu și să-l însoțesc la București. Mărturisesc că mi s-a părut de la început că mă aflu în fața unui nou exercițiu al respectivului domn, care, invitându-l pe șeful SVR, mă trimitea pe mine să-l primesc la frontieră. Posibil să mă fi înșelat...

Și pentru ruși, și pentru români, problemele Basarabiei, devenită Republica Moldova, formau chiar cheia spre o nouă cale în relațiile de ansamblu dintre cele două țări. Astfel, la București, proclamarea statului independent moldovean între Prut și Nistru însemna un pas important pe calea reunirii teritoriului locuit în majoritate de români cu România, în timp ce, pentru

De ce, dintre toate fostele țări care au făcut parte din Tratatul de la Varșovia, România are azi cele mai proaste relații cu Federația Rusă? Doar ca o continuare a faptului că și atunci când am făcut parte din Tratat, pentru cea mai mare perioadă, relațiile au fost cele mai proaste?

Din punctul de vedere al românilor, lucrurile par mai ușor de explicat. După ce în secolul al XVIII-lea rușii au fost privați inițial ca frații ortodocși care ne vor elibera de sub dominația otomană, iluzia s-a risipit rapid odată ce am căpătat graniță comună cu ei. N-a durat mult și ne-au ocupat teritoriul dintre Prut și Nistru. Peste 100 și un pic de ani ne-au confiscat tezaurul evacuat, sub presiunea lor, la Moscova, în timpul Primului Război Mondial, și pe care se angajaseră, în mod oficial și sub semnătură, că îl vom putea recupera când dorim. În 1940 au ocupat din nou Basarabia, iar după 20 august 1944, pe fondul operațiilor militare, ne-au ocupat practic toată țara. Ne-au impus un regim politic pe care nu l-am dorit și sub privegherea lor, cu mână de lucru autohtonă, a fost decimată elita politică și intelectuală a României, prin aplicarea, inițial, a prevederilor Convenției de Armistițiu semnate la Moscova, la 12 septembrie 1944. În decembrie 1989 au pus umărul la îndepărtarea lui Ceaușescu, cu speranța că se vor produce și la noi perestroika și glasnostul. Apoi, drumul către Uniunea Europeană și NATO a fost unul poticnit, și din cauza propriilor greșeli, și cu ajutorul lor.

De ce rămân relațiile cu România înghețate, din punctul de vedere al Federației Ruse? Căci într-o relație, oricât s-ar strădui Moscova să ne convingă de contrariul, nu poate fi doar o parte generatoare a piedicilor. De ce ne tratează altfel decât pe polonezi, cehi, slovaci sau unguri, deși noi nu ne-am revoltat deschis contra lor în anii comunismului? Pe de altă parte, în situația geostrategică disperată din vara anului 1940, noi ne-am aliat cu Germania lui Hitler, aflată la acea dată în relații de colaborare și garanții reciproce cu U.R.S.S., și singura putere dispusă să garanteze frontierele de atunci ale României. O soluție ce a părut salvatoare, dar s-a dovedit o alegere greșită în perspectivă istorică.

Greu de dat un răspuns complet și lămuritor, mai ales în absența accesului la documentele părții ruse. Ne lipsește și expertiza pe spațiul rusesc – adică acei cunoscători de rusă, care să fi trăit o vreme printre ei, cu contacte în diferite medii și mai ales la vârful puterii și care să poată înțelege cum funcționează Rusia. Nu avem un institut de cercetare a istoriei Rusiei și a relațiilor româno-ruse, iar puținii experți nu sunt luați în seamă de decidenții politici. După cum lipsește din agenda dezbaterilor publice problema relațiilor cu Rusia. Nici la nivelul decidenților politici, nici la nivelul opiniei publice nu există o idee clară: ce vrem noi în relațiile cu Rusia? Cum le putem construi, în contextul relațiilor globale, căci nu este vorba doar de o relație izolată, România – Rusia. Ne uităm cu invidie la unii vecini care au o relație bună cu Moscova, fără să ne gândim dacă, pe termen lung, este rentabil să faci concesiile pe care le fac ei.

Așa cum spuneam, lipsește accesul la documentele oficiale rusești, care ne-ar putea limpezi în privința viziunii Rusiei asupra noastră și a relațiilor cu noi. Cu atât mai utile sunt mărturiile unor români care au putut discuta, la nivel înalt și oficial, cu decidenți din Federația Rusă. Se află în pregătire la Editura Militară un volum semnat de domnul Ioan Talpeș, cu titlul De la Războiul Rece la dezinformarea globală. Exercițiul România. Domnia sa a fost consilier al președintelui Ion Iliescu, director al Serviciului de Informații Externe și viceprim-ministru al guvernului. Am desprins din volum câteva fragmente în care povestește întâlnirile pe care le-a avut cu Evgheni Primakov, atât în calitatea acestuia de șef al Serviciului de Informații Externe al Rusiei (SVR), cât și ca ministru de Externe.

Rusă reușea – în pofida propriilor dificultăți – să dezvolte legături aproape de normalitate cu celelalte state foste membre ale C.A.E.R. În ceea ce privește relațiile cu Occidentul, cu țările NATO, în variile lor jocuri de interese, doar analiștii și democrații autentici de la București păreau a nu sesiza că atragerea și capacitatea relațională a Moscovei reprezenta chiar premiul cel mare.

Ce părea a-l deranja pe Evgheni Primakov, la acea dată, era profunda atmosferă antirusă proiectată la nivelul mass-mediei românești, al unor cercuri politice, cu vădite porniri „revanșarde” și amenințări deschise la adresa statutului internațional al Republicii Moldova. Omul din fața mea înțelegea – și mi-o declara deschis – faptul că, în timpuri ca acelea pe care le trăiam și noi, și ei, era greu să controlezi sau să moderezi personaje și grupuri excesive, într-o atmosferă de dezordine organizată de genul celei în

care se afla România și, în parte, din nefericire, și Rusia. Dar – pentru că era și un „dar” – dificil de eludat – tocmai în astfel de momente și situații se evidențiază rolul unor instituții precum acelea pe care noi le conduceam, pentru că noi, apărătorii intereselor statului și societății în ansamblul ei, suntem chemați să ne facem datoria, cu precădere, pentru a menține ordinea de drept. Dacă nu reacționăm și lăsăm evenimentele să se desfășoare conform agendei și intereselor altora, vom ajunge să nu mai avem țară, pentru că ei – adică americanii și NATO, spunea Primakov – văd în libertate și democrație căile de supunere și exploatare a țărilor și popoarelor care nu știu cum sau au renunțat să se apere.

Nu trebuie să uităm că, la vremea respectivă, disputele din Moldova cunoscuseră faza ciocnirilor armate, iar în fosta Iugoslavie se declanșase procesul de destructurare ce va cunoaște tragedii de neimaginat. Într-o astfel de relaționare și ținând cont de me-

todele deja exersate în condiții de criză și confruntare, un personaj precum cel din fața mea nu putea să nu-mi amintească de manifestațiile desfășurate în fața Ambasadei Federației Ruse, de preconizatele poduri de flori la care se pretau „cele mai naționale și democratice” forțe politice ce păreau hotărâte să compromită sinucigaș relațiile cu o țară de importanța Rusiei. Oare noi, românii, nu știam că toate înțelegerile convenite între Washington și Moscova porneau de la recunoașterea și cu garantarea frontierelor stabilite prin Tratatul de la Paris din anul 1947? Frontierele nu se pot schimba decât în baza principiului autodeterminării, în cazul subiecților statali membri ai federațiilor statale, care își pot exprima decizia – în condițiile realizării unor majorități de susținere – de a se retrage din federațiile respective. Nu și în cazul unor minorități fără statut teritorial constitutiv și recunoscut ca atare. Ce avem cu Federația Rusă, care nici măcar nu mai are frontiere comune cu Moldova? Ucraina este cea care stăpânește parte din teritoriile pe care România le revendică istoric, nu Rusia, iar în ceea ce privește Moldova, a fost recunoscută suverană și de voi, și de noi. Este fără sens să vă mai amintesc că Uniunea Sovietică a semnat Pactul Molotov – Ribbentrop, iar noi, Federația Rusă, nu avem nimic cu respectivul document și nici cu consecințele sale actuale!

Tocmai când discuția părea să atingă o zonă de interes

Cam atât a rămas din podurile de flori

Moscova, nu era exclusă o astfel de variantă care, conform programatorilor Federației, ar fi trebuit să ducă la asocierea României la „spațiul de polarizare estică”, ce însemna o reformulare a geografiei foste comuniste cu subiecți statali ortodocși. Această percepere continuă să se mențină și astăzi la nivelul posibilităților, punându-și amprenta asupra evoluției relațiilor dintre București și Moscova la temperatura înghețului, forurile responsabile de la Moscova încercând, ca pe vremea lui Ceaușescu, să îngenuncheze economic România, în timp ce Bucureștii își imaginează că menținerea la nivelul cel mai de jos al legăturilor cu Moscova, inclusiv economice, este de natură a convinge doriiți aliați occidentali de faptul că este pe deplin devotată politicii angajate spre vest. Nimic mai penibil și mai fără sens, dacă ar fi și numai să se țină cont de faptul că cercurile avizate occidentale cunosc resentimentele nutrite în cele două țări. Din nefericire, pentru România probatoriul pe care a trebuit să-l depună i-a fost de două ori dezavantajos, Federația Rusă continuând și după 1989, în domeniul relațiilor economice, înțelegerile avantajoase pentru aliații fideli – Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia, Bulgaria –, cu scopul de a menține dependențele acestora,

deci „politica zăhărelului”, în timp ce România a cunoscut doar efectele „politicii bățului”.

După alte câteva peripecii, plus o masă prelungită la Ruse, l-am primit, în sfârșit, pe domnul Primakov în sediul S.I.E. de pe strada Batiștei. Trecând peste schimburile obișnuite de cuvinte rostite în astfel de cazuri, am plonjat, aproape *ex abrupto*, într-o abordare ce-mi depășea cu mult cele mai negre așteptări. Ca să fiu corect, trebuie să recunosc că omul despre care auzisem atâtea lucruri pozitive mi-a făcut, la început, o impresie lamentabilă, pe fondul unei evidente stări de oboseală ce îți dădea impresia că te afli în fața unui personaj foarte supărat că nu a fost lăsat să-și facă siesta, fiind obligat la circumstanțieri penibile.

După ce ne-am așezat în fotolii – refuzând orice tratație

cu precizarea că prietenii bulgari se ocupaseră frățeste să se simtă excepțional –, cu o voce calmă, dar fermă, omul din fața mea, scund de statură, zdravăn, a început să-mi vorbească despre prietenii bulgari și excepționalul, impresionantul omolog de la Sofia, un adevărat profesionist al informațiilor, fără să se abțină a-mi evidenția prin tangență poziția nu doar discutabilă, ci chiar inferioară într-o lume cunoscută prin cutume și profesionalism. Nu numai că eram un intrus incapabil să înțeleagă rosturi subtile, dar săvârșisem și o impolitețe totală, aceea de a nu-l fi așteptat la Dunăre. O asemenea deschidere a avut darul de a mă liniști, pentru că mi-am dat seama că era destul de enervat, așa că discuția putea să fie interesantă. Și s-a probat a fi cu adevărat așa pentru că interlocutorul meu s-a dovedit hotărât să-mi dea o lecție în maniera atât de des utilizată

la nivelul liderilor sistemelor de forță, conștient de puterea lor.

Astfel, pe un ton ce îmbina cu măiestrie fermitatea observatorului dificil de contracarat, prin chiar catifeaua ce o învelea, mi-a făcut o trecere în revistă a relațiilor dintre cele două țări și servicii, evidențiind nivelul de blocare, peste toate limitele, în care se aflau, bineînțeles cu consecințe evidente nefaste pentru partea română, în condițiile în care Federația

Opțiunea majorității românilor a fost clar exprimată, pe ziduri

„CRAII DE CURTEA-VECHE“ AI LUI MATEIU I. CARAGIALE. ÎNTRE FANTEZIE ȘI ISTORIE

- „Uite aici urma tăvii cu plăcinte pe care o purta strămoșul tău“ – îi recomanda Caragiale fiului
- În căutarea unei babe cu bani ● Moare de „subit“
- Coborâtoare din poetul Văcărescu, gazde de tripou ● Trei acadele de frați ● O bătaie de pomină
- Urâtă, proastă și cu nasul roșu ● Ofițerașul încâr-

lionțat, ajuns o stârpitură bătoasă

MATEI CAZACU

Puține opere ale literaturii române moderne au suscitât admirația, vecină cu idolatria, ca aceea a lui Mateiu I. Caragiale (1885 – 1936), fiu natural al lui Ion Luca Caragiale și al Mariei Constantinescu, muncitoare la Regia Tutunului din București. Arareori un scriitor s-a identificat – sau a fost identificat – cu opera sa într-atât, încât despre romanul și povestirile sale s-a spus că sunt adevărate spovedanii cu caracter autobiografic. A contribuit la aceasta și folosirea persoanei întâi în narațiune, revelațiile furnizate de autor în corespondența sa cu Nicolae Boicescu (aflat la studii la Paris între 1901 și 1908), însemnările și notițele, precum și vâlul de mister pe care Mateiu l-a așternut asupra propriei existențe. O existență demnă ea însăși de un roman, dar pe care nu e locul să o înfățișăm aici.

Să reținem doar că, deși recunoscut de tată, Mateiu Caragiale a suferit cumplit de complexul nașterii ilegiteime, de copil din flori, o sintagmă poetică acoperind o realitate trivială, deși foarte răspândită în societatea vremii, de bastard. Complexul originii ancilare l-a chinuit într-asa măsură, încât încă din liceu, din admirație pentru profesorul său, Theodor Seimeanu, el se pasiona-za de genealogie și heraldică, face cercetări

pentru a-și încropi o ascendență nobiliară prin bunica sa paternă, desenează blazoane și devorează Almanahul Gotha, romane franțuzești și, în general, cronică evenimen-telor senzaționale și mondene.

Ion Luca și micul Mateiu

comun, maestrul jocurilor de culise și al demonstrațiilor de forță mi-a pus o întrebare pe cât de directă, pe atât de ambarasantă: „Uite, cu revoluția voastră, că așa spuneți tot voi că a fost, revoluție, ce sunt prostiile acestea penibile cu mii, zeci de mii de sovietici care v-ar fi împânzit teritoriul și care s-au dedat la provocări, ar fi atacat unitățile militare și instituțiile de partid și de stat? Cum adică, noi, sovieticii, v-am făcut vouă revoluția, mai rămâne să spuneți că noi și cu ungurii l-am dat jos pe Ceaușescu, ca să fiți în rând cu lumea. Dacă ar fi fost așa, voi,ăștia de la putere, ar trebui să ne mulțumiți primii pentru că v-am scăpat de nebunul acela care refuza să înțeleagă că îi sosise timpul să plece, iar voi ne acuzați pe noi, probabil ca lumea să creadă că din cauza noastră ar fi murit și au fost răniți atâția oameni, și nu din cauza prostiei, a incapa-

cității voastre de a controla situația. Ați vrut revoluție, ați avut revoluție, ce mai vreți?”

„Voi chiar nu știți despre ce este vorba – a continuat imperturbabilul meu interlocutor –, nu știți ce se întâmplă în lume? Am ajuns la timpurile în care, scăpați – în sfârșit – de controlul «marelui frate», cum ne desemnați voi, vă aflați în deplina condiție a propriei responsabilități și capabilități de a vă promova și apăra propriile interese. Ca și Rusia, desigur, care nu poate renunța la statutul său de superputere, fapt pe cât de natural, pe atât de evident, pe care ar trebui să-l observe și vecinii noștri și să se acomodeze. În logica propriilor interese, desigur.

Nici nu aveți ce face altceva. Depindeți total economic de noi, mai ales după prăbușirea Irakului, blocarea Iranului și a statelor din Africa de Nord. Celelalte țări fost socialiste au înțeles jocul și co-

laborează cu noi pe toate planurile, mai puțin acela al disputelor publice. Pentru uzul presei democratice.

Noi ne-am protejat aliații și continuăm să o facem pentru că, indiferent ce se joacă astăzi, geografia nu se schimbă.

Voi ați vrut să fiți independenți, iar acum doriți să schimbați geografia. Plătiți!

Mai nou, v-a intrat în cap că americanii și europenii vor să vă susțină și să vă ajute. Domnule Talpeș, capitaliștii au o singură lege: banii și câștigul lor.

Ce le oferiți voi? Noi suntem adevărata piață și furnizorii materiilor prime de care ei au nevoie. Noi suntem singurii, în lumea asta, care au rachetele și bombele de care ei trebuie să țină seama.

Voi ce aveți? Chiar nu vă dați seama că, fără piața noastră de desfacere – mai ales după evenimentele din Orientul Mijlociu – și fără acces la materiile prime de la noi, industria voastră nu va avea nicio șansă? Economia se va prăbuși și, odată cu ea, țara. Nu aveți nicio șansă fără noi. Dar nu, se pare că pentru voi a ajuns să fie mai importantă decât orice «democrația». Mai mult chiar, ne atacați și ne batjocoriți pe la toate colțurile și cu toate prilejurile. Ca și cum noi am fi inamicii voștri. De ce vă faceți rău singuri?” (Cele de mai sus constituie, desigur, esența celor spuse, formulările redată fiind mai mult sau mai puțin exacte.)

(Va urma)

Ziarul Frontului
Renașterii Naționale
îi anunța pe bucureșteni,
când încă nu începuse
să se tragă, că au învins

Balzac, ale cărui personaje (uneori inspirate de persoane reale ca Vautrin – Vidocq) au căpătat o existență proprie cu valoare de paradigmă – Rastignac, Moș Goriot, ilustrul Godissart etc. Și totuși, Gore Pirgu, Pașadia și Pantazi, Arnotenii („adevărații Arnoteni”), Pena Corcodușa și Rașelica Nachmansohn ocupă un loc onorabil între Dinu Păturică și Tănase Scatiu, fără a atinge însă profunzimea unui Cațavencu sau Pristanda.

În concluzie, Mateiu Caragiale descrie experiențe și cunoștințe reale, care îi sunt proprii. Totul este să descoperim cine se ascunde îndărătul personajelor sale. Într-adevăr, în *Craii de Curtea-Veche* eroii au numele schimbate, dar pot fi totuși identificați cu oarecare siguranță, măcar unii dintre ei. Pentru alții, ne vom mulțumi doar cu ipoteze.

A cțiunea romanului se petrece – ne-o spune Mateiu – în 1910. Este și acesta un fel de a încurca ițele, de a proteja persoane și familii, fapt care a descurajat pe Barbu Cioculescu, exegetul care s-a aventurat pe acest teren, să împingă cercetarea mai departe.

Să începem așadar cu Arnotenii, „adevărații Arnoteni”, care își transformaseră casa în tripou. Familia, așa cum o prezintă autorul, este formată din Maiorică, fost maior în armata

română, soția sa Elvira și patru fete, Mima, Tita, o a treia Ilinca (eroina unei drame – logodna cu Pantazi și moartea timpurie, la 17 ani, de scarlatină) și încă „o fetiță care îmi reamintea vrejurile spelbe și lungi de țelină crescute în nisip la întuneric, o fetiță mută”, despre care Gore Pirgu îi spune autorului că „în felul lui Lot, pesemne, Maiorică o făcuse cu una din fete la beție”.

Aceasta este ficțiunea. Să trecem la realitate, așa cum o aflăm din *Amin-tirile* lui Constantin Argetoianu (1871 – 1955). „Jocul de cărți, băuturile și fumatul nu erau admise în casele din lumea mare, și cele în care se juca totuși puteau fi numărate pe degete și erau puse la index. În cercurile boierești se vorbea mai ales de două, cu indignare și cu câte un «oh, ma chère!» și un «c'est dégoûtant», ce mă impresionaseră atât de adânc, încât mai târziu, când am pătruns și eu în ele ca flăcău, mi s-a părut că mă apropii de masa ispitelor celor mai nepermise și am călcat pragul lor cu o nejustificată emoție. Erau casele celor două surori Didina Darvari și Caterina (zisă Mița) Lahovari, amândouă pe podul Mogoșoaiei, cea dintâi aproape de Capul Podului (și azi în posesiunea familiei Darvari), cea de-a doua la Cișmeaua Roșie (str. Fântâinii, azi General Berthelot).

Elena Văcărescu (în picioare) și mama ei, cea care și-a ținut soful din scurt

Obligat de tată să studieze Dreptul, calea regală spre o carieră și ascensiune socială, la Berlin – când el nici nu știa bine nemțește –, dezmoștenit de partea ce spera să-i revină din „moștenirea Momuloaiei“, soacra lui Ion Luca, locuind cu mama în mahalalele sărace ale Bucureștilor – Crângași, Grant –, Mateiu se refugiază în lumea imaginară a eroilor săi, se identifică cu „die letzte Bassaraba, ultimii mari, ultimii bași-boieri ai Valahiei“ (scrisoare din 2/15 martie 1907); sau „cel din urmă boier, ca un frate, comte Mathieu-Jean Caragiale“, „Matteo, principe Caragioli, chevalier chrétien et penseur français“, „Mathieu J. de Caragiale, comte de Karabey“, „prince Basaraba-Apaffy“ etc.

Desigur, s-ar putea crede, la prima vedere, că avem de-a face cu teribilisme de adolescent în corespondența cu un prieten îndepărtat. Însă Mateiu credea sincer în ascendența nobiliară a bunicii sale (altfel fată de negustori de origine aromână din Brașov) și i-o înfățișa chiar tatălui. Ion Luca nu se lăsa însă impresionat de arbori genealogici și steme nobiliare și, atingând creștetul capului fiului, îi spunea: „Uite aici urma tăvii cu plăcinte pe care o purta strămoșul tău“, Ștefan din insula Hydra, venit ca bucătar în suita lui Vodă Caragea în 1812, de unde și numele de familie.

Rămas singur în București cu mama – căci tatăl se exilase la Berlin din 1904, astfel că Mateiu circula între cele două capitale –, tânărul Caragiale devine un stâlp al vieții de noapte a Bucureștilor din *la belle époque*, deceniul 1906 – 1916, un observator lucid și tot mai deziluzionat (unii ar zice „dezabuzat“) al unei societăți care cunoștea, în-tocmai precum cea franceză de dinainte de 1789, „la douceur de vivre“ (dulceața vieții), pentru a cita expresia lui Talleyrand. Scrisorile către Nicolae Boicescu, mai apoi însemnările din agende

publicate postum de Perpessicius îl arată în postura de „pește“ virtual, căutând o babă cu bani care să-l întrețină și să-l introducă în „lumea bună“, pe care el o observa de departe.

Visul i se împlinește abia în 1923, la vârsta de 38 de ani, când se căsătorește cu Marica Sion, fiica poetului Gheorghe Sion, o mireasă în vârstă de 63 de ani, care îi aduce ca zestre o moșie – Sionu, azi Fundulea – și o casă în București pe strada Robert de Flers nr. 9 A, azi Logofătul Luca Stroici, în cartierul eminamente boieresc Batiște. Abia din acest moment își găsește o oarecare liniște sufletească – nu fără tresăriri și veleități de a intra în diplomatie –, începe să publice versuri și proză, se face cunoscut și apreciat în republica literelor române, când, fatalitate! (ar fi zis tatăl său), moare la 17 ianuarie 1936 de „subit“, mai precis o congestie cerebrală după ce îngurgitase la o singură masă cinci șnițele mari. Murea la nici 51 de ani, lăsând o văduvă de 76 de ani și o operă unică în literatura română.

S-a scris mult despre opera lui Mateiu Caragiale – mai ales în anii '30 – '40, iar apoi în '70 – '80 –, despre *Crai* s-a spus că este un roman inițiativ, s-a glosat mult pe

marginea nuvelei *Remember* și pe fragmentul de roman *Sub pecetea tainei*. Nu e locul și nici timpul să revin asupra lor aici și acum. Îmi propun însă un exercițiu, și anume identificarea personajelor reale care se ascund îndărătul eroilor acestui roman – *Crai de Curtea-Veche*. Confruntând istoria cu imaginația autorului, personajele reale cu cele fictive din roman, se poate observa cum lucra autorul și cum își transfigura eroii pornind – deși nu vreau să anticipez – nu de la un model unic, ci de la mai multe figuri pe care le contopește într-un singur *tip* care devine *caracter*. Desigur, Mateiu Caragiale nu este

Marica Sion

cuvintele înjurături s-a încins o bătaie de pomină, care s-a sfârșit pe sub mese. Scandalurile erau dese, deși nu ajungeau totdeauna până la bătaie.

Pe lângă profiturile de la masa verde, stăpâna casei mai realiza și altele de ordin sentimental, căci izbutea din când în când să ademenească pentru sufletul ei pe câte cineva din clientela cărților: erau debutanți care nu știau să refuze sau care sperau o compensație pentru pierderile încercate! Toate aceste scăderi

de ordin moral, Didina le acoperea cu o grație și un «savoir faire» care dezarmau și care rețineau în raza prieteniei ei și victimele și simplii spectatori ai întreprinderii“.

Iată acum și pe cea de-a doua soră Văcărescu, Caterina Lahovari, așa cum a văzut-o Constantin Argetoianu. „Nu s-ar putea spune același lucru și despre soru-sa Mița-Caterina, care ținea și ea tripod, dar de clasă mai ordinară și cu beneficii mai limitate. Pe cât era de nostimă Didina, pe atât era de antipatică Mița, urâtă, proastă și cu nasul roșu. Didina se înfățișa de altminteri ca o excepție în familia Văcărescu: în afară de dansa erau toți anoști și unii din ei chiar respingători. Abjecția morală le sta scrisă pe față. Singurul care a mai păstrat aparențele a fost Ienăchiță, pe care l-a ținut nevasta de scurt și care a ajuns în diplomatie până la postul de ministru la Bruxelles“. E vorba despre tatăl Elenei Văcărescu, și ea eroina unui roman de dragoste cu prințul moștenitor Ferdinand, viitorul rege.

Avem prin urmare descrierea celor două surori făcută de cineva care le-a cunoscut bine, pe ele și pe copiii lor. Cum apar ele la Mateiu Caragiale, mai tânăr cu 14 ani decât Argetoianu și care nu a cunoscut pe Alexandru Darvari (omorât de țărani din Strejești în 1887) și pe Didina (moartă în 1899)? Poate a văzut de departe a doua pereche, pe Maiorică (Grigore Lahovari, mort la 1906), eventual pe Caterina-Mița, decedată la 1918. Să vedem ce scrie

Mateiu Caragiale

despre ele. „Lătăreață, lăbărată și lapoșă, vădit supusă la o apropiată îngrășare, Mița era cârnă, cu ochi verzi mici sub sprâncenele drepte îmbinate și cu fruntea mâncată de un păr castaniu nesupus și stufos, pe când Tita, mărunță și șuie, cu încheieturi gingaș strunguite la mâini și picioare mici, purta înfipți între umerii înguști un cap de ctitoreasă din veacul fanariot, cu ochii căprui și codați, cu nas coroiat și lung, cu buze subțiri și tivite. Aveau totuși ceva la fel: glasul, a cărui frumusețe mă izbise. De un alt timbru al

fiecăreia, deopotrivă însă fluid și limpede, cântând cuvintele, el evoca un lin murmur de ape îngânat cu șoapta vântului în frunzișuri și poate că farmecul lui nu a fost străin de mila cu care am ascultat acele triste lucruri. Odată mai mult aveam în carne și oase dovada de ce greu păcat se încarcă, în becisnicia lor, vechile neamuri căzute, nehotărându-se a se stârpi, cu dinadinsul, ele singure pe calea malthusiană. Câte umilințe și câtă durere nu și-ar putea astfel cruța!“

In schimb, Maiorică reprezintă o sinteză între Alexandru Darvari și Grigore Lahovari. „Îl priveam în oglinda aplecată – scrie Mateiu –, stârpitură bătoasă dând târcoale meselor de joc cu umbletul său țăcanit, săltându-se din călcăie și înălțându-și deasupra umerilor chibiților scăfărlia scofălcită și smochinită de țigan bătrân, îl priveam căutându-i zadarnic vreo urmă de asemănare cu ofițerașul încâlționțat dintr-o fotografie îngălbenită de pe măsută, frumușel și firav, așa cum era pe vremea când îl trecuse pe răboj cu însemnarea «piccolo, ma simpatico» frizerul Coriolan.“

Să rezumăm deci: din două surori născute Văcărescu, măritate respectiv Darvari și Lahovari, Mateiu Caragiale a creat o singură familie cu două fete, ale căror trăsături au fost inversate pentru a încurca și mai mult ițele.

(Va urma)

Constantin Argetoianu (primul din stânga)

Darvari era un grecotei anost și se zicea înrudit cu Buzești, din care s-ar fi tras prin femei [afirmație falsă bazată pe stăpânirea moșiei Strejești, fostă într-adevăr a Buzeștilor în veacul al XVII-lea și vândută doctorului Darvari], iar Lahovari (Grigore) un maior în rezervă, înfumurat, morfinoman, bețiv și soios. Didina și Mița erau născute Văcărescu și coborâtoare directe din poetul Ienăchiță, marele boier român. Mai aveau o soră – Maria – și trei acadele de frați, Ion (zis Ienăchiță și el) [...] tatăl Elenei Văcărescu, Mișu, zis Claymoor, și Costică, căpitanul, aceștia doi din urmă decedați neînșurați și fără progetură. Familia Văcărescu forma ea singură un adevărat vicleim, pe care Teodor Văcărescu și fiu-său Radu, Văcărești din altă spiță, îl completau de minune.“

Să ne oprim o clipă aici. Reiese deci că, în realitate, nu era vorba de o singură casă-tripou a Arnotenilor/Văcărești, ci de două – Darvari și Lahovari –, situate exact în partea opusă a Bucureștilor, în susul Căii Victoriei. Să revenim deci la cele două surori Văcărescu, Alexandrina (Didina) Darvari și Caterina

(Mița) Lahovari, așa cum le descrie Constantin Argetoianu. „Din cei șase frați și surori, Didina Darvari era singura deșteaptă; vicioși și spurcați erau însă câteși-șase. Eu, continuă Argetoianu [născut în 1871], nu i-am apucat decât ofiliți...”

Didina Darvari trebuie să fi fost foarte frumoasă în tinerețea ei și cu nuri; la vârsta la care am cunoscut-o eu (prin 1890) era încă plină de farmec. Deșteaptă foc, dar lăbărtată, își petrecea viața în «robe de chambre» și aproape nu ieșea din casă, nici ziua, nici noaptea. Trăia din cărți, căci nici Străjești, nici Darvarii nu raportau lucru mare și își transformase «hall-ul» și salonul într-un adevărat tripou, în care intimități își aduceau prietenii și prietenii prietenilor lor. Tinerii bogați și fără experiență în viață și mai ales la cărți erau preferați. Didina și Darvari trișau; de obicei se juca poker și domnul Darvari sta în picioare în spatele licitatorului mai important și făcea semne Didinei. Într-o zi a fost surprins în această operație de Jacques Lahovari și după

Mișu Văcărescu, zis Claymoor

Candidați la examene, sistem promovând meritul personal (dinastia Song, secolele X – XIII)

mitate în întreaga societate, fiind sprijinită și de Curtea Imperială. Strigătul „Faceți școli!” reverbera în sufletul tuturor.

Gândurile lui Confucius

Pentru a înțelege această stare de spirit trebuie să ne întoarcem în istoria Chinei și să răspundem la întrebarea: Care a fost scopul urmărit în învățământul din China de-a lungul mileniilor și care au fost neajunsurile care i s-au reproșat, ca factor negativ, în secolul al XIX-lea?

Preocuparea pentru învățatură a început încă din timpul dinastiilor Xia (sec. XXI – XVI î.H.) și Shang (sec. XVI – XI î.H.). Școlile înființate de autoritățile regale și nobiliare aveau menirea de a pregăti tânăra generație pentru îndeplinirea sarcinilor sacerdotale, îndatoririlor ostășești și de administrare a statului. Începând din secolul al VI-lea î.H. condițiile istorice au favorizat apariția școlilor particulare, întemeiate de intelectuali

de văză, dintre care cea mai remarcabilă și cu influență ce transcende secole și milenii a fost cea înființată de Kong Zi – Confucius – (551 – 479 î.H.), marele gânditor și pedagog care a exercitat o influență pu-

ternică asupra învățământului din China până în epoca modernă.

În concepția lui Confucius, scopul urmărit prin educație și învățământ trebuia să fie pregătirea unor personalități, înainte de toate, cu înalte calități morale, completate cu o calificare intelectuală umanistă, considerând că numai așa tinerii vor putea deveni membri conștienți ai societății, capabili să conducă țara cu talent și inteligență, apti să rezolve problemele guvernării și să aibă grijă de popor. Atingerea acestui scop urma să se realizeze acordând un loc de frunte în procesul învățământului educației moral-etice, căreia îi era subordonată însușirea cunoștințelor de cultură gene-

rală, și neglijând pregătirea tehnico-științifică-economică-militară. „Aceste gânduri ale lui Confucius – arată profesorul Wang Bingzhao în *Jianming Zhongguo jiaoyu shi* (Istoria învățământului în China) – au devenit etalon pentru milenii ce vor veni și au exercitat o influență puternică asupra sistemului de examene pentru ocuparea funcțiilor în aparatul de stat. Defectul acestui sistem a fost că scopul eforturilor depuse la învățatură, atât în școlile de stat cât și în cele particulare, a fost unul singur: ocuparea funcțiilor de stat.”

La baza acestei pregătiri au stat, inițial, ca manuale, cele șase lucrări în care Confucius a cuprins materialele de istorie și cultură create în epocile istorice de dinaintea lui, pe care le-a colecționat și ordonat în volume de-a lungul celor 40 de ani de activitate didactică: *Shi* (Poeme), *Shu* (Documente), *Li* (Riturile), *Yi* (Schimbări), *Yue* (Muzica), a cărei existență reală nu a fost confirmată încă de descoperiri arheologice, și *Chunqiu* (Primăveri și Toamne).

Acestea au devenit ulterior cele cinci Cărți Clasice – *jing* – ale confucianismului. Ele au

cuprins chintesența începuturilor gândirii filosofice chineze, au rămas rădăcinile, seva acesteia, pe care s-au clădit, de-a lungul mileniilor, cultura și civilizația chineză, s-au impregnat trăsăturile caracteristice națiunii chineze. De-a lungul istoriei au fost îmbogățite, întregite, complete,

Corpul profesoral, în fața clădirii Universității, la începutul secolului trecut

UNIVERSITATEA BEIJING, SIMBOL AL UNEI NĂZUINȚE

Clădirea Bibliotecii Universității

Cred că sunt puține instituții de învățământ superior în lume asemenea Universității Beijing, care a luat ființă într-un moment dramatic al Chinei și a căreia istoria i-a încredințat sarcini atât de grele: valorificarea unei moșteniri culturale multimilenare și instruirea talentelor care să realizeze modernizarea întregii societăți chineze.

Istoria Universității Beijing își are rădăcinile adânc înfipte în istoria Chinei, de unde a crescut și s-a împlinit, așa cum găsim într-un document al Reformelor din 1898, odată cu „trezirea Chinei din somnul cel greu de 4.000 de ani, trezire care a început cu războiul din anul 1894“.

Dr. ANNA EVA BUDURA

Secolul al XIX-lea se apropia de sfârșit și întreaga națiune chineză a simțit din plin amarul suferințelor de a fi victima puterilor coloniale occidentale și a Japoniei și își punea întrebarea: Cum să salvăm China? Cum s-o facem puternică? Cum să-i redăm locul pe care îl merită în comunitatea umanității? Intelectualitatea chineză căuta să găsească cheia succesului țărilor puternice și cauzele rămănerii în urmă a Chinei. S-a inițiat traducerea operelor fundamentale despre istoria și realizările științifice

ale acestor țări, s-a înființat (în 1861) Colegiul imperial pentru pregătirea tra-

ducătorilor și cunoscătorilor științelor occidentale, s-au trimis misiuni de documentare acolo, s-a încercat preluarea tehnicii moderne.

Toate folositoare până la un punct, dar insuficiente. După războiul din 1895 (*Magazin istoric*, nr. 7, 8/2019), toate indiciile conduceau spre necesitatea aplicării unor reforme a căror cheie era pregătirea factorului uman, creșterea „rencai“ – talentelor umane, a specialiștilor dotați cu solide cunoștințe, dar și cu înalte calități morale. Asupra acestei probleme a existat o unani-

Confucius, gânditorul care a influențat covârșitor învățământul chinezesc

nalități științifice din Europa, familiarizate cu civilizația chineză, ei afirmă că acest sistem de examinare a contribuit la civilizația mondială.

Dacă ai carte...

Începând cu dinastia Ming (1368 – 1644), continuând cu dinastia Qing (1644 – 1912), sistemul a început să dea semne de rigiditate, ineficiență și stagnare într-un formalism dăunător gândirii creatoare. La toate acestea se adăuga fenomenul de corupție, care favoriza promovarea în posturi a unor indivizi nepregătiți și fără calități morale.

Latura acestui sistem de examinare cea mai criticată de cei preocupați de situația Chinei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în special după războiul chino-japonez din 1895, a fost că el a monopolizat preferințele celor dornici să învețe, eliminând din învățământ și din examene cunoștințele tehnico-științifice și împiedicând evoluția sistemului de învățământ și spre științele exacte, economice, agricole, militare etc., spre cercetarea științifică aprofundată a acestora – un fapt extrem de dăunător dezvoltării științelor naturii și tehnico-științifice. Este motivul pentru care în-

Primii absolvenți ai Facultății de Filosofie (1917)

ființarea unui sistem național complex de învățământ de toate nivelurile, în special a unor școli superioare moderne, după modelul universităților din Occident, și pregătirea unor noi generații de intelectuali capabili să contribuie la modernizarea Chinei se puneau cu cea mai mare acuitate.

Ideile acestea se regăsesc în rapoartele diplomaților și membrilor unor misiuni de documentare întorși din străinătate, în petițiile unor înalți demnitari ai aparatului de stat, unor intelectuali chinezi patrioți. Reprezentativ pentru demersurile lor este considerat de istorici memoriul din 12

iunie 1896 al lui Li Duanfen, ministru adjunct al Consiliului de Justiție, adresat împăratului Guangxu. „În ultimii 30 de ani, țările lumii consideră că promovarea școlilor și încurajarea studiului constituie fundamentul menținerii stabilității interne și rezistenței opuse invaziei

străine. Acele țări unde învățământul este respectat se bucură de o bună stabilitate socială și prosperitate, în timp ce acelea în care învățământul este desconsiderat nu au parte decât de slăbiciune și sărăcie. Este un fapt indiscutabil și rezultatele sunt clare precum cristalul. Acum este evident că încurajarea învățământului este cheia întăririi de sine a unui stat. Acest document este considerat primul demers pentru întemeierea Universității Beijing.

Pentru a supraviețui ea stat

Împăratul a reacționat prompt și a ordonat adoptarea unor măsuri eficiente pentru organizarea Aulei Înalțelor Studii din Capitala Imperială Jingshi Taixue Tang (devenită cunoscută cu numele de Universitatea Imperială din Capitală), încredințând această sarcină turelului său, Sun Jianai. În atmosfera ge-

1925. Echipa de fotbal a Universității

explicate de mulți exegeți confucianiști. Era firesc deci să ocupe un loc de frunte în procesul de pregătire a intelectualității chineze.

Examene pentru funcțiile în stat

Confucius preciza că printre acestea un loc de frunte în procesul de învățământ trebuie să ocupe *Shi, Li și Yue* (Poemele, Riturile și Muzica), deoarece: „Poeziile inspiră, riturile oferă stabilitate în societate, iar muzica modelează integritatea morală a individului”. El explica importanța celor 305 Poeme, provenite din secolele XI – VI î.H., cuprinse în această „carte clasică sfântă”, cum o numea gânditorul Hu Shi: „Dacă nu înveți Poemele, nu vei ști să grăiești”. „Prin intermediul Poeziilor se stimulează gândirea, se lărgesc orizontul, se însușesc modul de socializare și modul de a exprima aversiunea față de alții. Poeziile ajută să-ți servești părinții și prințul domnitor. Chiar, mai mult, îți lărgesc cunoștințele cu nume de păsări, sălbaticiuni, plante și copaci”.

Cărții Clasice *Li – Riturile* – numită de exegeți „Depozitul Tezaurului culturii chineze”, expresie teoretică a culturii ritualice chineze, începând din timpul dinastiei Xia, cu un bogat conținut istoric, Confucius i-a acordat, de asemenea, un loc semnificativ în procesul de învățământ, considerând că „fără rituri individul nu-și găsește locul în societate”. În concepția sa, esența, nu-

cleul riturilor trebuie să fie „ren” generozitatea, mărinimia, pentru a reuși să-și joace rolul de modelator al individului perfect, model pentru membrii societății.

Shu, Yi și Chunqiu (Documentele, Schimbările și Primăveri și Toamne) sunt trei Cărți clasice care, deși puse de Confucius pe locul secundar ca importanță în procesul de pregătire a viitorilor intelectuali și demnitari ai Chinei, reprezintă o foarte mare valoare istorică. *Shu* este prima culegere de documente în istoria Chinei. Ea cuprinde cuvântări, ordine, admonestări, recomandări, porunci ale domnitorilor Xia, Shang și Zhou de vest și este considerată „strămoșul” literaturii chineze. *Yi* este una dintre cele mai vechi lucrări-document ale națiunii chineze. Inițial a fost o carte de divinație și de prezicere a stării vremii, apoi a devenit o lucrare complexă, cu valoare științifică atotcuprinzătoare, care reflectă filosofia și concepția despre lume a culturii antice chineze, ce are drept gândire centrală mișcarea,

schimbările în natură în toate ipostazele sale. *Chunqiu* este prima lucrare de istorie transmisă până în zilele noastre, conținând însemnări laconice despre evenimente din statul Lu. Ulterior a fost completată de exegeți, îmbogățindu-se în consistență și valoare istorică.

Pentru valorificarea spre binele public a cunoștințelor acumulate de-a lungul multor ani de studiu de către persoanele talentate ale societății, în anul 605, în timpul dinastiei Sui (581 – 618), s-a anunțat organizarea de către Curtea imperială a unor examene pentru ocuparea funcțiilor în aparatul de stat. Acest sistem unic în lume a funcționat timp de 1.300 de ani, până 1905, când a fost abolit, printr-un decret imperial.

Azi istoricii chinezi supun acest sistem de examene unei analize științifice, evidențiindu-i laturile pozitive, dar și pe cele negative, manifestate cu precădere în secolul al XIX-lea. Ei concluzionează că sistemul a constituit cristalizarea înțelepciunii anticilor chinezi, în principiu un sistem echitabil și democratic de

promovare a talentelor, indiferent de clasă socială, un mijloc de menținere a unității și stabilității țării, care a asigurat sentimentul de continuitate nefraturată a civilizației chineze, a făcut să crească numărul intelectualilor în societate și rolul lor în aparatul de stat. Invocând cu precădere aprecierile misionarilor ieziți sosiți în China începând din secolul al XVI-lea, ale lui Voltaire, Leibnitz și altor perso-

O sală de curs, în anul 1902

Ideogramele erei „Heisei” (stânga) și cele ale erei „Reiwa”

ION SCUMPIERU

La 30 aprilie 2019 s-a încheiat încă o eră din istoria Japoniei, „Heisei”, care a durat peste trei decenii, prin abdicarea împăratului Akihito, în etate de 85 de ani. În continuare, de la 1 mai, a început o altă eră, „Reiwa”, când fiul său cel mare, Naruhito, în vârstă de 59 de ani, a urcat pe tron, devenind noul împărat al Japoniei.

O scurtă retrospectivă asupra istoriei și a specificului instituției imperiale nipone este necesară cititorilor pentru a înțelege mai bine semnificația acestui moment special din viața națiunii japoneze.

A J A P O N I E I I M P E R I A L Ă F A M I L I A

Instituția imperială a Japoniei se suprapune peste ultima perioadă de peste 2.600 de ani a istoriei poporului japonez, devenind unul dintre elementele definitorii ale identității sale naționale. În acest interval impresionant de timp, începând cu legendarul suveran Jimmu, pe tronul imperial au urcat un număr de 126 împărați. Dintre ei numai opt au fost femei, cele mai multe domnind în perioadele „Asuka” (538 – 710) și „Nara” (710 – 794).

Lungimea perioadelor de domnie a variat de la câțiva ani la câteva decenii, unii suverani fiind în această poziție de câte două ori. Cea

mai lungă perioadă de domnie a fost cea a împăratului Hirohito din Era „Showa”, care a durat din 1926 până în 1989.

Începând din anul 645, respectiv de la împăratul Taika, a fost introdus sistemul – specific numai instituției imperiale din Japonia – po-

trivit căruia fiecare perioadă de domnie a unui suveran se numește Eră și poartă un nume propriu. Numele fiecărei ere este compus din două litere (silabe) chinezești și exprimă cât mai sintetic caracteristica dorită a epocii ce urmează. În cazul actualei ere, semnificația ei este „frumoasa armonie”.

Potrivit acestui sistem, numerotarea anilor se face, separat, pentru fiecare eră începând de la cifra 1, continuând până la sfârșitul domniei suveranului. În epoca modernă, pentru facilitarea comunicării cu alte state, în Japonia a fost adoptat calendarul gregorian. În prezent, sunt folosite ambele sisteme de numărare a anilor.

Împăratul Akihito și fiul Naruhito, care îi urmează după abdicare

nerală care domnea în Capitala Chinei în favoarea adopării unor măsuri menite să aducă înnoirea vieții sociale, politice și culturale, Sun Jianai a depus mari eforturi pentru a lărgi activitatea Biroului Oficiului de Publicații Guan-shuju – drept bază pentru înființarea unei universități

moderne în Capitală. Demersul a fost primit cu mare entuziasm în întreaga țară și cu mult interes de comunitatea de străini aflați în China. După cum dovedesc documentele păstrate în Arhivele Imperiale, timp de doi ani s-au depus eforturi susținute pentru elaborarea documentelor și regulamentelor de funcționare, ridicarea edificiilor de bază ale campusului universitar, selectarea profesorilor și înscrierea studenților, pentru depășirea greutăților organizatorice, pentru obținerea fondurilor necesare. Ele dovedesc că în agenda de lucru a împăratului Guangxu problemele legate de nașterea primei Școli superioare moderne a statului chinez, căreia îi revenea și sarcina de conducere și coordonare a problemelor de învățământ în întregul imperiu, se afla pe primul loc.

La 11 iunie 1898, pe terasa Porții Linistii Cerești (Tian An Men) din capitala Imperiului Chinez, în prezența

Vedere dinspre Poarta de Vest

membrilor Marelui Consiliu, s-a dat citire „Edictului cu privire la Noua Politică Națională”, ce enunța: „În ultimii ani, demnitari chinezi și funcționari străini, ținând seama de cursul evenimentelor, au propus cu toții înfăptuirea unor reforme pentru întărirea națiunii noastre [...] Dacă, în situația critică în care se află azi țara, armata nu este instruită, iar plata ei este limitată, intelectualii nu stăpânesc cunoștințe adevărate, unele ramuri profesionale nu dispun de meșteri bine pregătiți, noi vom fi slabi și inamicii noștri puternici, noi vom fi săraci și inamicii noș-

tri bogați. Cum vom putea noi, oare, să opunem rezistență cu o bătă acestor dușmani în armură și cu arme ascuțite?”

„Trebuie să ne concentrăm atenția asupra învățămintelor anticilor noștri, dar și asupra învățămintelor occidentalilor, să căutăm perfecțiunea de la cei perfecți, să

evităm ceea ce este superficial și lipsit de substanță, dar trebuie să urmărim transformarea lucrului inutil în folositor, în așa fel încât să devenim pricepuți atât în clasici, dar și adaptabili la condițiile în schimbare”.

„Așa cum a fost susținut de către toate provinciile, Universitatea Imperială din Capitală trebuie să fie înființată [...] pentru ca cei dotați să fie instruiți în număr mare, pentru ca ei și țara să poată supraviețui în aceste vremuri grele.”

Edictul a marcat înființarea oficială a Universității Beijing, ea ocupând un loc de frunte în seria măsurilor propuse pentru introducerea reformelor enunțate în acea zi istorică. La indicația fermă a împăratului Guangxu au fost depuse eforturi mari pentru vărsarea fondurilor necesare – 37.000 liang de argint –, s-au grăbit construcțiile campusului pe un domeniu donat de casa imperială.

(Continuare în p. 28)

La semicentenarul Universității, în 1948

în prima parte a domniei sale (1926 – 1947) din Era „Showa”, care s-a încheiat la 7 ianuarie 1989. Ambii suverani au păstrat o mare putere de decizie. În această perioadă, casta militară, care a contribuit în mod real la creșterea forței și prestigiului internațional al Japoniei prin victoriile asigurate în războaiele împotriva Chinei (1894 – 1895; *Magazin istoric*, nr. 7, 8/2019) și Rusiei (1904 – 1905) și mai ales prin contribuția acesteia la victoria Antantei din Primul Război Mondial, s-a implicat, treptat, inclusiv în procesul adoptării deciziei politice a guvernului nipon, al atragerii suveranului de partea sa. Și această tendință a favorizat participarea Japoniei la Al Doilea Război Mondial, când Japonia a înregistrat prima

Împăratul Akihito și împărăteasa Michiko înconjurați de membrii familiei

înfrângere militară majoră pe plan internațional, cu consecințe dezastruoase.

Din această cauză, imediat după 1945, instituția imperială a Japoniei s-a confruntat cu cel mai mare pericol din existența sa, acela ca suveranul să fie considerat de puterile învingătoare vinovat și pedepsit pentru declanșarea de către Japonia a războiului împotriva S.U.A.

Din rațiuni de ordin geostrategic, respectiv nevoia asigurării unității și a stabilității

Japoniei pentru a deveni un scut în fața pericolului crescând al forțelor socialist-comuniste interne și mai ales a celor de pe continentul asiatic, precum și la insistențele oficialilor japonezi, s-a decis menținerea împăratului, cu schimbarea dras-

tică a statutului și a conținutului prerogativelor acestuia.

Prin constituția promulgată la 3 noiembrie 1946 – valabilă până în zilele noastre –, împăratul devine „simbol al statului și al unității poporului, poziția sa derivând din voința poporului, care este deținătorul puterii suverane”. Pentru toate acțiunile pe linie de stat ale împăratului este nevoie de avizul și aprobarea Cabinetului. El exercită acele acțiuni pe linie de stat, așa cum sunt ele prevăzute în Constituție, și nu au putere

Primelile contacte între Casa regală a României și Casa imperială a Japoniei au început la sfârșitul secolului al XIX-lea. Principele Carol I a adresat la 10/22 mai 1880 o scrisoare împăratului Meiji în care-i notifica obținerea de către România a independenței de stat, în urma Războiului ruso-româno-otoman, din 1877. De asemenea, suveranul român îl informa pe omologul nipon, prin scrisoarea din 12/24 aprilie 1881, că România a devenit regat, iar el și urmașii săi primesc titlul de rege. La rândul său, împăratul Meiji a răspuns la ambele scrisori, adresând felicitări suveranului nostru și împărtășind dorința de a promova relații de prietenie strânse între cele două țări.

Legăturile dintre cele două familii domnitoare au continuat, prin schimburi de mesaje ce aduceau la cunoștință, în mod reciproc, evenimente mai importante din viața acestora: nașteri, căsătorii, decese și altele.

Prințul Kuni Kuniyoshi, socrul viitorului împărat Showa, a vizitat țara noastră, mergând

Prințul Higashikuni Naruhiko și regele Ferdinand, în fața Gării de Nord

la studii în Germania, în 1908 și respectiv 1913. El a fost primit de regele Carol I și regina Elisabeta.

In perioada 20 iunie – 27 iulie 1920, principele moștenitor al României, Carol al II-lea, a efectuat o vizită oficială în Japonia, cu rezultate notabile atât pe linia întăririi legăturilor între Casele domnitoare,

Potrivit tradiției japoneze, numele suveranilor rămân consemnate în istorie, în urma decesului sau a abdicării, după denumirea erei în care au domnit, nu după numele lor proprii. Împăratul Mutsuhito care a domnit în Era Meiji (1868 – 1912) va fi cunoscut drept împăratul Meiji.

Deși potrivit istoricilor este greu de dovedit, se crede că trăsătura reprezentativă a instituției imperiale a Japoniei este, spre deosebire de celelalte Case domnitoare din lume, continuitatea neîntreruptă asigurată în întreaga perioadă a existenței sale. Această caracteristică specifică își găsește expresia inclusiv în scrisorile oficiale adresate de împăratul Japoniei altor capete încoronate din lume, în formula „Prin mila Cerului, împăratul Japoniei ... [numele său], așezat pe Tronul Imperial, ocupat din vremuri seculare în linie neîntreruptă de către aceeași Dinastie...”.

Din secolul VI, pentru o perioadă îndelungată, instituția imperială a Japoniei s-a inspirat din experiența dinastiilor chineze începând cu Sui (581 – 618) și Tang (618 – 907), în domeniul legislației, al organizării administrației statului, bazată pe meritocrație, ceremonialului religios și în alte sectoare.

Puterea împăratului japonez a fost restrânsă, treptat, de

Fiii împăratului Taisho (de la stânga): Hirohito, Takahito, Nobuhito și Yasuhito

clanurile aristocratice și militare din Japonia, aflate într-o continuă luptă pentru asigurarea unei poziții politice, social-economice, precum și a unei dominații teritoriale cât mai întinse, el devenind pentru multă vreme doar un simbol al unității statului, șeful vieții religioase din țară, cum s-a întâmplat, în special, în perioada Shogunatului Tokugawa (1603 – 1868). Cu toate acestea, începând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, au

loc mișcări subterane pentru restaurarea puterii politice a împăratului și a Curții sale. Această tendință se accentuează în secolul următor.

Abandonarea politicii de izolare și începerea procesului de deschidere către exterior a Japoniei au favorizat reabilitarea statului și a puterii împăratului, prin Mutsuhito, acțiune cunoscută drept „Restaurația Meiji”, după numele erei inaugurată de el, la 3 februarie 1867.

Constituția promulgată la 11 februarie 1889 (concepută după model prusac) prevedea că împăratul este o persoană sacră și inviolabilă, capul imperiului, șeful armatei și al flotei. El numea premierul și Cabinetul său. În același timp, prevedea existența Dietei ca organ legislativ cu structură bicamerală, în care Camera Reprezentanților era eligibilă. Instituția imperială devenea

o expresie a combinației dintre monarhia absolută și cea constituțională, care aviza întreaga politică internă și externă a statului.

Rămânând în vigoare până la 3 noiembrie 1947, constituția menționată promulgată de împăratul Meiji a asigurat același statut și fiului său, împăratul Yoshihito, suveranul Erei „Taisho” (1912 – 1926), precum și nepotului acestuia, împăratul Hirohito,

De la stânga: împărăteasa Nagako, soția împăratului Hirohito, prințul Akihito, prințesa Michiko, prințul Naruhito, împăratul Hirohito și prințul Hitachi, fratele lui Akihito, la aniversarea vârstei de un an a prințului Naruhito

Împăratul Akihito
și împărăteasa Michiko (stânga),
împăratul Naruhito
și împărăteasa Masako

ales în regiunea Asiei, suveranii exprimând regretele lor personale în legătură cu nenorocirile pricinuite propriului popor cât și altor națiuni prin participarea Japoniei la ultima conflagrație mondială. Împăratul Akihito a căutat să reabiliteze imaginea instituției monarhice din perioada războiului, condusă de tatăl său.

Imaginea pozitivă a împăratului Akihito, care va rămâne după abdicare, este întărită și de hotărârea sa de a se căsători cu viitoarea împărăteasă Michiko, fără ca aceasta să aibă o descendență aristocratică, întrerupând astfel tradiția apărută cu strictețe de familie și Agenția Casei imperiale.

Potrivit acestei instituții, nu vor fi probleme legate de prezența, în aceeași perioadă, a doi împărați. După abdicare, fostul suveran, care va primi titlul de „Împărat Emerit”, iar soția sa titlul de „Împărăteasă Emerită”, se vor ocupa numai de activități private, neoficiale. Ei vor mai apărea alături de ceilalți membri ai familiei imperiale, în balconul Palatului, pentru a saluta publicul cu ocazia Anului Nou.

Noul împărat, Naruhito, este cel de-al 126-lea suveran al Japoniei în ordinea cronologică a dinastiei nipone. Specific pentru noul împărat rămâne faptul că este primul

suveran nipon născut după Al Doilea Război Mondial și că a fost educat atât în Japonia cât și în străinătate, la Universitatea Oxford din Marea Britanie. Ca și tatăl său, s-a căsătorit în anul 1993 cu o persoană fără descendență aristocratică, actuala împărăteasă Masako, în vârstă de 56 ani, care și-a făcut studiile inclusiv la Universitatea Harvard din S.U.A. și a lucrat o perioadă ca diplomat în Ministerul de Externe.

Noul împărat va continua tendința începută de părinții săi de modernizare și adaptare treptată a instituției imperiale la situația actuală, în principal pe linia apropierei familiei imperiale de oamenii de rând, împărțind cu ei momentele importante de bucurie și tristețe. În același timp, având o experiență destul de bogată a vieții în străinătate precum și o bună bază de cultură străină, noul cuplu imperial va milita pentru intensificarea contactelor cu alte Case domnitoare din străinătate, pentru promovarea relațiilor de prietenie între Japonia și alte țări.

Actualul împărat neavând un descendent de gen mascu-

lin, noul prinț moștenitor al Japoniei este fratele său Akishino, în vârstă de 53 ani. În ordinea de precădere la moștenirea tronului urmează fiul acestuia, prințul Hisahito, care are 12 ani. Pentru situații excepționale, autoritățile și Agenția Casei imperiale au luat în calcul inclusiv adoptarea legii care să permită unei descendente de gen feminin din familia imperială, dintre cele șapte existente în prezent, să accedă la tron.

Odată cu schimbarea împăratului, se va modifica și data Sărbătorii Naționale a Japoniei, care trebuie să corespundă cu ziua de naștere a noului suveran, 23 februarie, aceasta urmând a fi marcată, anual, începând din 2020.

Ceremonia oficială a întronării noului împărat Naruhito și a împărătesei Masako – *Sokui no rei Seiden no gi* –, cu ritualul șintoist tradițional, urmează să aibă loc la 22 octombrie 2019, la Palatul imperial din Tokyo, în prezența membrilor familiei imperiale, a autorităților nipone, precum și a invitaților Caselor regale și ai statelor din întreaga lume. ■

asupra guvernului. Între altele, împăratul numește prim-ministrul recomandat de Dieta. Cu avizul și aprobarea Cabinetului, el poate îndeplini unele acțiuni pe linie de stat, precum: promulgă amendamente la Constituție, legi, ordinele Cabinetului și tratate; convoacă Dieta; dizolvă Camera Reprezentanților; primește ambasadorii și miniștrii străini; acordă decorații; efectuează vizite în străinătate cu aprobarea guvernului.

Revenind la schimbările recente produse în viața familiei imperiale a Japoniei, trebuie remarcat șocul creat atât în rândul autorităților cât și al opiniei publice interne de decizia împăratului Akihito de a abdica

Împăratul Akihito și împărăteasa Michiko, în ziua încoronării

în favoarea fiului său, Naruhito. Dacă în cazul Caselor regale din Europa asemenea decizii sunt mai frecvente, în istoria Japoniei sunt foarte rare, ultimul caz similar, al împăratului Kokaku, având loc în anul 1817.

Primul anunț al împăratului Akihito a fost făcut încă din 8 august 2016, când a menționat public că, având în vedere degradarea treptată a sănătății sale, este îngrijorat de faptul că aceasta va face dificilă îndeplinirea îndatoririlor sale.

În cursul lunii iunie 2018, Dieta a adoptat Legea pentru situații speciale în baza Legii Casei imperiale, care a permis împăratului să abdice, precum și acce-derea la tron a moștenitorului imperial.

În cuvântul rostit cu ocazia abdicării, la 30 aprilie 2019,

împăratul a spus: „De la urcarea mea pe tron, în urmă cu 30 de ani, mi-am îndeplinit atribuțiile de împărat cu sentimentul profund al încrederii și respectului față de popor și mă consider ca fiind cel mai norocos că am putut proceda astfel. Mulțumesc sincer poporului care m-a acceptat și sprijinit în îndeplinirea rolului meu de simbol al statului.”

Pe plan intern și extern, au fost apreciate eforturile de reconciliere întreprinse de împărat și împărăteasă, mai

cât și pe planul dezvoltării raporturilor guvernamentale.

Ca răspuns la această vizită, prințul Higashikuni Naruhiko – viitor premier al Japoniei în 1945 – a efectuat o vizită la București în perioada 2 – 6 aprilie 1924. Ea a fost urmată de cea a prințului și a prințesei Takamatsu, fratele împăratului Showa, în perioada 22 – 27 ianuarie 1931. Ambii s-au bucurat de întreaga atenție a regelui Ferdinand, respectiv a lui Carol al II-lea, precum și a opiniei publice românești.

Contactele oficiale dintre cele două familii domnitoare au încetat odată cu abolirea instituției monarhice din România, la 30 decembrie 1947. După acest moment, reprezentanții familiei imperiale au vizitat țara noastră numai în cadrul relațiilor pe linie de stat, în calitate de invitați ai șefului statului român.

Demn de semnalat este faptul că aproape întreaga familie a fostului împărat Heisei a

vizitat România în ultimele decenii. În perioada 7 – 10 octombrie 1979, el însuși, fiind prinț moștenitor, împreună cu prințesa Michiko au întreprins o vizită oficială în România, în numele tatălui său, împăratul Showa, ca răspuns la cea efectuată în Japonia de șeful statului român, între 5 – 9 aprilie 1975.

După anul 1989, cu ocazia marcării unor evenimente mai importante din istoria relațiilor româno-japoneze, au mai vizitat țara noastră: fratele împăratului Heisei, prințul Hitachi și prințesa Hitachi, în perioada 23 – 27 septembrie 1995; prințesa Sayako, fiica împăratului, între 10 – 12 octombrie 2002; al doilea fiu al împăratului, prințul Akishino și prințesa Akishino, în intervalul 19 – 22 mai 2009.

Relațiile dintre Casele domnitoare din România și Japonia au devansat, cu mult, pe cele pe linie de stat, fără să li se substituie, favorizând începerea și dezvoltarea lor. ■

cunoscut Bucureștilor că Poarta duce o politică de duplicitate față de revoluția română. Aflăm, astfel, că reprezentantul român se bucura în capitala imperiului numai de sprijinul ambasadurului Franței, generalul Aupick, și mai puțin de cel al altor diplomați.

Bălcescu aduce grabnic la cunoștința lui Radu Golescu și a altor revoluționari cele semnalate de Ghica și caută să pregătească o vizită a sa la Istanbul, cu scopul nu doar de a obține o sperată benevoolență din partea sultanului, ci și pentru a-i demonstra personal care sunt drepturile românilor față de Înalta Poartă.

Documentul a fost întocmit în grabă, dar formulările redactate personal de Bălcescu ne arată cultura istorică, politică, diplomatică, economică, socială, națională a revoluționarului. A publicat documentul în ziarul revoluției, *Poporul suveran*. A acționat și pentru inserarea lui într-o revistă germană pașoptistă, cât și în alte publicații românești, sperând că Poarta va recunoaște grabnic punctul său de vedere, de fapt poziția Principatelor Române în raporturile lor cu puterea suzerană.

Iată ce sublinia Bălcescu în articolul amintit: „Țara noastră românească nu fu niciodată supusă cu sabia, ci de bunăvoie sa se recunoscă supt protecția turcilor. În anul 1393 părinții noștri, după ce se luptară mai

multe veacuri pentru independența lor cu atâtea poatoape de nații barbare, ce se vărsară pe pământul nostru, văzându-se slabi și amenințați totodată de unguri și de turci, se învoiră cu Mircea cel Bătrân, domnul lor cel vestit, și împreună închinară țara turcilor, cu făgăduința ca să-i ajute în războiul ce avea cu ungurii.“

În epocă se credea că între Țările Române și Imperiul Otoman se încheiaseră astfel de tratate. Studiile privind istoria Imperiului Otoman au arătat mai târziu că în dreptul islamic nu existau astfel de tratate bilaterale. Sultanul acorda doar o serie de privilegii, prin documente numite *ahidname*. La fel procedase, de exemplu, și în relația cu Franța regelui Francisc I. Acele „tratate bilaterale“ sau „capitulații“, cum mai sunt ele cunoscute în istoriografia română, erau documente apocrife, târzii.

Ambasadorul Franței la Istanbul, generalul Aupick

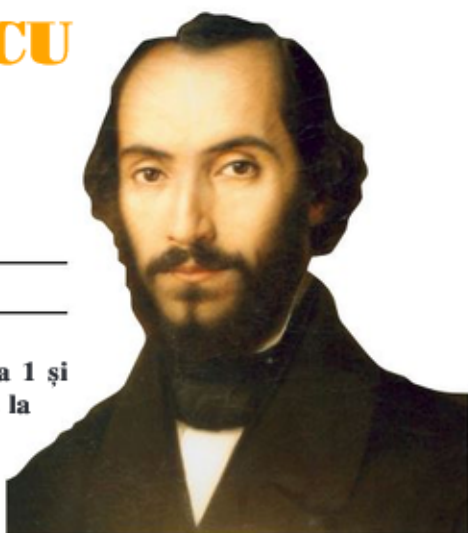
Ele ar fi fost „reconstituite“ după documente care s-ar fi pierdut și au fost prezentate de delegații Țării Românești și Moldovei la tratativele de pace între Rusia și Imperiul Otoman de la Focșani (iulie – august 1772) și de la Kuciuk Kainargi (10/21 iulie 1774), pentru a argumenta drepturile Țărilor Române în raporturile cu Poarta. Nu-i mai puțin adevărat că documentele otomane, descoperite în ultimii ani, acele *ahidnamele* acordate de sultani unor domni români, confirmă în bună parte statutul de autonomie pe care îl creionau „capitulațiile“.

In argumentația sa, Nicolae Bălcescu invocă un presupus *hat-i humayun* (scrisoare imperială) din 1393, pe care l-ar fi dat sultanul Bayezid I, potrivit căruia, scria Bălcescu, „țara își păstrează dreptul de a se guverna cu legile sale, dreptul de a face război sau pace, dreptul de a-și alege pe capul nației, îndatorându-se numai la un ușor tribut“, și care, continua el, „nu poate fi privit după dreptul gintelor [neamurilor] altfel decât ca un tractat de protecție; căci după obiceiul cunoscut îndeobște în Europa, o nație care nu e în stare a se apăra singură de insultă sau de asuprire poate dobândi protecția unui stat mai puternic. D-o va dobândi îndatorindu-se numai la oarecare condiții sau chiar cu plata unui tribut spre recunoștință pentru siguranța ce i se dă și

NICOLAE BĂLCESCU

DIPLOMATUL NECUNOSCU

NICOLAE MAREȘ

În luna februarie 1848, „la data de 24, ora 1 și jumătate“, istoricul român de mai târziu a asistat la proclamarea la Paris a „Minunatei Revoluții“, moment în care a rupt cu mâinile sale din catifeaua ce acoperea tronul lui Louis Philippe din Palatul Tuilleries și i-a trimis ofranda „iubitului cetățean și amic“, Vasile Alecsandri. Autorul viitoarei opere Români supt Mihai-Voievod Viteazul se va dedica cu trup și suflet înfăptuirii revoluției pe pământ românesc, atât în Țara Românească, cât și în Transilvania, inclusiv prin demersuri diplomatice pregătite minuțios la Înalta Poartă.

Nicolae Bălcescu s-a născut la 29 iunie 1819, în București. Era fiul lui Barbu pitar și al serdăresei Zinca Petreasca-Bălcescu, cea care s-a ocupat de instruirea lui, căci tatăl a decedat la o vârstă fragedă a fiului. La „Sfântul Sava“ Nicolae Bălcescu l-a avut coleg mai mare pe Ion Ghica, viitor scriitor și președinte al Academiei Române. Cu acesta avea să colaboreze mai apoi, când s-a ocupat în cadrul Guvernului provizoriu de problemele de politică externă.

A deținut doar patru zile portofoliul Afacerilor Externe în Guvernul provizoriu de la 11 iunie 1848. În această calitate, Nicolae Bălcescu a adresat o scrisoare șefului diplomației Sublimei Porți prin

care îl asigura că schimbările politice petrecute în Țara Românească, „devenite indispensabile“, nu ating cu nimic dreptul de suzeranitate al Porții. În același timp, el solicita acreditarea lui Ion Ghica pe lângă guvernul otoman în locul reprezentantului N. Aristarky. Prin schimbarea făcută, Locotenentul de la București se asigura de prezența la Istanbul a unei persoane dintre cele mai devotate cauzei revo-

luției și influente în spațiul respectiv.

Peste două zile, la 13 iunie, Nicolae Bălcescu aduce la cunoștința corpului diplomatic din Capitală că poporul român „și-a dat o nouă constituție și că aceasta a fost sancționată de domnitor“. Ulterior, prin scrisorile schimbate în iulie cu Ion Ghica, Bălcescu i-a cerut acestuia (18/30 iulie) să intervină pe lângă Poartă pentru a obține recunoașterea Constituției, sperând în „favorul“ lui Suleiman pașa. Bălcescu spera ca acesta să vină a doua zi de la Rusciuk, fără oști, menționând că „cele rusești se trag din Moldova“.

N-a întârziat să îi vină și informațiile lui Ghica, prin care acesta făcea

Arderea tronului lui Louis Philippe

mult dreptul de a înlocui Imperiul Otoman ca suzerană a Țărilor Române, menționa că aceasta, fiind doar „o chezașă” a drepturilor țării, „nu putea trata pentru noi și în numele nostru”, referindu-se la cucerirea Basarabiei la 1812. În acest spirit, ideea respectivă a fost dezvoltată în jurisdicția internațională și

românească până în zilele noastre.

Adresându-i-se națiunii române, dar și străinătății, Bălcescu spunea clar care sunt drepturile noastre, subliniind faptul că națiunea avea datoria de „a apăra naționalitatea și drepturile noastre, de vom fi nevoiți, chiar vărsând sângele nostru”.

Găsim întruchipat în frazele respective patriotismul fierbinte al marelui revoluționar: „De vom cădea în această luptă sfântă, să cădem încai bărbătește, astfel cum a[u] trăit părinții noștri; și ca dânsii să strigăm: mai bine țara noastră să se prefacă într-un întins mormânt, numai să rămâie tot țara românilor”.

Universitatea Beijing, simbol al unei năzuințe

(Urmare din p. 19)

„Înființarea în mod oficial, în 1898, a Universității Imperiale din Capitală semnifică prăbușirea totală a vechiului sistem feudal educațional de mii de ani și nașterea, în același timp, a unui nou sistem educațional corespunzător cerințelor de dezvoltare ale unei noi ere”, arată profesorul Hao Ping, prorectorul Universității, în volumul omagial *Beijing daxue chuanguan shi shikaoyuan* (Istoria înființării Universității Beijing).

Cu aprobarea împărătesei-mame

După înăbușirea mișcării reformelor celor 100 de zile (*Magazin istoric*, nr. 10/1990, 9/1999), când tot programul de reforme a fost anulat, singurul obiectiv pentru care și-a dat acordul (la 26 septembrie 1898) împărăteasa-mamă Cixi este înființarea Aulei Înalțelor Studii din Capitala Imperiului, deoarece „acesta este locul unde vor fi pregătite talentele țării.”

La 3 decembrie 1898, rectorul Universității, cu rang de ministru, Sun Jianai, raportează împărătesei-mame că

numărul celor înscriși pe listele candidaților cursurilor Universității a ajuns la 1.000, iar la 30 ianuarie 1899, că a avut loc deschiderea oficială a Universității și că s-a pus fundația bibliotecii, mai apoi, la începutul anului 1900, că au început cursurile la Colegiile de Studii clasice chineze, Științe politice, Confucianism, Drept, Geografie, Matematică, Chimie, Fizică, Limbile engleză, franceză, germană, rusă și japoneză.

Activitatea Universității este întreruptă ca urmare a mișcării populare antiimperialiste Yihetuan (Liga celor Drepti, „Boxerii”), care a bulversat Capitala, apoi din cauza ravagiilor produse de „acte civilizatoare” comise de trupele germane și ruse ale Armatei aliate a celor opt țări, care au devastat biblioteca, laboratoarele Universității și au lăsat pustie întreaga incintă a campusului (1900 – 1901). Abia la începutul anului 1903, se reușește refacerea acestuia și se ajunge din nou la deschiderea cursurilor, apoi în 1904 se organizează primul examen de admitere la Universitate, selectându-se 360 de studenți. Cu aprobarea

împărătesei-mame Cixi sunt trimiși primii studenți ai Universității la studii în Japonia, țările Europei și în Statele Unite ale Americii și sunt primiți primii studenți străini pentru a-și efectua studiile în această instituție de învățământ a Chinei, cu un prestigiu în creștere.

După proclamarea Republicii China în ianuarie 1912, în cadrul reorganizărilor efectuate, conform unui ordin emis de Ministerul Educației, Aula Înalțelor Studii din Capitala Imperiului primește denumirea Universitatea Națională Beijing – Guoli Beijing Daxue – și își începe activitatea prestigioasă sub stindardul „progres, iubire de țară, democrație și știință”. De-a lungul a peste 120 de ani ea s-a bucurat de o poziție hotărâtoare și de neînlocuit în istoria învățământului superior din China, a devenit vatra unde intelectualitatea chineză și-a adunat cele mai valoroase personalități și a pregătit, generație după generație, comorile umane care au scos China din situația critică în care s-a aflat în secolul al XIX-lea și au purtat-o spre afirmarea ei în secolul al XXI-lea, ca mare putere pașnică a lumii. ■

păstrându-și și dreptul d-a se guverna după cum îi place, aceasta este numai un tractat de protecție, care nu atinge suveranitatea ei”.

Bălcescu realiza prima interpretare modernă făcută de o cancelarie românească, potrivit filosofiei europene în materie de drept al tratatelor, chiar dacă pornea de la un document apocrif. Și continua: „Românii iubea[u] prea mult independența; ei [se] jertfiseră prea mult pentru dânsa, ca să îl poată suferi [tratatul] cu plăcere, oricât de nesupărător era. Turcii însă mai întâi începură a nu-l păzi. Atunci o luptă ce ținu o jumătate de veac reîncepu între români și turci. Supt povața lui Mircea I, Vlad III Dracul și Vlad V Țepeș, românii făcură minuni de vitejii, apărară țara lor nebântuită de vrăjmași, zdrobiră în mai multe rânduri armile lor și le goniră până la Adrianopol”. Și accentua că tratatul „n-a fost ramplasat printr-altul mai nou, este încă în tărie și astăzi și singur numai hotărăște raporturile țării cu înalta Poartă. El asigură popoului dreptul d-a-și da legi, dreptul d-a face război și pace; prin urmare nu poate fi privit ca un tractat de supunere, ci numai ca unul de protecție, ca o alianță neegală, căci supremația, care este numai un drept de onoare, și tributul, singurele drepturi ce are Poarta, nu ating întru nimic suveranitatea nației române. Astfel privesc acest tractat toți publiciștii Europei”.

Nu îi erau străine lui Bălcescu noile interpretări filo-

Emerich de Vattel

sofice în materie de drept internațional. Istoricul și diplomatul român apelează în primul rând la învățatul publicist Martens, care afirmase că „Țara Românească n-a fost niciodată încorporată (de Poartă), că ea n-a pierdut niciodată caracterul esențial al suveranității sale; că statul, în ceea ce privește Constituția și guvernul său dinlăuntru, n-are a primi legi de la nimeni; că suveranitatea sa nu poate fi atinsă, căci îi lipsește oarecari drepturi din acele ce fac parte din dreptul public; că ea nu e datoare a recunoaște asupra-i o putere legiuitoare străină. Țara Românească nu s-a învoit a plăti un tribut și a suferi ca Poarta să aibă un drept de supremație, fără numai ca să nu înceteze a fi un stat suveran. Țara Românească este un stat suveran și un tractat de protecție, un tribut, o alianță nepotrivită și chiar supremația (dacă este un drept de ginte în Europa) nu-i pot lua suveranitatea, când ea are dreptul de a se guverna, d-a și da legi, d-a face tractate de pace și război, și încă d-a fi reprezentată din afară”.

Nicolae Bălcescu dovedește o cultură aparte în materia dreptului internațional,

pe care abia peste un secol juriștii noștri au pus-o în valoare din punct de vedere teoretic.

Pentru a-și susține și mai puternic argumentația pe care o supunea atenției Înaltei Porți, dar și opiniei publice internaționale, Nicolae Bălcescu amintește unele prevederi din doctrina iluministă la vârf în materia dreptului ginților, diplomatul și istoricul citându-l pe filosoful și diplomatul elvețian Emerich de Vattel (1714 – 1767), autorul faimoasei lucrări în acea vreme *Droit des gens ou Principes de la loi naturelle appliqués à la conduite et aux affaires des nations et des souverains* (Dreptul națiunilor sau Principiile legii naturii aplicate comportamentului și afacerilor națiunilor și suveranilor), tipărită în 1758.

A mintindu-l pe Vattel, Bălcescu citează: „Un stat slab, care pentru siguranța lui se pune sub protecția altuia mai puternic și se îndatorează pentru recunoștință la mai multe dorințe echivalând această protecție, fără însă a se despoa de dreptul de-a se guverna, nu încetează pentru aceasta de dreptul d-a figura printre națiile suverane, ce nu recunosc alte legi, fără numai dreptul gintelor; și un tribut plătit de un stat la o putere străină, deși micșorează puțin demnitatea sa, fiind ca o mărturisire a slăbiciunii sale, dar tot păstrează suveranitatea sa în întregime”.

În ceea ce o privea pe Rusia, care în epocă își aroga tot mai

Școala greacă
de la Biserica Măgureanu

Este un drum pe care îl împarte cu colegi precum Grigore Alexandrescu, Bălcescu, vărul Mavros sau bătașul Sotea.

Aici, la „Sf. Sava”, se pregătea elita și pe la mijlocul vechiului era o dorință a autorităților de a atrage și absolvenți de școli județene pentru a lărgi aria de pătrundere a cunoștințelor. Noi școli apar în principat, în orașe și târguri. Copiii trebuia să învețe acum în școală „cu înlesnire a-și regula ideile și expresiile în limba părintească”, iar răsplata nu întârzia să apară prin premii și laude publice. Dacă aveau noroc, discursul ținut de vreun inspector școlar la festivitate era publicat în noile gazete apărute, iar numele lor se găsea menționat.

Literatul Lucien Repey, preceptor al familiei Cantacuzino și cunoscut al lui Pușkin, fost profesor la Odessa, redacta în 1841 un prim manual de istorie universală „pentru trebuința tinerimii românești”. În introducere, îi îndemna pe școlari: „Studiați pentru a nu rămânea mai prejos de rostul vieții ca oameni, studiați pentru că patria cere de la voi să fiți luminați, magistrați, chibzuiți, apărători pricepuți; studiați pentru că, în calitate de membri ai marii familii europene, nu puteți rămâne zăbavnici în mersul cel repede al civilizației.”

Pe o parte dintre absolvenții acestor școli îi vom regăsi în elita administrativă și politică a vremii, alții nu vor da un astfel de uz formării lor, vor fi doar simpli proprietari. Îndemnul lui Repey nu era deloc nou în context, întrucât o parte semnificativă a fiilor de boieri erau conștienți de responsabilitățile care veneau prin statut și de confirmarea pe care trebuia să o aducă numelui lor. Totodată, un ministru precum Petrache Poenaru nădăjduia și încuraja boierimea să sprijine învățământul național pentru „a trage o mai bună viitorime”. Ioan

Ghica, Nicolae Bălcescu, Ioan Zalomit sau Costaforu au fost premianți, însă experiențele de elev sunt variate și îmbină interesul pe care copiii, familia și statul, împreună, îl acordau educației.

Veniți din Oltenia, tinerii Oteteleşanu învață cu toții, începând cu 1834, la București, locul în care se găseau cele mai bune școli. Băieții Costache și Alecu la Colegiul „Sf. Sava”, iar fata Elena la un pensionat pentru domnișoare condus de două profesoare de origine franceză. Ca fiecare școlar, aveau câte un rând de haine potrivit cu timpul, un set de rechizite care cuprindea gramatici românești și franțuzești, dicționare și câte și mai câte. Evaluările lor nu sunt dintre cele mai bune, băieții stând prost la limba franceză, motiv pentru care familia caută profesor particular. Alecu este mai rebel și la nici un an de la intrarea în Colegiu sare gardul și se accidentează. Visul său era să fie ofițer și și-l îndeplinește intrând apoi în armată. Cu fratele mai mare, Costache, situația s-a dovedit mai complicată și, în 1836, la apropierea majoratului – atunci se împlinea la 21 ani –, mama se adresează cu întrebare conducerii Colegiului „Sf. Sava”. Încotro să se îndrepte când va termina? Are el, Costache, „vreo temeinică încredințată nădejde că poate să-și facă desăvârșit la vreo parte din adâncă filosofie sau ca, dimpotrivă, fără a mai pierde vreme, să să ia a-l așeza în vreo slujbă națională?” Cu alte cuvinte, dacă ar fi nimerit să meargă la școli înalte, umaniste, sau să devină funcționar public. Rezultatele sale nu-l recomandau spre prima variantă și tânărul Oteteleşanu va rămâne activ în spațiul local al Olteniei, ajungând să intre în

Evgheniți de la începutul secolului al XIX-lea

COPIL EVGHENT, LA ȘCOALĂ, ÎN VALAHIA, LA MIJLOC DE SECOL XIX

NICOLETA ROMAN

Și ieri, ca și azi, toamna aducea cu ea începutul școlii. Învățământul public se prefigurează târziu în spațiul românesc, dar școlile particulare, cele domnești, precum și școlile înființate de boieri pe moșie sau cele de pe lângă mănăstire există; și oferă o învățătură după nevoile și puțința fiecărei clase sociale.

Școala de la Biserica Udricani; nu copiii evgheniților mergeau acolo, ci copiii săraci din cartier

Evgheii, după cum erau numiți cu un termen grecesc boierii români, căutau să dea copiilor lor cunoștințele care să-i plaseze într-o elită intelectuală și să-i țină în contact atât cu o cultură locală, cât și cu una europeană. Cel mai adesea educați acasă cu profesori străini, îi întâlnim și trimiși la școli din afara Valahiei. Mai aproape, la Sibiu, îi regăsim pe fiii vistierului Hagi Moscu, ai serdarului Roșca, dar și la Viena, unde mergea cei din familia Brăiloiu sau Argetoianu, pentru că acolo se poate procopsi mai bine. Pentru fete, Școala Ursulinelor de la Sibiu, de exemplu, este un loc în care își dau silința să învețe suficient de bine, cât să țină o gospodărie și să facă în societate. Fiica lui Constantin Varlaam ajunge să știe franțuzește, nemțește și chiar puțin din limba maghiară, să cânte la clavier și nu numai, astfel încât o conversație cu un străin să se desfășoare cu ușurință.

Pentru această categorie socială a Țării Românești, călătoriile de studii și șederile prelungite în acest scop devin o obișnuință și o recomandare pentru fiecare individ în parte. Mândria de a avea o istorie familială ilustrată este poate cel mai bine demonstrată de spusele

unei soții și mame de poet Văcărescu, Elena Dudescu, femeie aprigă și avută, căreia la bătrânețe un copil îi citea din pergamentele adunate de-a lungul vremii. La final, îl răsplătea cu dulceață de gutui și îi zicea: „Vino să te sărut, evghenistul mamei, că eu, când mă gândesc la evghenia familiei noastre, uite, îmi vine amețală”. Copilul nu era rudă cu ea, dar provenea dintr-o familie egală ca statut social, familia Ghica, și în care ea regăsea un companion de lectură demn să-i împărtășească încrengăturile genealogice știute. Acest copil, omul politic și viitorul bei de Samos Ion Ghica, nu va rămâne închis în cercul de amici boieri și dregători, ci se va deschide către lumea artelor și a unor revoluționari precum Nicolae Bălcescu.

Ghica își va aminti la maturitate cu nostalgie de drumul de la școală spre casă, pornind dinspre Colegiul „Sf. Sava”, pe lângă locuințe cu grădină și pridvor, spre strada Academiei. Și pe care se așezau pe vine în șir, unul lângă altul, merari, simigii și bragarii cu tablalele și panerele lor și din bunătațile cărora se înfruptau și școlarii contra câtorva gologani.

ALBUMUL DIVIZIA A VII-A LA BUDAPESTA

Dr. CRISTINA PĂIUȘAN-NUICĂ

Albumul Divizia a VII-a la Budapesta, septembrie – octombrie 1919 a fost realizat în perioada prezenței marii unități la Budapesta. El prezintă, prin intermediul a 123 de fotografii, modul în care a fost primită și percepută armata română de populația marelui oraș, trecută prin anarhie, bolșevism, jafuri, violuri, ocupație bolșevică și înfometare.

Cele 123 de fotografii sepia, lipite pe paginile albumului, au fost realizate la Budapesta, în Atelierul Cservenka es Társsa, strada József Körut 41, de profesioniști ai aparatului de fotografiat.

Istoria imagistică începe cu comandanții diviziei, extinzându-se la toate eșaloanele acesteia, brigăzi, regimente. Figurile soldaților români și ale ofițerilor sunt senine, zâmbitoare și degajă o liniște aparte.

Sunt imagini realizate la Hotel „Hungaria” și Hotel „Britania”, unde erau cantonați ofițerii. Soldații sunt fotografiați în cele cinci cazărmi din Budapesta: cazarma Nador din Buda, cazarma Honvezilor, cazarma Ferencz Jozsef, cazarma Andrassy și cazarma Tüzer-Laktanya, dar și în cazărmiile din: Ujpest, Rákospalota și Rákosfalva.

Sunt apoi instantaneele realizate la defilări și la trecerile în revistă făcute în fața trimesilor Aliaților, fotografii uneori mișcate și care dau autenticitate și veridicitate acestui album-document. În acestea apar generalul Constantin Dumitrescu, comandantul diviziei, dar și Constantin Diamandy (1868 – 1931), înaltul comisar al guvernului român trimis la Budapesta, precum și ofițerii misiunilor aliate.

A treia categorie o reprezintă imaginile în care apare populația civilă a Budapestei, cele mai expresive fiind cele cu cantinele organizate de Armata Română pentru femeile și copiii săraci ai capitalei ungare, care fuseseră înfometați în lunile anterioare de bolșevici.

Albumul-document păstrat în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României are numărul de inventar 162.074 și un format 41/30 cm. Pe coperta albumului am descoperit, după restaurare, numele proprietarului: „Locotenent-colonel C. Stănescu, comandantul Regimentului 16 Infanterie Fălțiceni”. La filele 53 și 54, în dreptul fotografiilor reprezentând „Regimentul 16 Infanterie în cazarma Honvezilor din Budapesta”, apare o altă însemnare, identică pe ambele file: „Regimentul comandat de mine, locotenent-colonel C. Stănescu”.

După 100 de ani, albumul a fost restaurat, relegate, au fost curățate fotografiile și filele de pergament pe care sunt lipite, un proces minuțios realizat cu pricepere de Cristina Petcu, expert-restaurator în cadrul Secției Restaurare a muzeului.

Albumul *Divizia a VII-a la Budapesta, septembrie – octombrie 1919* este printre puținele documente fotografice de acum 100 de ani păstrate. ■

Generalul Constantin Dumitrescu, comandantul Diviziei

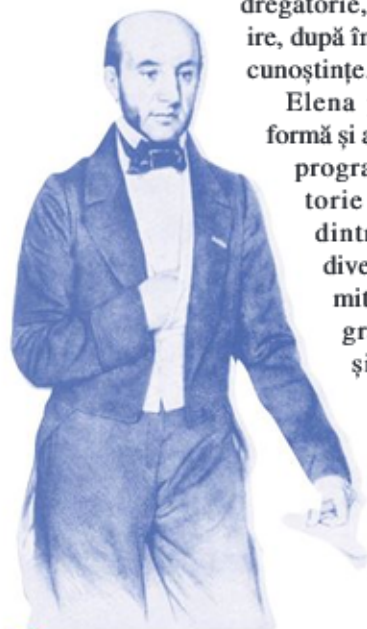
Căpitanul Mihai Răutu, șeful biroului informații al Diviziei, și ajutorul său, căpitanul Pastia

Ofițerii Regimentului 27 Infanterie, în fața clădirii Parlamentului

În prezența generalului Dumitrescu, militarului batalionului 7 Pionieri împart hrană pentru copiii săraci din localitatea Peczel

Petrache Poenaru

dregătorie, la ocârmuire, după însușirea unor cunoștințe.

Elena poartă uniformă și are parte de o programă obligatorie cu materii dintre cele mai diverse: istorie și mitologie, geografie, logică și un pic de retorică, literatură, bonică și limbi străine. Toate pentru a o pregăti să fie o doamnă de lume, cultivată și sigură de sine. Există și cursuri

opționale, care se plătesc suplimentar de părinți și care presupun dans, muzică sau desen. Toate aceste cunoștințe îi vor fi de mare folos Elenei când, mai târziu, căsătorită Glogoveanu, îl va găzdui în casa sa de la Craiova pe principele Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, care-și va aminti cu drag de ea.

La jumătatea veacului al XIX-lea, școlile pentru fete încă nu aveau menirea de a le pregăti pentru vreo meserie, dar se îndreptau spre această direcție. Implicarea ministrului Petrarca Poenaru în dezvoltarea învățământului este esențială, iar în unul dintre discursurile sale arăta rolul important al familiei în însușirea învățăturilor și valorilor morale de către copil: „Educația este ca picătura de apă, care căzând face semn și în piatră, dar acest semn numai atunci se poate face când picătura va cădea fără precurmare. Nu este destul a se afla cinevași numai câteva ceasuri cu copilul, ca să se insufle în inima lui sentimente de omie și virtute. Nu este destul de a-l avea înaintea ochilor cât ține lecția în clasă, ca să se facă din el un om și un cetățean. Trebuie să fie supt priveghere în toate ceasurile zilei și ale nopții, să i se vază jucăriile, să i se dirijeze citirea de petrecere, să i se asculte observațiile, să i se îndrepteze judecata minții, să i se risipească prejudecățile și să i se arate puțin-puțin lumea și viața în privirea cea mai cuviincioasă“.

■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 noiembrie 2019, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În ce oraș a studiat **Dreptul Matei I. Caragiale**?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din august 2019 este:

La Mănăstirea Cernica

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Ștefan Mănăilă**, din **municipiul București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2020.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București

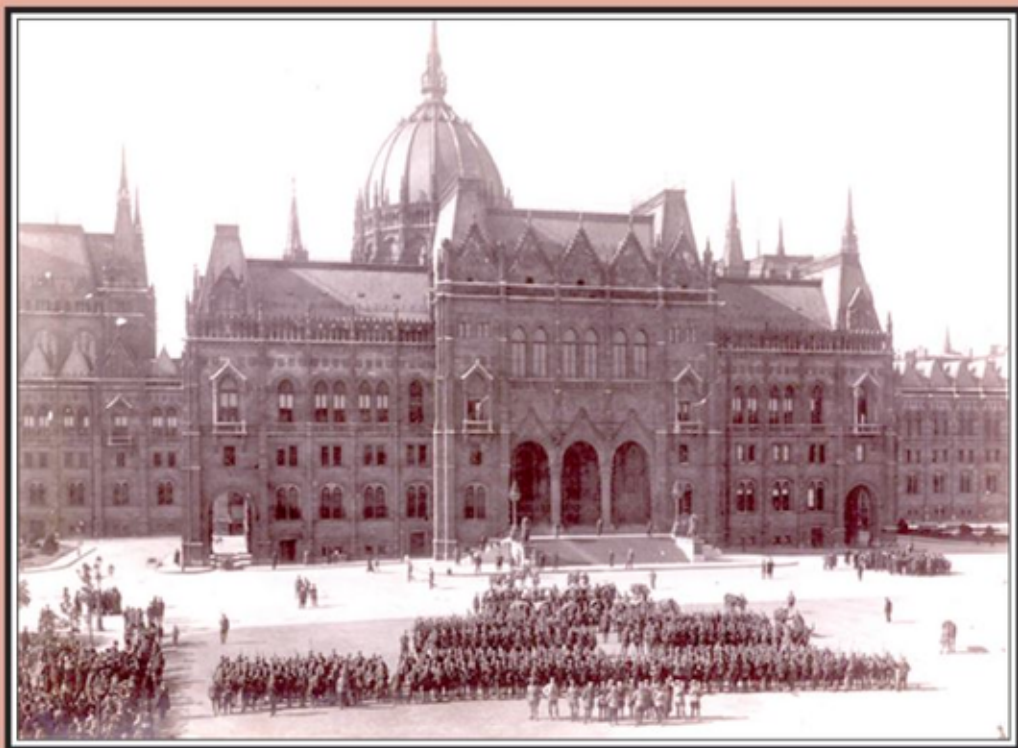

O secție de radiotelegrafie

*Militarii Regimentului 15 Infanterie
distribuie hrană locuitorilor din Rakospalota*

ALBUM ISTORIC

Regimentul 27 Infanterie în fața Parlamentului din Budapesta

Batalionul 3 din Regimentul 15 Infanterie, în localitatea Rakospalota

Generalii Panaitescu și Gratianni stau de vorbă

Misiunea interaliată primește defilarea militarilor români

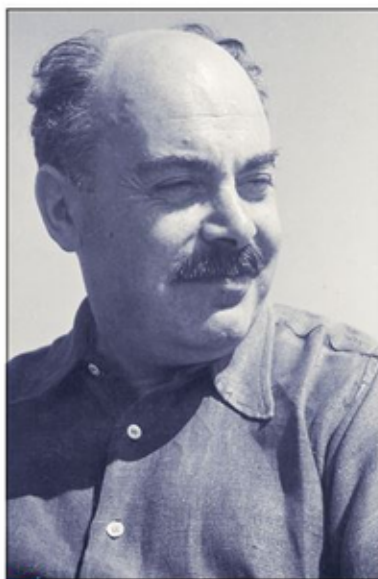
*Copii din Rakospalota hrăniți de militarii români
(sus și jos)*

Studii al I.C.S. și angajează, în cadrul acestuia, o serie de foști studenți sau colaboratori de la Institutul Social, precum și specialiști de la Cluj aflați în evacuare. În ianuarie și octombrie 1941, Sabin Manuilă fiind bolnav sau pe teren, Anton Golopenția își asumă funcția de director general delegat al I.C.S. A fost fondator și membru în Comitetul de Direcție al revistei bilunare *Geopolitica și Geoistoria. Revistă română pentru Sud-Estul european* (alături de Gheorghe I. Brătianu, Sabin Manuilă, Mircea Vulcănescu și Ion Conea).

La scurtă vreme după intrarea României în război, în iulie 1941, I.C.S. primește de la Cabinetul generalului Antonescu dispoziția de a recenza populația din Bucovina de nord și Basarabia, după terminarea operațiilor de război; de a înscrie populația moldovenească din Republica Moldovenească și din regiunea dintre Nistru și Bug și de a identifica populația moldovenească din regiunile de dincolo de Bug aflate sub ocupație germană. Anton Golopenția avea să se ocupe personal de cea de a treia însărcinare.

Echipa condusă de el sosește la Tiraspol la 22 decembrie 1941 și e trimisă de Marele Cartier la Nikolaev, unde ajunge peste două zile. Cum nu primește autorizația necesară, întrucât autoritățile germane de ocupație cereau dispoziții formale ale superiorilor, echipa trece la 10 ianuarie 1942 în comuna Valea Hoțului din Republica Mol-

Aurel Bauh...

dovenească. Din inițiativa lui, membrii echipei întreprind cercetări de teren cu privire la localitate și la administrația rurală sovietică. În februarie se întoarce la București.

În luna mai el se numără, alături de Gheorghe I. Brătianu, C. Daicoviciu, C. Rădulescu-Motru, S. Mehedinți, Ion Simionescu, Scarlat Lambrino, Mircea Vulcănescu, Ion Conea și alții, printre semnatarii memoriului către Ion Antonescu, în care se făcea propunerea „să se porceadă de îndată la săparea sistematică și integrală a cetăților dace din munții Sebeșului, cu mână de lucru în primul rând studențească și sub îndrumarea specialiștilor în materie de la universitățile noastre”.

Peste o lună, în iunie, sosește aprobarea autorităților civile germane din regiunea ocupată a Ucrainei pentru începerea identificării moldovenilor de dincolo de Bug. Cercetătorii I.C.S. au folosit

deopotrivă termenii de *români* și *moldoveni* spre a se referi la membrii comunităților cercetate. Termenul de *români* se impunea întrucât: era vorba, pe teritoriul ucrainean de dincolo de Basarabia și de Transnistria, de sate întemeiate sau populate de oameni veniți din toate provinciile românești – moldoveni, ardeleni, sau munteni – și în localitățile cercetate se vorbea un grai al limbii române. Termenul de *moldoveni* era, la rândul său, adecvat întrucât, atunci când erau întrebați, oamenii se identificau ca atare și declarau că vorbesc „moldovenește”.

Un sărut de la bunica

Rădăcinile autodefinirii ca moldoveni, și nu ca români, vorbind „limba moldovenească”, iar nu româna, sunt multiple. Pe de o parte, arată Anton Golopenția, majoritatea celor stabiliți sau colonizați pe teritoriul de la est de Bug provin din Moldova, Basarabia sau Transnistria și, sosiți acolo înainte de Unirea Principatelor, păstrează memoria unei Moldove care a dăinuit timp de cinci secole și, ca atare, a unei identități moldovene. Paralel cu acest mod de a se percepe și legat de el, s-a produs în timp un proces de omogenizare în direcția moldovenizării diverselor graiuri ale celor așezați la est de Bug. La aceasta se adaugă o acțiune masivă de rusificare atât sub regimul țarist cât și sub cel sovietic. Chiar interludiul în care,

La Editura Univers Enciclopedic se află în pregătire volumul al V-lea din seria Anton Golopenția, Opere complete. În ziua de 7 iunie, anul acesta, la Banca Națională a fost organizată o dezbatere pe marginea volumului, în prezența domnului academician Mugur Isărescu, guvernatorul B.N.R., și a doamnei Sanda Golopenția. Am rugat-o pe fiica omului de știință, cea care îngrijește și acest volum, să prezinte pentru cititorii revistei ultimii ani de viață ai tatălui său.

ANTON GOLOPENȚIA: COMUNISMUL O SĂ DISPARĂ PESTE 50 DE ANI

SANDA GOLOPENȚIA

Suspendarea în 1939, la exact un an de la înființarea lui, a Serviciului Social, care a avut drept urmare și încetarea activității Institutului de Cercetări Sociale, l-a lăsat șomer pe Anton Golopenția (*Magazin istoric*, nr. 4/2013) timp de șase luni, la puțin timp după ce se căsătorise. A fost așadar bucurios când, la 1 aprilie 1940, este angajat ca inspector general statistic la Institutul Central de Statistică (I.C.S.), condus de Sabin Manuilă.

În august a făcut parte din grupul celor 25 de experți și tehnicieni convocați (sub președinția lui Valeriu Pop) spre a colabora la întocmirea lucrărilor tehnice necesare delegației române la Arbitrajul de la Viena. Împreună cu Nicolae Georgescu-Roegen (*Magazin istoric*, nr. 4 – 6/1999) și cu Sabin Manuilă, Anton Golopenția a însoțit delegația care a participat la Arbitrajul de la Viena, ce a decis cedarea unei

părți din Transilvania către Ungaria, la 30 august 1940. Într-un vagon special au transportat hărți și formularele originale ale recensământului din 1930. Materialul documentar nu a fost luat în seamă de reprezentanții Germaniei și Italiei. N. Georgescu-Roegen își amintea: „La dus, trenul era să fie atacat de unguri. La întors, ardelenii loveau cu pietre. Anton Golopenția a încercat să se arunce din tren“.

În septembrie același an, Golopenția înaintează un rând de propuneri pentru activitatea Comisiei instituite la Ministerul de Externe „pentru adunarea documentării ce ar putea fi eventual utilă la viitoarea conferință a păcii“.

Românii de dincolo de Bug

În anul următor, Golopenția devine director al Oficiului de

tare politică a României, alături de L. Pătrășcanu și H. Zilber. El se întâlnește, în apartamentul avocatului Herant Torosian, cu L. Pătrășcanu, N. Betea, Florin Teodoru, H. Zilber, C. Agiu și N. Preoteasa și lucrează la redactarea materialelor pentru un număr din *România liberă*, serie nouă. Duce apoi la Directorul Radiodifuziunii un exemplar din proclamația Partidului Comunist. „În ziua de 26, am socotit că mâna mea de ajutor nu mai e necesară, de vreme ce apăreau organizații și serviciile își vedeau de treabă, iar centrele germane din București erau aproape lichidate. I-am spus aceasta ing. Zilber și mi-am văzut de treburile de la Institut. Nedorind să încep o activitate politică, m-am hotărât să nu trag nicio consecință din cele întâmplate în 23/24 august și să nu-l mai caut pe d[le] Pătrășcanu nechemat sau netrimis.”

A refuzat și alte propuneri. „Când am fost numit în octombrie 1944 subsecretar de Stat la Președinție cu sarcina de a elabora proiectul unei «reorganizări a Statului», [Sabin Manuilă] mi-a oferit postul de secretar general. Am refuzat și verbal, i-am explicat refuzul meu printr-o scrisoare. Scrupule mă oprișeră să mă alătur partidului comunist, pe care-l ajutasem la 23 August, și mă hotărâsem să mă țin departe de politică, ocupându-mă de slujbă și știință. Nu vream să mă alătur nici Partidul[ui] Țărănesc, care-l introdusese în guvern pe doctorul Ma-

Sabin Manuilă

nuilă. Refuzul meu l-a afectat pe acesta. Spre a nu fi prea tranșant, am acceptat să îndeplinesc o cerere, pe care domnia sa mi-a făcut-o, spunând că e vorba de un plan pe care l-a elaborat împreună cu cumnatul său, avocatul [Aurel] Leucuția, pe atunci ministru al Industriei, neașteptându-se la refuzul meu. Pentru că comisarul Guvernului pentru lichidarea Subsecretariatului României [creat în vremea guvernării Antonescu, în cadrul măsurilor antisemite] trăgănea desființarea instituției în fruntea căreia era pus și care ținea de Ministerul Industriei, doctorul Manuilă dorea ca eu să asum acea sarcină, să elaborez în cât mai scurt timp planul de lichidare [...] M-am executat de această însărcinare în decurs de mai puțin de 14 zile și m-am întors în Institutul de Statistică.” Refuză, de asemenea, propunerea de a intra în subordinea lui Gh. Gheorghiu-Dej, care își începuse ascensiunea politică.

Din primăvara lui 1945, începe să lucreze ca referent extern pentru probleme de populație la Institutul de Conjunctură. A urmat o perioadă dificilă. „Am ajuns, prin anii 1945 – 1946, mai izolat decât oricând. Vehemența luptei din ziare mă durea și le evitam cu zilele. Ședeam în biroul meu și lucram, mai mult spre a mă refugia decât cu speranța că voi ajunge să dau gata curând ceva. Priveam evenimentele din țară și din lume ca din lună sau ca în perspectiva anului 2000, căutând să le compar, clasific, în spectrul rece, care nu participă. Înțelegeam ce poate aduce revoluția oamenilor de jos din orașe și de la țară, de care m-am interesat totdeauna cu căldură. Dar gândul la suferințele tranziției mă înspăimânta. Mă temeam să ajung părtaș la răspunderea morală pentru ele [...] În izolarea aceasta dureroasă și înghețată aduceau puțină căldură numai familia și prietenii. Venirea vreunui în biroul meu, în orele liniștite când vedeam de lucrările mele particulare, mă mai dezamorțea. Aveam prilejul de a spune cuiva o vorbă despre ceea ce fac, puteam stărui ca altădată ca vizitatorul să se apropie de știință, sugera lucrări, discuta cărți.”

Ministerul de Externe îl numește pe Anton Golopenția expert statistic pentru problemele de populație și teritoriale al delegației române la Conferința de Pace de la Paris. La întoarcerea de la Paris, cere un concediu de studii pe timp

pentru scurtă vreme, se deschid în Republica Autonomă Socialistă Sovietică Moldova școli moldovenești e profund marcat de ideologia opoziției români/moldoveni. În manualele elaborate cu acest prilej, moldovenii sunt izolați de români și prezentați ca slavi; scrierea revine la alfabetul chirilic după numai câțiva ani de utilizare a alfabetului latin. Învățătorii care procurau de la Balta sau Tiraspol manuale moldovenești cu caractere latine și texte din literatura română sunt acuzați de tendințe imperialiste sau spionaj în slujba statului român și închiși sau deportați. Studenților formați în R.A.S.S.M. li se interzice să predea în afara granițelor acesteia, sub pretextul că republica a investit în educația lor și înțelege să-i păstreze.

Lucrările propriu-zise ale echipei de identificare a românilor de peste Bug încep la 2 august 1942 și se vor desfășura neîntrerupt până în august 1943. Au fost identificate 42 de sate românești sau cu cartiere românești distincte, totalizând 90.000 suflete (25.000 familii). Echipa identifică, de asemenea, oieri români răzleți în Crimeea și prospectează zonele locuite de români din dreapta și stânga Niprului. În total sunt identificați astfel în sudul Ucrainei cam 120.000 de moldoveni.

Paralel cu acțiunea de cercetare, echipa ajută, după posibilități, evreei aflați în lagăre în Ucraina. Sonia Palty (născută Follender), copil pe atunci, care fusese contactată

de Golopenția după trei încercări neizbutite de a transmite banii tatălui ei, îmi adresa peste ani o scrisoare deschisă: „La 22 septembrie 1942 am fost deportată din București, împreună cu părinții mei și alți 212 evrei. Tatăl dumneavoastră a fost contactat de unchiul meu, fotograful Aurel Bauh, care aflase de misiunea doctorului Anton Golopenția. L-a rugat să ia la Golta (capitală de județ în Transnistria unde ne aflam noi, deportații) un pachet cu bani pentru familia cumnatului său (familie din care făceam parte mama și cu mine). În acel pachet, încredințat de Aurel Bauh tatălui dv., erau multe plicuri cu bani, bani care trebuia să ne ajute să ne salvăm viața de iad pe care o duceam, parte din noi în lagăr, parte în ghetoul din oraș [...] Omul a apărut la șapte fix. Avea în mână un pachet. «Luați-! E pentru voi și alte câteva familii. Eu lucrez la Statistică. Directorul meu, Sabin Manuilă, e prieten cu unchiul dumitale, fotograful Aurel Bauh. La rugămintea lor am

venit aici. Am adus bani pentru voi și vești bune. Veți fi repatriați. S-au strâns banii și s-a găsit omul care să aranjeze totul. Nu vă spun cum mă cheamă. Nu are rost să știți. Doar un singur lucru vă rog, să nu uitați că mai sunt oameni pe lumea asta». Militarul ne-a strâns mâna. După câțiva pași s-a întors din drum. «Pe dumneata, domnișoară mică, trebuie să te sărut... E sărutul pe care l-am căpătat de la bunicuța dumitale». Herbert (Belu) Zilber, comunist apropiat de Lucrețiu Pătrășcanu, a menționat un episod necunoscut din alte surse. „În Transnistria, în 1942, Anton Golopenția fusese arestat pentru că a dus bani evreilor deportați. A intervenit Sabin Manuilă la Antonescu pentru a-l elibera.”

„Funcționarii cu doctorat nu mai au ce studia”

În primăvara lui 1944, același H. Zilber îi recomandă lui Pătrășcanu să apeleze la Anton Golopenția. „Nu denunță, spune cel mult nu” – îl asigură Zilber. Pătrășcanu i-a cerut să îl pună în legătură cu Golopenția. Întâlnirea are loc în iunie, în locuința lui Florin Teodoru, subdirector la Ministerul Finanțelor. Golopenția se angajează să sprijine acțiunea de reorientare politică a României, dar refuză să devină membru al Partidului Comunist.

La 23 august 1944 participă trei zile la acțiunea de reorien-

... și nepoata lui, Sonia Palty

UN DIPLOMAT BRITANIC LA BUCUREȘTI

WILLIAM F. A. RATTIGAN

Numele Rattigan e foarte cunoscut în spațiul cultural englez mai ales datorită dramaturgului Terence Rattigan, care a scris la jumătatea secolului trecut (a murit în 1966). Piese sale, care brodează adesea pe ipocrizia morală a societății britanice (dintre care emblematică e *The Winslow Boy* – Băiatul familiei Winslow –, o frescă a societății engleze de la începutul secolului XX, iar cea mai reușită *The Deep Blue Sea* – Adâncă mare albastră –, o piesă psihologică de mare pătrundere), se joacă încă în mod curent pe multe scene ale Regatului Unit.

William Frank Arthur Rattigan a fost tatăl acestui talentat scriitor. S-a născut la 11 aprilie 1879, fiind fiul unui judecător, William Henry Rattigan, care a funcționat în India pentru ca apoi să devină membru al Parlamentului Britanic din partea liberalilor. Frank Arthur, diplomat de carieră, și-a făcut educația la Harrow și Colegiul Magdalen de la Oxford. A început ca atașat de legatie în 1902. În 1904 a fost numit la Viena, pentru ca apoi să fie transferat la Haga. A fost diplomat la Cairo în 1912 și la Berlin în 1913. La începutul Primului Război Mondial Rattigan a fost detașat la Ministerul de Război, în serviciul Personalul General al Armatei. A fost apoi atașat pe lângă Armata 6 franceză și pe lângă armata belgiană. S-a aflat în Franța și Flandra între 13 august și 6 noiembrie 1914, fiind ușor rănit într-o explozie, pe front.

La București a fost transferat în februarie 1915 și a promovat ca prim secretar de legatie în mai 1916. După retragerea în Moldova, Rattigan, bolnav, și soția au ajuns în Rusia revoluționară, prin care au trecut ca să ajungă înapoi în Anglia.

După război a fost însărcinat cu afaceri la București între 22 aprilie 1919 și 15 octombrie 1920. A devenit consilier al Legației Britanice în noiembrie 1920, apoi a fost transferat la Istanbul în februarie 1921, tot ca însărcinat cu afaceri, până în iulie 1921. S-a pensionat la 1 decembrie 1922 și a murit 30 de ani mai târziu, la 9 martie 1952.

William Frank Arthur Rattigan și-a publicat în 1924 memoriile sub titlul *Diversions of a Diplomat* (Delectările unui diplomat), la Editura Chapman and Hall din Londra. Dintre cele 225 de pagini ale memoriilor, 40 sunt dedicate țării noastre.

Ajuns la București în primăvara lui 1915, Rattigan găsește un oraș fascinant și ne relatează detalii prețioase. Retragera la Iași, în noiembrie 1916, e dramatică. Rattigan se resimte probabil din cauza unei răni mai vechi, ajunge chiar în ghips și se vede silit să se refugieze prin Rusia spre casă.

Diplomatul englez era un foarte bun vânător. Detaliatele sale relatări de vânătoare vădese o experiență remarcabilă și ne prilejuiesc o melancolică aducere aminte a unor specii acum dispărute, cum este dropia.

Am ajuns la București în martie 1915, iar soția mea a venit puțin mai târziu. Era prima noastră experiență într-o țară neutră în

timp de război, iar condițiile de viață ni s-au părut ciudate și descurajante. Majoritatea românilor se manifestau cu entuziasm în favoarea Alia-

ților. Exista totuși un puternic partid germanofil constituit din câteva familii de frunte, ai căror fii fuseseră educați în Germania, un număr consi-

de un an. Cererea îi este respinsă „în urma avizului delegatului sindical, care spunea că funcționarii cu doctorat nu mai au ce studia.“

Un mormânt fără cruce

În vara anului 1947, sociologul Nicolae Betea (care pregătea plecarea din țară a lui Sabin Manuilă, N. Georgescu-Roegen și L. Pătrășcanu) îi propune lui Anton Golopenția „să-i caute un pilot bun“. Îl refuză. În august, în urma demisiei lui Sabin Manuilă, acceptă să funcționeze ca director general delegat al Institutului Central de Statistică. La rugămintea presantă a lui Betea, făgăduiește să-l vadă pe Pătrășcanu (care fusese izolat politic) și să-i recomande plecarea. La 7 septembrie Miron Constantinescu îi cere lui Golopenția să demisioneze din postul de director general delegat al Institutului Central de Statistică.

Rămas șomer, execută la domiciliu lucrări pentru Co-

misia de Stat a Planificării. Aflând că Sabin Manuilă, care emigrase în Statele Unite, traversează o fază de demoralizare, Golopenția schițează niște *Sugestii* pentru un program de guvernare viitoare a României, pe care să i le transmită cu primul prilej. La baza redactării *Sugestiilor* stătea convingerea că emigrația românească trebuie să gândească din timp viitorul României. „În gândul meu, emigrantul politic trebuie să se pregătească în permanență în vederea întoarcerii, necătând la riscul de a nu avea parte vreodată de ea. Numai astfel poate scuti poporul, adică pe cei mulți de la țară și din orașe, care rămân locului când echipele de conducere se schimbă, de cât mai multe din suferințele prefacerilor: de mizerie, de dezordine.“ Cu un spirit extraordinar de anticipație, pornea de la premisa că o *Pace americană* va prevala în jurul anului 2000, aducând cu sine debolșevizarea României și „cerințe pe care statele mici vor trebui să le accepte de voie

sau de nevoie“. În linii mari, aceste cerințe aveau să prețină: „1) cale liberă investițiilor americano-europene; 2) stabilitate internă prin punerea vieții interne pe temelia unei democrații efective; 3) simplificarea hărții, dacă nu politice cel puțin economice, realizarea de federații cu țările vecine, după o prealabilă normalizare a relațiilor.“

La 16 ianuarie 1950 este arestat la Biblioteca Academiei. La 1 martie, istovit de detenție, dornic să deparțeze „cazul său“ de cel al „lotului Pătrășcanu“, cu care nu avea nimic comun, Anton Golopenția se autodenunță, vorbindu-le anchetatorilor despre *Sugestiile* sale. Din acest moment el va fi considerat „dușman al poporului“ și supus unui regim de exterminare. Moare la 9 septembrie 1950, la spitalul penitenciarului Văcărești.

Peste două zile, un necunoscut se prezintă la locuință și o îndeamnă presant pe soția să meargă la Morgă.

Ștefania Golopenția dă curs îndemnului și găsește trupul, neidentificat, al soțului. La întoarcerea de la Serviciul de pompe funebre, unde mersese spre a comanda un sicriu, află că trupul a dispărut fără urmă. Ulterior, grație părintelui Totolici, din comuna Jilava, soția a aflat că Anton Golopenția fusese înmormântat într-unul dintre mormintele fără cruce ale cimitirului din sat. ■

Anton și Ștefania Golopenția, în ziua căsătoriei

tență. Adversarul meu era mai tare și mai activ decât mine. M-am străduit să lovesc puternic în lung de linie. Am câștigat amândoi serviciul: 1 – 1, 2 – 2, 3 – 3. După aceea, am avut ghinionul să dea două mingi care au atins fileul, dar au trecut, și a mai venit și o decizie greșită a arbitrilor. Ar fi trebuit să câștig acest ghem pe serviciul adversarului și așa, am fost condus cu 4 – 3. Am egalat la 4 – 4. S-a declarat egalitate în ghemul nouă de șase ori, dar neamțul l-a câștigat cu 5 – 4. Al zecelea ghem a început dezastruos pentru mine și la scorul 4 – 5, el conducea cu 40 – 0. Avea trei mingi de meci. În acel moment l-am auzit pe neamț spunându-i unui supporter: *Jetzt ist es fertig* – S-a terminat. Asta mi-a dat puteri pentru un efort final. I-am returnat cât mai în lateral și în mod providențial toate cele trei lovituri au fost peste plasă. Două dintre ele au atins linia de margine. De două ori el a avut avantaj, dar în final am egalat, 5 – 5, ca să fiu apoi condus cu 6 – 5. Am mai egalat o dată, 6 – 6. Adversarul meu a făcut 7 – 6, am egalat 7 – 7 și ajunsesem la 8 – 7, când adversarul meu s-a retras. Eram amândoi complet epuizați de lupta în căldura tropicală și am fost duși pe sus la vestiare de partizanii fiecăruia dintre noi. Când s-a retras, adversarul meu neamț a venit în partea mea de teren, mi-a întins mâna și a zis în franceză: „Nu mai pot să fac nimic,

meriți să câștigi, felicitările mele“. I-am răspuns: „Mulțumesc, meci mai strâns nu se putea“.

Un an mai târziu, în timpul refugiului la Iași, când adversarul meu, împreună cu toți austriecii și nemții din țară fuseseră internați într-un lagăr de prizonieri lângă Iași, am putut să-l salvez de soarta pe care au avut-o majoritatea celorlalți prizonieri – și desigur și mulți români –, adică moartea prin înfometare. L-am mai întâlnit în 1920, când și-a exprimat gratitudinea, spunându-mi că dacă nu interveneam personal ca să își procure hrană, ar fi avut aproape sigur soarta nefericiților care au murit de foame în Moldova în acel an îngrozitor.

Bucureștiul e cunoscut drept Parisul Balcanilor și pe atunci, în 1915 – 1916, chiar își merita acest titlu, deși înșiși românii negau cu indignare faptul că țara lor e parte din Balcani. În compania altor țări neutre la începutul războiului, România profitase mult de neutralitatea ei și se înregistrase o creștere însemnată a gradului de prosperitate a poporului. În țară veneau constant bani mulți în schimbul petrolului, grâului, che-

restele și altor mărfuri. În aceste împrejurări, multe restaurante, music-halluri și localuri cu dans erau pline toată noaptea, distracțiile practic nu se opreau. Cele mai multe dansatoare, actrițe etc. erau austriece sau nemțoaice și în popor exista credința că făceau spionaj pentru guvernele lor. Rumoarea trebuie să fi avut o bază reală, de vreme ce la începutul războiului multe mii de astfel de femei au fost iute puse sub lacăt de autoritățile române.

Se juca foarte tare și în cluburi, mai ales pocher și baccarat. La un joc de baccarat am văzut un moșier român cum a câștigat 360.000 de franci (14.000 de lire sterline), ca să le piardă dintr-o lovitură în fața cuiva care a fost banco. Perdantul s-a retras, blestemându-și norocul, deși începuse, dacă bine îmi amintesc, cu 100 de franci în bancă. Românii erau foarte buni jucători de pocher și exigențele erau foarte mari, dar cunoștințele lor de bridge erau elementare și acest joc se făcea pe sume extrem de mici. Mai era un joc, „mouse“, în care se jucau sume mari. Nu am întâlnit acest joc nicăieri

altundeva, dar era, cred eu, cel mai bun joc de noroc pe care l-am văzut vreodată.

Românii le plăceau foarte mult cursele de cai. Există o pistă destul de bine organizată la capătul Șoselei – sau Bulevardul cu Castani –, ce ducea afară din București spre nord, unde se țineau curse

Hipodromul de la Șosea

derabil de ofițeri și, la urmă, o mare parte a burgheziei, incluzând practic majoritatea comunității evreiești. Faptul nu era surprinzător, căci aceasta din urmă fusese tratată oarecum nedrept de guvernele românești succesive și i se refuzaseră multe dintre drepturile cetățenești de care se bucurau cetățenii români de rând. Ei, de pildă, nu puteau să fie ofițeri în armată. De aceea era firesc ca sentimentele lor pentru România să fie în mică măsură acelea de patriotism exaltat. Mai mult, la acel moment practic întreg comerțul românesc se făcea cu Puterile Centrale, iar finanțele erau aproape în întregime în mâinile aceluiași.

În aceste împrejurări, condițiile societății românești erau foarte dificile. Nu existau desigur acțiuni ale Curții regale, căci era imposibil să aduni în același timp reprezentanți ai Aliaților și ai Puterilor Centrale. Dar te întâlneai încontinuu cu diplomați inamici în casele românilor ale căror simpatii pentru unii nu erau chiar atât de puternice, încât să-i faci să le închidă celorlalți ușa. Pe mulți diplomați austrieci și germani pe care îi cunoscusem la Viena și Berlin era oarecum stânjenitor, ca să nu spun altfel, să-i întâlnești cu astfel de ocazii.

Culmea a fost atinsă în timpul campionatului românesc de tenis din 1916. Organizator era un neamț, reprezentantul unei firme germane în România. Intraseră la openurile

de simplu și de dublu și când era să ajung în finală la simplu am hotărât să mă retrag, căci nu aveam niciun chef să-l întâlnesc pe campionul german în runda decisivă. Prințul moștenitor român era președintele clubului și a fost rugat de comitet să îi ceară șefului meu, Sir George Barclay, să mă facă să-mi reconsider hotărârea. Sir George a fost de acord și când m-a informat că nu exista vreo obiecție ca eu să joc contra unui neamț într-un campionat de tenis, n-am avut altă soluție decât să-mi anulez retragerea. L-am învins pe Stern, actualul jucător român în Cupa Davis, și a trebuit să-l întâlnesc pe jucătorul german a doua zi. Evenimentul a suscită un interes imens și o mulțime s-a adunat să vadă această luptă anglo-germană. Regele, regina și întreaga familie regală erau acolo. Publicul românesc plin de temperament a folosit acest prilej ca să-și demonstreze simpatia pentru Antantă sau Puterile Centrale, astfel că locul fremăta de nerăbdare.

Fuseseră 40°C la umbră la prânz și, deși meciul nostru avea loc la cinci după-masa, era încă îngrozitor de

cald. Adversarul meu avea 28 de ani, eu 38. El era cu siguranță mai zdravăn și mai bine antrenat decât mine. De aceea m-am hotărât să forțez și să câștig în trei seturi. Un timp totul a mers bine. Mi-am intrat în mână imediat și forțând pe atac am câștigat primul set cu 6 – 1. În al doilea aveam 5 – 0, când, brusc, am început să simt efortul. Am rezistat atât cât să câștig în acest set cu 6 – 2, dar simțeam că cedez. Știam că nu pot să câștig setul următor, așa că m-am hotărât să-mi fac adversarul să alerge cât se poate mai mult, fără ca eu să mă consum fără rost. Aplicând această tactică, am pierdut al treilea set cu 2 – 6. În setul patru, condiția fizică superioară și agilitatea oponentului meu au fost prea mult pentru mine. La scorul de 1 – 1 în acest set am hotărât să reiau tactica de mai înainte și, deși am pierdut următoarele cinci game-uri la rând, mi-am făcut adversarul să muncească din greu pentru ele. Am început setul al cincilea și ultimul de la un scor egal.

Între timp, emoția mulțimii ajunsese la cel mai înalt grad și fiecare minge era aplaudată cu zgomot. Trebuie să accept că am fost plăcut surprins de atitudinea numeroșilor austrieci și nemți prezenți, care niciodată nu au omis să aplaude vreo lovitură bună a mea. Spectatorii englezi au arătat același spirit sportiv față de adversarul meu. Setul final a fost în principal o probă de rezis-

Calea Victoriei, în dreptul Palatului Regal, așa cum a văzut-o și diplomatul britanic

ascunzi într-un car, vehicul dur, fără niciun arc, tras de boi. La vederea unei dropii, te apropii făcând cercuri largi în jurul ei, scăzând treptat distanța până ajungi lângă ea. Prin această metodă ajungi la 90 m de vânat, ceea ce înseamnă o lovitură relativ ușoară pentru un vânător înarmat cu o pușcă de calibru

mic. O lunetă ar fi esențială. Eu personal am găsit această metodă cam înceată și de aceea am înlocuit carul cu un Ford, cu care am străbătut distanțe mari în timpul zilei. Astfel mă asiguram că trag 15 sau 20 de cartușe, dar îmbarcat în mașină, nu am reușit să ajung la mai puțin de 200 m. Desigur, de la această distanță ratările erau frecvente, vânătorearea însă devenea mai pasionantă. Cred că am doborât vreo cinci dropii în zilele bune. Doboram numai cocoșii. Sezonul lor era în mai, când aveau pene de primăvară și puteau fi văzuți luptându-se cu rivalii. Într-o astfel de împrejurare cei doi cocoși se învâteau unul pe lângă altul, cu penele din coadă înfoiate și gâtul umflat ca al unui curcan, și se repezeau unii la alții precum la luptele de cocoși. Penele zburau în toate direcțiile până când unul dintre ei se retrăgea învins.

In scurtă istorie a evenimentelor care au dus la intrarea României în război de partea Aliaților ar putea prezenta oarecare interes.

„Restaurante, music-halluri și localuri cu dans erau pline toată noaptea“

La izbucnirea Marelui Război, pe tronul României se afla regele Carol. Era un Hohenzollern, profund atașat Casei sale și, deși a făcut multe pentru România, în străfundul inimii rămăsese german. A întrunit de îndată un Consiliu de Coroană, la care au fost chemați liderii tuturor partidelor politice. Regele a pledat în termenii cei mai fermi pentru intrarea imediată a României în război de partea Puterilor Centrale. Cu excepția domnului Carp, un fost prim-ministru conservator, nicio voce nu a susținut propunerea regelui. Dimpotrivă, domnii Tache Ionescu și Filipescu au declarat emfatic că interesele cele mai mari ale României erau servite de aderarea ei imediată la cauza Aliaților. Cu toate acestea, majoritatea politicianilor prezenți, incluzându-l și pe actualul prim-ministru, domnul Ionel Brătianu, au votat pentru neutralitate și până la urmă s-a decis în acest sens.

Regele Carol nu a trecut niciodată peste această decepție și sfârșitul i-a fost, fără îndoială, grăbit de această lovitură dată nădejzilor sale. A murit câteva luni mai târziu.

I-a urmat actualul rege Ferdinand, a cărui soție, regina Maria, este o prințesă englezoaică susținătoare entuziastă a Antantei. Regele Ferdinand este, mai presus de toate, un patriot român. Era greu, chiar imposibil pentru el să-și uite cu desăvârșire legăturile cu Germania, dar deîndată ce guvernul său l-a sfătuit să alăture România Aliaților, a pus interesele țării deasupra oricăror altor interese și și-a dat fără ezitare aprobarea pentru o decizie care, fără îndoială, i-a răscolit toate simțămintele de familie și neam. O dată luată hotărârea, nu s-a mai uitat niciodată înapoi. Însăși regina m-a informat că în zilele cele mai întunecate ale adversității, când invadatorii luaseră în posesie practic toată țara, Majestatea Sa nu a scos nicio singură vorbă de regret față de hotărârea pe care o luase. N-a arătat vreodată prin vreun cuvânt sau semn că îi învinuiește pe consilierii săi de a fi adus țara într-o situație dezastruoasă, în legătură cu care, cu credința lui în puterea Germaniei, avea cu siguranță grave temeri. A rămas până la sfârșit aliatul fidel al Puterilor Antantei și dacă ar mai fi fost la modă ca suveranii să-și ia titluri răsunătoare, ar fi avut toate drepturile să îl reclame pe cel de Ferdinand cel Loial.

(Va urma)

**Prezentare
și versiune românească:
Lia BRAD-CHISACOF**

în medie de trei ori pe săptămână, din aprilie până în iunie și de la jumătatea lui septembrie până la sfârșitul lui octombrie. Nu existau decât vreo 250 de cai antrenati, astfel încât handicapperul ar fi trebuit să aibă o sarcină ușoară. Adeseori însă, rezultatele erau surprinzătoare. Forma cailor era desigur inferioară celei alor noștri. Cei mai mulți erau importați din Ungaria sau Rusia, deși vicepreședintele Jockey Clubului, domnul Marghiloman, avea câțiva armăsari și iepe de mare clasă în grajdurile sale. Călăreții erau, cu puține excepții, foști jochei englezi sau americani. În anii 1915 – 1916 cursele se opriseră pe tot continentul, ceea ce a făcut ca mulți dintre jocheii de frunte să se strângă la București, incluzându-i pe Carslake, O'Neill, Milton Henry și Rigby. În consecință, calitatea jocheilor era disproporționată față de cea a cailor. Am fost foarte impresionat de felul cum călărea Carslake și am urmărit regulat cursele lui, indiferent cât de om de nimic s-a adeverit el mai târziu. La vremea aceea el era practic necunoscut în Anglia, dar acum e unul dintre jocheii noștri de frunte. Locuia la vreo zece mile de București și mă duceam deseori acolo la vânătoare de rațe, becațe și cocoși sălbatici. Era un vânător foarte bun și în general ne alegeam cu o pradă serioasă. Când mai târziu nemții au ocupat Bucureștiul, Carslake și cu nevastă-sa

Bernard Brantham Carslake,
„un vânător foarte bun“

au scăpat cu o căruță trasă de catări, cu care au traversat România până la granița cu Rusia.

În România se vâna mult, dar era atâta muncă la Legatie, încât era greu să-ți iei o zi liberă. Totuși m-am dus la una sau două vânătoare de cocoși. Aceste păsări migrează prin România în aprilie și noiembrie și mai mult de 100 pot fi vânat într-o zi, dacă ai norocul să nimerești într-o pădure unde au tras în trecerea lor, primăvara sau toamna. Nu am avut niciodată norocul să particip la o asemenea vânătoare aparte. Vânam totuși și noi 40 – 50 de păsări. Regiu-

nea favorită pentru aceste vânătoare era la poalele împădurite ale Carpaților. Pădurea regală de la Peleş, pe drumul de Ploiești, era una dintre cele mai bune zone pentru cocoșul de munte, așa că am petrecut multe zile excelente la vânătoare cu Majestatea Sa. La aceste vânătoare regale erau de obicei 20 de vânători, dintre care unii nu vânașă niciodată. Așa că trebuia să ai mare grijă cu ceilalți invitați. Regele însuși era foarte sportiv și un bun vânător. Erau mulți mistreți în pădure și pe câteva trasee treceau de linia de tragere. Unii dintre participanți aveau arme nemțești. Cei care nu aveau decât arme obișnuite puteau să doboare mistrețul cu un cartuș de calibrul 8. Am văzut un vânător alergând în zigzag, urmat de un mistreț infuriat, care fusese atins în coaste de gloanțe de calibru mic. Vulpile erau o pradă foarte apreciată. Când puteam să le evit, nu trăgeam în ele, dar dacă erai privit de un alt vânător, era mai bine să tragi, pentru că se crea mare iritare dacă ceilalți observau că te opreai din tras. La una dintre partidele regale, am fost obligat să trag în vulpi și din dreapta și din stânga, ceea ce mi-a adus aplauzele celorlalți invitați.

O dată sau de două ori am pândit un vânat numit dropie mare, de vreo 90 cm înălțime. Se găsesc pe toate câmpiile României, dar sunt foarte suspicioase și greu de pândit. Metoda obișnuită de a vâna aceste păsări în România este să te

Armăsarii Erik și Sir Walter, pur sânge englez,
din herghelia lui Alexandru Marghiloman

transmitea lordului Milner (cel care a primit petiția românilor din Canada) că aceasta „are sprijinul și simpatia noastră [ale Foreign Office-ului – n.a]”.

Un alt document care a ajuns pe masa Foreign Office-ului a fost emis de un anume domn Felitis. El a elaborat o broșură pe care a predat-o Ambasadei Marii Britanii la Tokio, condusă de fostul ministru de la București din perioada 1905 – 1911, Conyngham Greene. Nu am reușit să îl identificăm pe acest „Felitis”, dar se precizează în dreptul lui că era un fost deputat în Parlamentul României, originar din Bucovina. Scopul documentului era să-i convingă pe Aliiați să recunoască separarea teritoriilor locuite de români din Austro-Ungaria. Pentru a fi mai convingător autorul amintea de tratamentul la care au fost supuși de autoritățile maghiare. Leeper, cel care primește la Foreign Office raportul de la Tokio, nu face niciun comentariu și îl trimite spre arhivare.

Delegația ucraineană de la Conferința de Pace a transmis și ea un document intitulat „Bucovina” în care erau prezentate motivele istorice și statistice pentru care Bucovina trebuia atribuită Ucrainei, și nu României. Cel mai important argument ucrainean era cel etnic. Folosindu-se de recensământul din 1910, se menționa că rutenii reprezentau 38% din populația regiunii, iar românii doar 34%. Minoritatea evreiască se plasa pe locul trei în cadrul

Iancu Flondor

raportului etnic din Bucovina, dar aceasta era dispersată în toate părțile provinciei. În regiune se mai aflau germani și maghiari, dar puțin numeroși. Autorii considerau că argumentele etnice erau suficiente pentru a autoriza includerea Bucovinei de Nord și de Vest în granițele Ucrainei, pe linia: Cârlibaba – Storojineț – Cernăuți – Hotin. G. Sidorenko, conducătorul delegației ucrainene la Paris, solicita crearea unei comisii interaliatice care să fixeze frontiera româno-ucraineană în această regiune și, odată ce

linia era trasată, se cerea evacuarea trupelor române din zona ucraineană și instalarea administrației guvernului Ucrainei Occidentale. Textul conținea și anumite detalii privind violențe înfăptuite de administrația românească împotriva locuitorilor din regiune.

Analiza britanică a documentului menționa că în traversarea granițelor dintre Ucraina și România se iau în considerare argumentele geografice și economice. După cum se poate observa în metodologia de analiză cu privire la atribuirea Bucovinei regatului român, lipsa argumentul etnic, care era defavorabil Bucureștiului. Se făcea referire la cei peste 90.000 de ruteni ce urma să rămână în afara Bucovinei atribuită României. Potrivit lor, în felul acesta se echilibra situația etnică din zonă.

Generalul Plunkett, cel care conducea Informațiile Militare britanice din Balcani, informa War Office despre posibilitatea ca noul guvern ucrainean, condus de Serghei Ostapenko, să pornească un conflict cu regatul român. Ostapenko dorea un conflict deschis cu România. Motivația lui era pur personală și avea legătură cu tratamentul la care fusese supus de autoritățile române. Informațiile legate de acest subiect au fost furnizate de un informator american cu interese economice în România. Informația ne înfățișează starea de spirit existentă în raporturile dintre guvernul ucrainean și cel român în primăvara anului

Lordul Milner

MAREA BRITANIE ȘI VIITORUL BUCOVINEI LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS

ALEXANDRU PIȚIGOI

În timpul Conferinței de Pace de la Paris, de la sfârșitul Primului Război Mondial, delegația britanică a primit diverse documente în care era abordată problema viitorului fostei provincii austriece Bucovina.

Primul document ajuns pe masa diplomaților britanici a fost remis de Iancu Flondor, președintele „Congresului General al Bucovinei”, care îl înștiința pe ministrul britanic de la București, George Barclay, la 3 decembrie 1919, despre votul în unanimitate al organismului pe care îl conducea, care statua unirea Bucovinei cu România și revenirea în hotarele ei istorice, de la Colacu la Nistru. Omul politic român continua menționând că românii bucovineni profitau de acest moment „pentru a-și exprima personal cele mai calde mulțumiri pentru interesul și prietenia cu Marea Britanie, care a sprijinit cauza justă a românilor [...], pentru viața noastră națională”.

Sprijinul și simpatia britanicilor

Reprezentanții românilor emigrați în Canada, marea

majoritate proveniți din Austro-Ungaria, au trimis o scrisoare către regele Marii Britanii, primită la Foreign Office, prin care cereau sprijinul monarhului pentru înfăptuirea Unirii. Autorii amintesc în introducerea documentului că sunt foști supuși austro-ungari, alungați de nedreptățile și încercările administrației dualiste de a le șterge naționalitatea. Ei implorau pe Majestatea Sa și înaltele oficialități ale Marii Britanii să intervină la Congresul de Pace, pentru ca cinci milioane de români din Bucovina și Transilvania și întreg teritoriul până la râul Tisa să fie

eliberați de sub asuprirea maghiarilor și să se unească cu țara-mamă, România, de care tot poporul român este legat prin inimă și suflet. Și în final, în loc de concluzie, notau: „petiția lor este alcătuită pentru ca toți oamenii plasați de destin între granițele alcătuite de râurile Nistru și Tisa, Munții Carpați și Marea Neagră” să se regăsească în aceeași țară.

Pe marginea acestui document, Alexander Wigram Leeper (*Magazin istoric*, nr. 4, 5 /2019) nota: „Dorințele acestor români din Canada au fost acum îndeplinite. «Tot teritoriul de la Nistru până la

Tisa» este o expresie prea puternică, dar în afară de aceasta, petiția poate să primească un răspuns cordial din partea guvernatorului general al Canadei, fiind, în principal, în acord cu politica guvernului britanic”. Funcționarul de la Foreign Office îi

Strada Regina Maria din Cernăuți

mația britanică în luna august a anului 1919, când deja existau informații credibile despre viitorul provinciei și recunoașterea Unirii cu România la Conferința de Pace de la Paris. De data aceasta, documentul emis de Benno Straucher prezenta date ușor diferite cu privire la împărțirea etnică a provinciei, dar și mai multe abuzuri și violențe săvârșite de noile autorități române din regiune. El împărțea Bucovina în două părți: nord și sud, cu o populație ce însuma 794.929 locuitori. Se preciza că evreii reprezentau 13% dintre locuitori (102.919). În partea de nord a provinciei, zona din jurul orașului Cernăuți, majoritatea absolută a populației era formată din ucraineni și evrei. În sud, în zona districtelor Rădăuți, Suceava, Gura Humorului, Câmpulung și Storojineț, se găsea o majoritate etnică românească. Autorul menționa că reprezentanții minorității evreiești aveau activități comerciale, diferite profesii libere, dar se ocupau și cu agricultura, numărul de țărani de această etnie fiind considerabil. Straucher preciza că minoritatea sa din Bucovina a avut reprezentanți la Viena, unde au luptat împotriva birocrației centrale austriece. După părerea lui, situația de atunci a evreilor din Bucovina era defavorabilă, ei fiind excluși din pozițiile politice și economice. Straucher propunea în loc de concluzii: „menținerea autonomiei provinciei pentru o perioadă de tranziție de zece ani. Aceasta

Benno Straucher

va garanta populației evreiești o influență echitabilă în chestiunile ce țin de lucrările de reconstrucție și compensațiile pentru daunele de război“. La final cerea „reinstalarea funcționarilor evrei excluși din posturile lor și respectarea drepturilor lor, precum și întoarcerea evreilor alungați din satele bucovinene și restituirea proprietăților“. Alexander Wigram Leeper, cel care a primit documentul, menționa pe marginea lui: „este chiar moderat formulat [...] cu siguranță nu putem insista pe lângă guvernul român pentru numirea unor oficiali evrei în Bucovina“.

Cursul natural

Printre alte documente care au ajuns pe masa diplomaților britanici a fost și un mesaj telegrafic emis de Cristian Racovski pentru Georges Clemenceau și președintele american, Woodrow Wilson, interceptat de britanici. Autorul protesta în numele muncitorilor și țăranilor ucraineni împotriva intenției României de a anexa Basarabia și Bucovina, pentru că un astfel

de demers o să ducă „la asuprirea clasei muncitoare de către proprietarii români“. Alexander Wigram Leeper menționa pe marginea acestui text că „nu trebuie să i se acorde atenție acestui mesaj absurd, deoarece era trimis de cunoscutul bolșevic român Racovski“. După cum lesne se poate înțelege, documentul nu a avut niciun efect, așa cum recomanda funcționarul de la Foreign Office.

O altă referire la Bucovina din documentele emise de Foreign Office era cu privire la popularitatea generalului Alexandru Averescu din această provincie, care părea să fie o surpriză pentru britanici.

Maurice Hankey, principalul consilier al lui David Lloyd George, trimitea un memorandum secret la 24 mai 1919, prin care erau stabilite granițele României în Bucovina și Banat, ce urma să fie propuse spre aprobare Consiliului Suprem al Conferinței de Pace. Noile frontiere respectau solicitările românești în privința Bucovinei, în cea mai mare parte. Dacă la partea cu granițele Banatului există o discuție profundă între funcționarii de la Foreign Office (*Magazin istoric*, nr. 7, 8/2019), granițele Bucovinei nu sunt comentate în niciun fel.

La 31 iulie 1919, de la Paris, secretariatul general al delegației britanice la Conferința de Pace a trimis o informare către Foreign Office, prin care se „recomanda alipirea teritoriului Bucovinei, integral, la România și această măsură trebuia pusă în practică“. Autorul menționa că: „nu poate

1919, când la Paris se discuta problema Bucovinei.

O împărțire între Nord și Sud

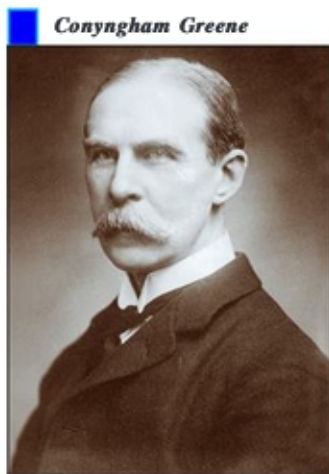
Benno Straucher (11 august 1854 – 5 noiembrie 1940; avocat, politician și lider al comunității evreiești din Bucovina; după 1918 a fost de patru ori în Camera Deputaților din România, remarcându-se ca un critic acerb al măsurilor de românizare) a transmis la Paris un memorandum de mari dimensiuni referitor la cerințele comunității pe care o reprezintă în fața Conferinței de Pace. Autorul a fost determinat să facă acest demers de declarații și rapoartele emise de membrii guvernului român, dar și de oamenii care la momentul respectiv guvernau în Bucovina, conform cărora România cerea la Paris toată Bucovina. Mai mult, se spunea că „inclusiunea ei în Regatul României era deja finalizată”. Straucher continua amintind de „ocupația militară a Bucovinei cu pretextul de a menține ordinea și pacea”. Această situație era cauzată, după părerea lui, de „influența unor agitatori români și boieri ce gravitau spre România și Bucovina, precum și câțiva nemulțumiți insistenți, dar împotriva dorinței unei coaleștitoare majorități a acestei regiuni”.

Pentru a-și susține punctul de vedere, Benno Straucher a atașat mai multe date statistice referitoare la populația Bucovinei: „din totalul populației regiunii, ce se ridica la

Alexander Wigram Leeper

aproximativ 830.000 de locuitori, doar 250.000 erau români, restul de aproape 580.000 erau împărțiți astfel: 330.000 de ucraineni, aproximativ 110.000 de evrei, peste 65.000 de germani, aproape 30.000 de polonezi, aproximativ 10.000 de maghiari și 6.000 de lipoveni”. El sublinia că ucrainenii erau majoritari în Bucovina, și nu românii, iar „ucrainenii împreună cu evreii formau majoritatea absolută a populației”. Pentru a întări și mai mult argumentele sale, oferea datele statistice pentru cazul

Conyngham Greene

particular al Cernăuțului, „care are aproape 90.000 de locuitori, dintre care 9.000 erau evrei, 17.000 ucraineni, 14.000 polonezi, 11.000 germani, iar românii erau abia 9.000”. În opinia lui, „Cernăuțul nu era un oraș românesc, ci unul germano-evreiesc, iar aceștia din urmă se vor apăra energic împotriva anexării la România”.

Propunerea lui Straucher pentru cei prezenți la Paris era ca nordul Bucovinei, împreună cu Cernăuțul, să fie alipit Galiției de Est, ce fusese atribuită Poloniei, și împreună să fie atribuite noului stat ucrainean, unde putea beneficia de o reală autodeterminare politică și socială, fiind amintite în partea finală a documentului abuzurile la care au fost supuși evreii din România, începând cu anul 1878 și Congresul de la Berlin. Documentul a fost analizat atât de Foreign Office, pe document apare semnătura lui Leeper, cât și de cei de la Informațiile Militare. Nu s-a făcut nicio remarcă pe baza lui, ceea ce ne demonstrează o importanță scăzută acordată de partea britanică acestui text. Motivația lui Straucher pentru a întreprinde un astfel de demers o putem deduce. În România nu se reglementase încă statutul cetățenilor evrei, care locuiau și își câștigau existența aici. Pericolul unei reale discriminări din partea administrației românești a făcut ca liderii israeliți din Bucovina să caute alte soluții pentru viitorul comunității lor.

Straucher a revenit cu un nou document pentru diplo-

Porecla în renume

HENRIC NAVIGATORUL

FLORENTINA DOLGHIN

În iulie 1415 regina Felipa a Portugaliei, în vârstă de 55 de ani, sora regelui Angliei Henric al IV-lea, moare răpusă de ciumă. Are alături trei fii, cărora le-a făcut multe recomandări pentru viitor. Celui mic, Henric, născut la 4 martie 1394, la Porto, i-a cerut să facă război cu necredincioșii, să-i convertească și să răspândească cuvântul Domnului.

Devenit Mare Maestru al Ordinului portughez al lui Hristos, ordin foarte bogat, semi-miliar și semi-monahal, Henric folosește marile averi ale acestuia pentru a-și finanța expedițiile maritime îndepărtate. Deschide școli de navigație, ca aceea de la Sagres, localitate unde prințul va și muri în 1460, arsenale și șantiere navale, recrutează marinari, pe care îi formează prin cursuri de lungă durată, atrage în Portugalia navigatori și exploratori renumiți ai Genovei și Veneției.

Se crede că acest portret l-ar reprezenta cu adevărat pe Henric Navigatorul; detaliu de pe al cincilea panou al polipticului Sfântului Vincentiu, realizat în jurul anului 1470 de Nuno Gonçalves, pictorul de la Curtea regelui Afonso al V-lea

Grație imenselor păduri de care dispune țara, flota va fi înzestrată cu numeroase caravele, bine echipate și bine înarmate, comandate de marinari iscusiți. Încă din august 1415 portughezii cuceresc portul Ceuta, din nordul Africii, în urma unor lupte, redând teritoriul creștinilor după 700 de ani de dominație maură. La numai 20 de ani ai lui, prințul Henric, atras de aventură și sedus de lectura *Milionului* venețianului Marco Polo, este cel care își influențează tatăl, pe regele Joao I (1385 – 1433), să ia în stăpânire acest port, de etapă pe rutele comerciale care duceau către nordul Africii, pe atunci în mâinile musulmanilor. „Joan e, deci, întâiul suveran/ Care, trecându-i Patriei limanul,/ Prin arme africanilor le-a spus/ De-i mai presus Profetul sau Iisus“, scrie Luis de Camoes în *Lusiada*.

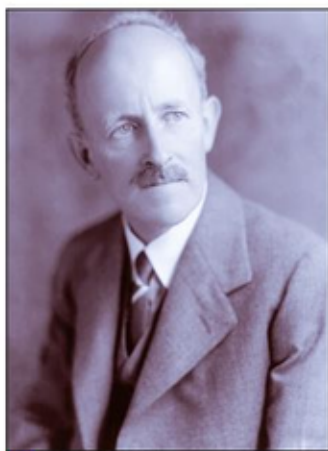
În 1418 exploratorul portughez Gonçalves Zarco descoperă insulele Madeira, din Atlanticul de Nord, apoi, în 1427, Azorele. Henric, pentru a respecta promisiunea făcută mamei, umblă iarăși la averea Ordinului lui Hristos și armează o nouă flotă cu misiunea de a desco-

peri și a evangheliza populațiile negre din Africa. Trimite fără succes vreme de 12 ani expediții până la capul Bojador, în Africa de Nord occidentală (Sahara occidentală), dar de fiecare dată navele care nu s-au scufundat revin, informându-l că acest punct este capătul lumii și că dincolo de el sunt doar tenebre. Abia în 1433 navigatorul Gil Eanes, după mai multe tentative, coboară mult spre sud și, de atunci încolo, diverse capuri sunt descoperite: Capul Blanc în 1441, Capul Verde în 1447 și, mai târziu, Guineea. În 1449, sub impulsul aceluiași prinț Henric, Alfonso Gonçalves Baldaia descoperă noi pământuri, și mai depărtate, Rio do Ouro, face relevee, desenează planuri de golfuri, de insule, stabilește câteva hărți.

Dar chiar dacă prințul, cel atât de îndrăgostit de noile tehnologii, încearcă să aclimatizeze trestia de zahăr în Madeira și în insulele Canare, este tot mai limpede că rezultatele acestor expediții maritime nu se ridică la înălțimea așteptărilor. Niciun

să fie nicio obiecție la această decizie, deoarece nimeni nu a cerut teritoriul respectiv și nu a fost atribuit niciunui stat până la momentul respectiv, iar Polonia nu are nicio pretenție în această chestiune. Cu toate acestea, calea ferată Kolomea – Zaleszczyki [din Galiția – *n.a.*] trebuia lăsată în afara României“. Trebuie spus că autorul sublinia că decizia de mai sus a fost rezultatul direct al atribuirii către Polonia a Galiției de Est.

În documentele Foreign Office și War Office sunt puține referiri la problema Bucovinei la Conferința de Pace, dacă facem o comparație cu cele referitoare la Transil-

Maurice Hankey

vania, Banat, Cadrilater sau Basarabia. Numărul mic de documente britanice care menționează problema atribuirii Bucovinei la Conferința de Pace poate să fie

explicat în mai multe moduri: neîncrederea în noua republică ucraineană și pericolul înfrângerii și bolșevizării ei, dar și prin faptul că Polonia nu a ridicat niciun interes în chestiunea Bucovinei. România rămânea singura variantă validă, iar recunoașterea Actului de la 28 noiembrie era un demers firesc pentru diplomația britanică. Această concluzie reiese și din afirmația inițială a lui Alexander Wigram Leeper, făcută încă de la începutul anului 1919, când i-a fost comunicată decizia alipirii Bucovinei la România: „Acesta a fost cursul natural și inevitabil în cazul chestiunii Bucovinei“. ■

CAESAR DEBARCĂ ÎN BRITANNIA

Înainte ca împăratul Claudius să cucerească Britannia în anul 43, Imperiul Roman a mai debarcat în Insulă în vremea lui Caesar, prima dată în anul 55, dar și în anul următor. Locul de debarcare al flotei a fost dezbătut de cercetători pentru o lungă perioadă. Descoperiri recente sugerează că debarcarea s-a produs la Ebbsfleet, în insula Thanet, din provincia Kent.

În timpul construirii unei șosele moderne în această regiune, muncitorii au descoperit un șanț de mari dimensiuni săpat în Antichitate. Construcția era lată de aproximativ 4,5 m, cu 1,8 m adâncime. Inventarul descoperit în apropiere include arme romane, datând de la mijlocul secolului I î.H. Mărimea și structura fortificației sunt specifice pentru Imperiul Roman din perioada respectivă. Arheologii presupun că armata lui Caesar a construit întărirea descoperită pentru a-și proteja cele 800 de nave ale flotei de debarcare.

Realizând că nu se pot opune pe plajă romanilor, britanicii i-au atacat la trecerea râului Stour, dar au fost înfrânți. S-au retras mai departe într-un loc împădurit și fortificat, unde au fost din nou înfrânți de romani. Nesi-

gur pe teritoriul cucerit, dar și din cauza unui accident pe mare, unde vântul a făcut ca mai multe nave, în jur de 40, să se lovească între ele, Caesar s-a retras pe țărm, în locul de debarcare.

Ulterior, romanii au reluat marșul spre interiorul insulei, unde îi aștepta liderul briton Cassivellaunus, care a încercat să se folosească de tactici de hărțuire pentru a-i opri pe romani. După încă o încercare eșuată de atac asupra taberei romane din Kent, împreună cu mai mulți aliați britoni, pentru a slăbi presiunea romană din interiorul insulei, Cassivellaunus a trimis ambasadori la Caesar pentru a-și negocia predarea. Prin tratatul semnat, liderul briton și-a luat angajamentul să plătească tribut, să ofere ostatici și să nu îi atace pe aliații britoni ai lui Caesar după retragerea celui din urmă.

Conform arheologului Andrew Fitzpatrick, „semnificația descoperirilor de la Ebbsfleet ne obligă să reconsiderăm urmările invaziei lui Caesar“. El „nu a intenționat niciodată să rămână în Britannia, dar a formulat un tratat de pace care a asigurat drumul pentru cucerirea Britanniei în 43 d.H“. ■

Bătălia de la Aljubarrota (august 1385), între regatul Portugaliei și Castilia, unde englezii au fost aliații portughezilor

ale celor șase copii ai cuplului care au atins vârsta adultă, cinci băieți (între care viitorul rege Eduard I) și o fată, Isabel a Portugaliei, ducesă de Bourgogne, remarcabilă prin nivelul de instrucție și prin talentul de diplomat. „Ce enigmă porți în sân/ Pentru a nu concepe decât genii?“, o întreabă Pessoa pe Felipa în *Mensagem*, o culegere de 44 de poeme epico-lirice. Iar Camões, în marea epopee *Lusiada* – ce la prima vedere pare a fi o apologie a expansiunii coloniale portugheze, pentru că însuși autorul își petrece mulți ani pe ocean, dar este, în fond, pe modelul epopeilor homerice, un elogiu al tenacității, curajului și spiritului de sacrificiu al navigatorilor lui Vasco da Gama, întru faima propriei țări –, descrie această nobilă relație de fraternitate de la Curtea portugheză ca pe „o ilustră generație“.

Felipa, fiica lui John of Gaund (versiunea anglicizată a locului de naștere, Ghent), duce de Lancaster (1340 – 1399), casă care l-a dat pe regele Henric al IV-lea, fratele Felipei, s-a căsătorit cu Joao I, primul monarh din casa portugheză de Avis, la numai doi ani după bătălia de la Aljubarrota (1385), unde arbaletierii englezi au ajutat Portugalia să-și păstreze independența față de Castilia,

Monumentul descoperitorilor din Lisabona, inaugurat în februarie 1960 și închinat marilor exploratori portughezi și lui Henric Navigatorul

moment urmat de cucerirea Ceutei, locul de unde putea începe extinderea Imperiului portughez pe continentul african. „Acestea, apoi alte mari victorii./ Storc necurmat Castilia de vlagă./ Când iată că înclină-nvingătorii/ Spre pacea dulce, tuturora dragă./ Când cerul hotărî ca domnitorii/ Cei învrăjbiți drept soațe să-și aleagă/ Pe ale Engliterei mari prințese/ Frumoase, mândre, cu purtări alese“ (Camões face aici aluzie la căsătoria prințeselor Felipa și Constanța de Lancaster cu, respectiv, Dom Joan I al Portugaliei și Dom Henrique al III-lea al Castiliei). Regina și-a sfătuit soțul în această ultimă întreprindere a lui, dar la victoria asupra Ceutei, la care au luat parte toți fiii ei, nu a mai putut asista. A murit în iulie 1415. A reușit totuși să binecuvânteze spadele cu care regele, tatăl băieților, i-a înarmat pe Eduard, Pedro, Henric, Joao și Ferdinand, zis Sfântul Infânt.

Mariajul Felipei cu Joan a fost, indubitabil, unul de stat. Un cuvânt greu de spus au avut amplasarea strategică a Lisabonei la Atlantic și necesitatea istorică pentru Anglia de a împiedica Spania să controleze întreaga Peninsulă Iberică și de a deveni mult prea puternică. Dar acel act din 1387 are consecințe până astăzi, afirma recent într-un articol din *Diário de Notícias*, publicație lisaboneză, articol preluat de *Courier international* – ambasadorul Regatului Unit în capitala de pe râul Tejo. „Acest mariaj a consacrat între țările noastre o prietenie care era deja profundă și în cadrul lui s-a născut Henric Navigatorul, artizanul unor mari descoperiri pentru Portugalia“. „S-a întâmplat Castilia s-o-nfrunte/ Cu lusitanii-alături Lancaster/ Știa curajul lor în lupte crunte./ Vede cum suie steaua lor pe cer./ Iar fiica lui era o stea de frunte/ Pe bolțile pământului iber/ De când ajuns-a, doar prin gingășie/ Frumoasa regelui Joan soție“ (Luis Camões, *Lusiada*, traducere de Ovidiu Drimba).

De altfel, Felipa a avut în toate o influență benefică, a introdus manierele engleze la Curtea de la Lisabona, igiena vieții la Curte, eticheta și buna conduită. Dar, poate, în contextul acestui articol, trebuie să-i relevăm calitatea de mamă îndrumătoare a prințului Henric Navigatorul, care nu i-a ieșit din cuvânt. Într-atât, încât nici familie proprie nu și-a alcătuit și nici moștenitori nu a avut. A pus însă bazele imperiului colonial portughez, adus la maxima înflorire de regele Manuel I cel Mare (1495 – 1521). ■

marinar portughez nu descoperă Eldorado, chiar dacă un strop de pudră de aur a fost de găsit la una sau alta dintre populațiile africane. Speranțele de a trasa un drum al mirodeniilor și al mătășii se spulberă însă. Din punct de vedere militar, în 1437, Henric face un gest gata să-l compromită. Organizează un atac asupra Tangerului, în timpul căruia fratele lui mai mic Ferdinand este capturat și moare în captivitate 11 ani mai târziu. Prințul înțelege că activitatea lui trebuie să se rezume la încurajarea descoperirilor geografice.

Cu veniturile frumos rotunjite, alimentate de pe urma comerțului practicat în zonele descoperite – atribuită lui la inițiativa fratelui său Eduard, devenit rege al Portugaliei după moartea tatălui lor, Joao I –, Henric continuă o vreme să-și trimită caravelele în mările africane. Există, desigur, și un motiv politic, religios, Reconquista, îndiguirea expansiunii musulmane, misiune lăsată cu limbă de moarte de mama lui englezoaică, regina Felipa. Gândul la ea îi mobilizează voința și acțiunile lui Henric. Atunci însă când nepotul lui, Afonso, băiatul lui Eduard (Duarte), urcă pe tron, ca Afonso al V-lea (1438 – 1481), acesta orientează politica regatului spre cuceriri militare, mai bine recompensate, în detrimentul costisitoarelor și hazardatelor călătorii patronate de Henric, pe care istoria, abia patru secole mai târziu, îl va numi – onorific, și numai onorific, pentru că el a fost doar un inițiator și finanțator, nu un om de acțiune pe mare – Navigatorul.

Prințul Henric rămâne un simbol al dorinței de expansiune a Portugaliei și, grație sprijinului lui financiar, se fac importante progrese în

1386. Întâlnirea de la Ponte de Mouro dintre John of Gaund, primul duce de Lancaster, tatăl Felipei, și viitorul lui ginere, regele portughez Joao I, din dinastia de Avis, în vederea căsătoriei Felipei cu Joao

utilizarea astro-labului și a hărților plate. Într-un sătuc, Terçanabal, pe care el îl repopulează, construiește o bază de înaltă tehnologie, cu un arsenal naval, un observator și o școală pentru studierea geografiei și navigației. Invită acolo cartografi cunoscuți, pe care îi pune la lucru. Este primul care susține importanța colonizării noilor spații cucerite. Mai departe, în urma lui, puterile europene se vor lansa într-o cursă încheiată, între altele, cu descoperirea Americii, în 1492.

Felipa, din casa engleză de Lancaster, ramură a Plantagenetilor, devenită la 27 de ani, soția regelui Portugaliei

Cum s-ar putea explica interesul pentru nou, pentru cunoaștere, ardoarea cu care acest prinț a militat pentru descoperirea de noi ținuturi, el, care nu a călătorit niciodată mai departe de Ceuta, pe coasta marocană? Poate prin faptul că era pe jumătate englez, mama sa, Felipa de Lancaster, oferindu-i o excelentă educație științifică, dar inculându-i odată cu dragostea pentru matematică și cea pentru întinșul oceanului?

În secolul al XVI-lea scriitorul portughez Luis de Camões, în *Lusiada* (1572), și în secolul al XX-lea Fernando Pessoa, în *Mensagem* (1934), au subliniat personalitatea englezoaicei și importanța politică a acestei uniuni maritale din 1387 și, mai ales, calitățile intelectuale

O caravelă portugheză, ambarcațiune ușor manevrabilă, cu care portughezii au tăiat mările, descoperind pământuri noi

Din recunoștință pentru poporul rus

Comandantul militar al Corpului elen, format din două divizii, a fost desemnat generalul Konstantinos Nider, iar ofițerii superiori au fost aleși dintre cei devotați lui Venizelos, pentru a nu exista reacții nedorite. Armata greacă trebuia să acționeze pe frontul din sudul Ucrainei, alături de ostașii francezi, care erau, mai degrabă, algerieni, marocani și senegalezi din colonii, sub comanda generalului francez Philippe d'Aselme.

În perioada ianuarie – februarie 1919 au fost transportați, treptat, la Odessa, cu diferite vapoare, 23.551 de militari și ofițeri greci, precum și trei episcopi, patru arhiman-driți și 40 de preoți. Majoritatea dintre cei 842 de ofițeri participaseră la războaiele balcanice din 1912 – 1913, precum și la ultima fază a Primului Război Mondial, așa că aveau o mare experiență. Mulți dintre ei vor juca, în anii următori, un rol important în istoria militară a țării. Corpul grec, spre deosebire de celelalte unități străine, constituia un corp compact, bine echipat, disciplinat, odihnit, care a lăsat peste tot o impresie bună.

Primele contingente grecești au ajuns la Odessa la începutul lunii ianuarie 1919 și au fost puse sub comanda generalului francez Borius, reprezentantul generalului Henri Berthelot în Ucraina.

Francezii le-au încredințat grecilor administrația și paza acestui important oraș, cel mai mare port la Marea Neagră. Detașamentele grecești au fost primite cu ovații de grecii din oraș, precum și de rușii care sperau că vor scăpa de teroriștii bolșevici. Această atitudine a grecilor față de batalioanele grecești a displicut bolșevicilor, care, peste puțin timp, se vor răzbuna crunt.

La 14 ianuarie 1919, a fost oficiată în limba greacă o slujbă Te-Deum la Biserica „Sfânta Treime” din Odessa, iar comunitatea elenă a sărbătorit prezența armatei grecești la Școala de Fete, care a fost frumos împodobită cu steaguri și simboluri grecești. După cuvântul de salut al președintelui comunității elene, comandantul diviziei grecești a spus: „Este foarte greu să exprim prin cuvinte simțăminte care umplu atât sufletul meu, cât și al militarilor mei [...] Solidaritatea și recunoștința pentru poporul rus, pentru tot ce a făcut pentru patria noastră, precum și interesele Greciei l-au determinat pe premierul nostru să hotărască trimiterea unor unități militare grecești în

Rusia”. Nimeni nu-și putea închipui atunci că peste o lună Școala de Fete va deveni spital pentru soldații greci bolnavi și răniți și că soarta comunității grecești, care în acea perioadă număra 25.000 – 30.000 de membri, se va schimba radical în câteva luni.

Ca la Termopile

Poporul grec a aflat despre această expediție a armatei grecești la 12 ianuarie 1919, prin intermediul presei din Atena, adică după cinci zile de la sosirea primului batalion la Odessa. Venizelos a dorit ca această expediție să fie mai puțin cunoscută în țară, pentru a nu exista reacții neplăcute din partea opoziției. Partidul Socialist-Muncitoresc Grec (viitorul P.C.G.) s-a opus acestei acțiuni, care viza zdrobirea comunismului. Era prima dovadă concretă a internaționalismului proletar în Grecia.

Batalioanele franceze și grecești, răspândite într-o zonă largă, sprijineau armata contrarevoluționară a generalului țarist Anton Denikin. Alături de francezi și de greci luptau și militari români, polonezi, sârbi, germani, austrieci etc.

Întreaga expediție a fost organizată superficial, nu exista niciun plan concret de acțiune într-o țară imensă, necunoscută și cu o populație care nu știa nici ea însăși ce e mai bine să facă în acei ani tulburi ai războiului civil din Rusia. Strategia, practic, a fost improvizată pe

Premierul grec Elefsterios Venizelos

Militari din contingentul grec la Odessa

GRECIA ÎN CAMPANIA MILITARĂ ÎMPOTRIVA RUSIEI BOLȘEVICE

APOSTOLOS PATELAKIS
(Salonic, Grecia)

Anglia și Franța, cu acordul S.U.A., au hotărât, la sfârșitul Primului Război Mondial, să intervină în Rusia, trimițând unități militare în sprijinul albgardiștilor, susținători ai țarului, care luptau împotriva bolșevicilor. Aceste state doreau și să pedepsească Rusia, deoarece, după preluarea puterii de către bolșevici, a ieșit din Antantă, prin Pacea de la Brest-Litovsk (martie 1918), încetând acțiunile pe Frontul de Est și creându-le, în acest fel, mari probleme.

Începea astfel sângerosul război civil dintre bolșevici, care controlau Moscova și Rusia centrală, și albgardiști, care au lansat, sprijiniți de aliații din război, o serie de campanii pentru zdrobirea revoluției. La această intervenție au participat 15 state, cu scopul de a crea o blocadă economică prin încercuire, care ar fi condus la prăbușirea puterii bolșevice.

Premierul grec, Elefterios Venizelos, aflând de intențiile guvernului francez, s-a adresat premierului Georges Clemenceau, declarând, prin intermediul ambasadorului grec la Paris, că dorește ca și Grecia să participe la această campanie, cu gândul că ar putea

obține, la Conferința de Pace de la Paris, unele teritorii luate de greci, astfel încât să se înlăptuiască Marea Idee, adică „Grecia de pe două continente (Europa și Asia) și cinci mări (Ionică, Egee, Mediterană, Marmara și Neagră)”. Premierul francez a acceptat

cu satisfacție propunerea și i-a promis lui Venizelos sprijinul său, în legătură cu teritoriile revendicate de greci în Tracia Orientală și în Izmir, în Asia Mică. Era pentru prima dată de la constituirea statului național grec când armata greacă lupta în afara granițelor țării.

de propagandă și agitație în rândul militarilor. Pentru o activitate mai eficientă, Comitetul bolșevicilor din Odessa a creat o „Comisie de propagandă în rândul militarilor străini“, în cadrul căreia au activat mulți comuniști străini, printre care și un grup de comuniști greci, în frunte cu Oriona Alexaki. Acești tineri comuniști lucrau în condiții foarte grele, în catacombele Odesei, tipărind manifeste și broșuri în diferite limbi pentru militarii străini.

În ianuarie 1919, au redactat special pentru militarii greci un manifest în limba greacă, în care se explicau obiectivele Revoluției din Octombrie și noțiunea de putere sovietică. Titlul acestui manifest era „Către militarii greci, cărora plutocrația le-a încredințat misiunea să înăbușe revoluția socială din Rusia“. Iată primele rânduri ale acestui manifest: „Tovarăși, ca să vă aducă aici, v-au spus că ați fost invitați de poporul rus, întrucât are nevoie de voi, deoarece bandiți și oameni răi numiți «bolșevici» omoară și jefuiesc locuitorii pașnici. Că o să veniți aici nu ca să luptați, ci ca să exterminați aceste bande de bandiți, să stabiliți ordinea și pacea [...] Acum cunoașteți că toate acestea sunt minciuni [...] V-au invitat pentru a stabili ordinea, ca mizerabila plutocrație să poată suge sângele poporului sărac, așa cum făceau în perioada țaristă, înainte de revoluție.“

Acest manifest a făcut o impresie deosebită militarilor greci, care începeau să vadă cu alți ochi această intervenție în Rusia. Generalul francez Borius, neliniștit de situația

Generalul de brigadă
Stylianos Gonatas

creată, trimite la 28 ianuarie 1919 un mesaj colonelului grec Tsolakopoulos, prin care îl informa că „militarii greci au ajuns la o înțelegere cu bolșevicii și nu numai că nu vor lupta împotriva lor, când aceștia vor ataca, ci se vor uni cu aceștia. Vă rog să luați măsurile necesare pentru a preîntâmpina și zădărnici planurile dușmanului“.

Ca urmare a ofensivei Armatei Roșii spre sud, militarii greci și francezi se retrag la Odessa, unde situația devine tot mai gravă, existând pericolul revoltei bolșevicilor din oraș împotriva lor. La sfârșitul lunii martie 1919, guvernul francez a hotărât retragerea trupelor franceze și grecești din Ucraina de Sud, deoarece a ajuns la concluzia că acestea nu mai pot să facă față armatei bolșevicilor. Retragerea s-a făcut pe mare, cu vapoare din porturile Odessa și Sevastopol, spre două direcții, una spre Grecia

și Franța, iar alta spre porturile românești Constanța și Galați. Pe uscat, trenurile încărcate la maximum cu militari s-au îndreptat de la Odessa spre Ovidopol și, de acolo, peste Nistru la Cetatea Albă, în Basarabia, care era teritoriu românesc.

Alături de armată și răniți s-au retras în Basarabia, de frica represaliilor, și numeroase familii de nobili și ruși bogați din Odessa. Mii de greci (12.000) s-au îndreptat cu vapoarele spre Istanbul, Constanța și Salonic, dar un număr impresionant de mare de greci au fost măcelăriți de bolșevici după ocuparea orașului. În urma acestor evenimente tragice, comunitatea greacă din Odessa s-a micșorat foarte mult, rămânând în jur de 2.000 de greci, în special muncitori, care au acceptat comunismul.

Zid pe Nistru

Trecerea forțelor aliate pe malul drept al Nistrului, în Basarabia, a însemnat, practic, sfârșitul intervenției în Rusia. Noua lor misiune era de a împiedica trecerea Armatei Roșii peste Nistru, pe teritoriul românesc. Conform planului de acțiune, grecii trebuia să apere

Grecoaice din Odessa

parcurs, iar rezultatele au fost pe măsură.

În partea de nord-est a orașului Odessa s-au format treptat trei fronturi, unde grecii au luptat eroic alături de francezi: Frontul Berezofka (110 km nord de Odessa); Frontul Mykolaiv (140 km nord-est de Odessa); Frontul Herson (200 km est de Odessa).

Grecii, practic, au luptat pe aceste fronturi pentru a opri puternica ofensivă spre sud, adică spre Odessa și Crimeea, a bolșevicilor, care erau mult mai numeroși și mai bine înarmați. Aceste acțiuni ale armatei grecești au stârnit reacția conducerii bolșevice, care, la sfârșitul lunii ianuarie, prin intermediul lui Cristian Rakovski, președintele Consiliului Comisarilor Poporului din Ucraina, a trimis un mesaj amenințător Ministerului de Externe grec. În mesaj se menționau consecințele pe care le-ar putea avea aceste acțiuni asupra comunităților grecești din Ucraina, ca urmare a amestecului Greciei în treburile lor interne.

Ofițerii greci și-au dat seama că nu vor putea face față Armatei Roșii, care devenea tot mai numeroasă, dar nu s-au gândit niciun moment să părăsească frontul pentru a se salva de la o moarte sigură. Caracteristică este o convorbire telefonică, din 16 februarie, între comandantul Diviziei de Nistru, Grigoriev, care se pregătea să atace localitatea Herson, și ofițerul grec Ilias Matheos, care avea misiunea de a apăra gara orașului.

Grigoriev: Vă acord termen până mâine la ora 17:00 pentru a preda armele și tunurile în fața gării și a vă retrage la Odessa.

Generalul Konstantinos Nider (dreapta)

Matheos: Trebuie să cunoașteți că în istoria Greciei nu există niciun exemplu în care armata greacă să predea armele și să se retragă.

Grigoriev: Dacă ați adus în discuție istoria Greciei, puteți să-mi spuneți: Ce dracu căutați voi, grecii, în Ucraina? Sunt curios să aflu dacă voi, grecii, o să ne atacați dacă vom veni acolo?

Matheos: Dacă doriți să veniți aici și să deveniți adversarii noștri, desigur că o să vă lovim.

Grigoriev: Mi-e milă de voi pentru că sunteți puțini.

Matheos: Nu uitați de Termopile și credeți-mă că atunci când grecii sunt constrânși să lovească, lovesc grecește.

Represalii contra comunității grecești din Odessa

La 22 februarie 1919, Grigoriev a ordonat începerea acțiunilor pentru ocuparea orașului-port Herson. În ciuda rezistenței eroice a grecilor și a francezilor, orașul a fost cucerit după opt zile de lupte crâncene, iar grecii și francezii s-au retras cu vapoarele la Odessa. În aceste bătălii au fost uciși 117 greci, iar 140 au fost răniți.

Generalul Leonidas Spais menționează în memorii că un ofițer rus luat prizonier l-a întrebat: „De ce luptați cu noi? De ce luptați pentru băncile franceze? Ați uitat că noi în secolul trecut v-am ajutat să deveniți independenți? Acum de ce doriți să ne privați pe noi de independență?”

Încă de la sosirea trupelor străine în Ucraina, organizațiile ilegale ale bolșevicilor au început o intensă activitate

Militari greci se pregătesc de îmbarcare pentru a pleca spre Rusia

Ce au știut conducătorii de la Berlin despre pregătirile făcute pentru actul de la 23 august 1944? Continuăm cu partea a doua a articolului care ne prezintă rezultatele cercetărilor efectuate în arhivele germane.

23 AUGUST 1944 PERCEPȚII ȘI REACȚII GERMANE

OTTMAR TRAȘCĂ

Ofensiva sovietică din vara lui 1944 (stânga) și debarcarea din Normandia

au convins o mare parte a românilor că sfârșitul Germaniei se apropia

Criza creată în urma declanșării ofensivei sovietice de vară la 22 iunie 1944 – ce a dus în scurt timp la anihilarea Grupului de Armate „Centru” – a afectat și situația Grupului de Armate „Ucraina de Sud”.

Confruntat cu lipsa rezervelor operative, OKH (Înaltul Comandament al Trupelor de Uscat) a fost constrâns să retragă în săptămânile următoare mai multe divizii de pe teatrul de operațiuni din România, în special diviziile blindate, acestea fiind trimise pentru a astupa breșele create de tăvălugul sovietic în Bielorusia, Polonia și Galiția. Inițial, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” nu a formulat obiecții față de aceste

măsură, considerând că în lipsa semnalelor referitoare la declanșarea unei ofensive a Armatei Roșii pe flancul sudic al Frontului de Est, Grupul de Armate se putea dispensa de două – trei divizii, el dispunând în continuare de forțe suficiente pentru a face față oricărei eventualități. Totuși, pe măsură ce operațiunile desfășurate pe frontul Grupurilor de Armate „Centru” și „Ucraina de Nord” au absorbit divizie

după divizie, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” a atras atenția OKH, la jumătatea lunii iulie, că retragerea a noi forțe germane din România atinsese o limită periculoasă, avertizând că în cazul continuării transferului de trupe capacitatea de luptă a Grupului de Armate „Ucraina de Sud” avea să fie slăbită într-o asemenea măsură, încât șansele de a rezista cu succes în fața unei ofensive

cursul de sud al râului, zona din jurul Cetății Albe, iar românii, pe cel de nord. Forțele aliate și-au stabilit comandamentul la Galați, militarii greci aflându-se sub comanda generalului de brigadă Stylianos Gonatas. Era pentru prima dată când armatele celor două țări luptau unite contra unui adversar comun. Întrucât existau foarte mulți răniți și bolnavi, s-au creat centre militare de tratament la Brăila, Cetatea Albă, Galați și Reni. Director al acestor centre a fost desemnat maiorul Nikolaos Smparounis, doctor militar, care a colaborat excelent cu doctorii români.

La cererea premierului grec, la 10 mai 1919, guvernul francez a acceptat ca una dintre cele două divizii grecești să părăsească România pentru a merge la Izmir (Smirna). Scopul aparent al prezenței trupelor grecești pe țărmul Asiei Mici era de a menține ordinea în zonă și de a proteja populația greacă, dar obiectivul real era de a alipi la Grecia acest teritoriu. Începea astfel marea aventură care avea să se sfârșească tragic în 1922, prin așa-numita „Catastrofă din Asia Mică”. Debarcarea trupelor la Izmir a fost sărbătorită cu mare bucurie de co-

Generalul Leonidas Spais

munitățile grecești din Constanța, Brăila, Galați, dar și de militarii greci și de autoritățile locale române. Colonelul grec Stefanos Sarafis menționează în memoriile sale că, în piața centrală din Constanța, fanfara militară greacă a interpretat câteva melodii grecești spre încântarea sutelor de greci adunați. Francezii care urmăreau evenimentul s-au întreat surprinși: „Suntem în România sau în Grecia?”

Generalul grec Nider, care trebuia să însoțească divizia în Asia Mică, s-a întâlnit la București cu generalul Arthur Văitoianu, ministrul Apărării, și cu generalul Constantin Prezan, șeful Mare-lui Cartier General, care i-au mulțumit pentru excelenta colaborare militară. La 24 mai, regele Ferdinand l-a primit pe generalul Nider și l-a decorat cu „Marea Cruce a Coroanei României”, în semn

de recunoștință pentru serviciile oferite de armata greacă pentru cauza României.

Ziarele epocii, precum *Neamul Românesc*, s-au referit la prezența contingentelor grecești în România, precum și la relațiile româno-elene de-a lungul timpului.

La plecarea definitivă a trupelor grecești din România, în iunie 1919, generalul Prezan i-a trimis comandantului forțelor grecești o scrisoare de mulțumire, în care, printre altele, menționa: „Diviziile dumneavoastră pe Frontul de la Nistru, în colaborare cu noi și cu ceilalți aliați, au creat un zid de netrecut împotriva bolșevicilor, apărând Frontul cu o neîntrecută viteză. Istoria va vorbi despre această înfrățire pe câmpul de luptă, unde au ieșit la iveală virtuțile armatei grecești”.

Generalul grec Negroponte, în scrisoarea de răspuns, trimisă de la Galați la 24 iunie 1919, exprima „caldele mulțumiri pentru amabilul ajutor din partea armatei române, atât pe Frontul Nistrului, cât și pe teritoriul României. Armata greacă se consideră fericită pentru că pe Frontul Nistrului, în deplină solidaritate frățască cu armata română și cu celelalte forțe aliate, a creat un zid de baionete de nepătruns la orice incursiune a hoardelor bolșevice”.

Pierderile armatei grecești în cele șase luni de campanie, trei în Ucraina și trei în România, au fost următoarele: morți 398 (18 ofițeri și 380 militari), răniți 657 (30 ofițeri și 627 militari); în total, 1.055. Câțiva militari decedați în România au fost înmormântați la Galați și Brăila. ■

Militari greci într-un spital din Brăila

sau eu, dar nimeni în România nu va mai putea să răspundă de ce se va întâmpla, pentru că un popor astfel amenințat are dreptul și datoria să-și salveze existența prin toate mijloacele (sublinierea noastră).

Evenimentele politice și militare consemnate în vara anului 1944 aveau să influențeze într-o manieră determinantă situația internă și internațională a României. Succesul debarcării aliate în Normandia, ofensivele lansate de Armata Roșie pe Frontul de Est (operațiunile „Bagration” și „Lvov-Sandomierz”, iunie – iulie 1944) și, în fine, ruperea de către Turcia la începutul lunii august 1944 a relațiilor diplomatice cu Al III-lea Reich au constituit factori ce au contribuit la accentuarea scepticismului opiniei publice, respectiv a cercurilor politice și militare române cu privire la oportunitatea continuării alianței cu Germania național-socialistă.

Pe de altă parte, evoluția îngrijorătoare a situației politice interne din România, respectiv escaladarea nemulțumirilor față de politica promovată de regimul antonescian, oboseala de război cronică manifestată de societatea românească, precum și măsurile inițiate de opoziția democratică în vederea ieșirii României din război nu au rămas neobservate la nivelul conducerii celui de Al III-lea Reich. Deși numărul avertismentelor recepționate de Berlin în cursul anului 1944 cu privire la posibilitatea desprinderii României din ali-

Șeful Misiunii Militare germane din România, generalul Erik Hansen

anța cu Germania a crescut exponențial, totuși rapoartele întocmite de serviciile germane prezente în România, respectiv Legația germană, Misiunea Militară germană, serviciile de informații (OKW/Amt Ausland/Abwehr, Amt VI-SD Ausland) ori Grupul Etnic German conțineau în general date contradictorii și nu au putut oferi o imagine coerentă referitoare la situația reală existentă în România. În pofida acestui neajuns, în cadrul rapoartelor întocmite de serviciile germane din România pot fi identificate două elemente comune de natură politico-militară ce aveau să determine în bună măsură evoluția relațiilor româno-germane în vara anului 1944 și mai ales deznodământul din august.

Pe parcursul anului 1944 Berlinul a recep-

ționat pe diferite canale de comunicare informații veridice cu privire la acțiunile inițiate de opoziția democratică, Casa Regală și de elementele nemulțumite din cadrul Marelui Stat Major în vederea înlăturării de la putere a regimului antonescian și a încheierii unui armistițiu cu Națiunile Unite. Însă avertismentele recepționate au rămas fără urmări concrete, întrucât conducerea celui de Al III-lea Reich le-a ignorat constant și a subapreciat în mod grav capacitatea opoziției democratice de a-l înlătura pe mareșalul Ion Antonescu de la putere. Această conduită se explică prin încrederea nelimitată a Berlinului și îndeosebi a lui Adolf Hitler în Conducătorul statului român.

Pe de altă parte, din punct de vedere militar, serviciile germane au indicat în mod corect importanța factorului militar în privința stabilității regimului antonescian și, implicit, menținerii alianței cu Germania. În februarie 1944 Legația germană din București aprecia că atâta timp cât operațiunile militare urma să se

Coloane de prizonieri germani pe străzile Moscovei

sovietice de proporții erau practic inexistente. OKH a neglijat însă protestele formulate de comandamentul Grupului de Armate și în lipsa rezervelor a continuat retragerea diviziilor germane de pe frontul românesc, astfel că până la începutul lunii august 1944 zece divizii – dintre care șase blindate – fuseseră transferate în alte sectoare ale Frontului de Est.

Operațiunile Grupului de Armate se desfășuraseră satisfăcător până la acea dată datorită existenței unor rezerve suficiente, îndeosebi a prezenței în spatele frontului în calitate de forțe de intervenție a unor divizii blindate de elită. Odată cu dirijarea acestora în punctele fierbinți de pe Frontul de Răsărit, teatrul de operațiuni din România, și așa extrem de întins, a rămas descoperit, cu șanse minime de a rezista în fața unei ofensive de proporții a forțelor sovietice grupate în cadrul Fronturilor 2 și 3 Ucrainene.

După victoriile obținute de Armata Roșie în vara anului 1944 și, mai ales, înfrățirea cu succes de către forțele anglo-americane a operațiunii „Overlord”, devenise evident chiar și pentru cei mai optimiști partizani ai colaborării româno-germane că Reichul se îndrepta vertiginos spre o înfrângere militară totală, situație ce obliga România să adopte măsuri imediate pentru a evita aceeași soartă. Dar mareșalul Ion Antonescu a ajuns la o concluzie diametral opusă. Pentru el debarcarea din Normandia și avansarea trupelor

Ministrul Germaniei
la București,
Manfred von Killinger

aliat spre Germania constituiau un motiv în plus pentru continuarea rezistenței României pe Frontul de Est, fiind convins că această rezistență era aprobată și încurajată tacit de Aliații occidentali, care nu aveau niciun interes să permită extinderea hegemoniei Moscovei în estul și centrul Europei.

Pe de altă parte, el nu excludea nici varianta încheierii unei păci de compromis între Germania și Aliații occidentali – fără participarea U.R.S.S. –, chiar dacă la vremea respectivă nu exista niciun indiciu semnificativ care să justifice o asemenea perspectivă.

În ceea ce privește situația imediată a României, el opina că și în ipostaza în care spera intervenție anglo-americană nu avea să se realizeze, iar derularea ulterioară a evenimentelor pe Frontul de Est ar fi determinat totuși statul român să încheie armistițiul cu U.R.S.S., conducerea germană urma să fie anunțată în prealabil de această decizie, deoarece el nu concepea ca România să procedeze aidoma Ita-

liei, cu un an în urmă. Până la clarificarea din punct de vedere politic și militar a situației, mareșalul Ion Antonescu aprecia că România trebuia să continue războiul alături de Reich pentru a câștiga timp și, mai ales, pentru a evita ocupația sovietică.

Potrivit informațiilor de arhivă românești disponibile, cercurile decizionale de la București au adus în repetate rânduri la cunoștința autorităților germane, într-o manieră neechivocă, faptul că pentru atitudinea viitoare a României determinantă avea să fie în ultimă instanță situația militară de pe Frontul de Est. De exemplu, în cadrul unei convorbiri avute la sfârșitul lunii aprilie 1944 cu ministrul plenipotențiar Manfred von Killinger, vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu a arătat răsplatat interlocutorului său că „dacă Germania își respectă garanția sa și teritoriul românesc este respectat, ca și ființa și libertatea României, România va urma drumul de onoare și legile libertății sale. Dacă însă Germania nu mai este în măsură să apere pământul României sau nu mai poate să-și respecte garanția sa, atunci trebuie să ne-o spună lămurit. Doresc precizuni, doresc să știu adevărul, oricum ar fi el, pentru că Neamul Românesc nu poate să fie dus la moarte [...] Dacă deci frontul rus nu va putea să fie stăvilat și rușii vor coborî spre sud, amenințând câmpia muntenească și alunecând spre București, nu numai mareșalul Antonescu

rasială – precum pre-tinsa influență exercitată de evrei asupra evoluției vieții politice din România –, totuși aceste rapoarte dovedesc o bună cunoaștere a stării de spirit ce domnea în România, precum și a demersurilor întreprinse în culise de către principalii factori politici și militari din guvern și opoziție, îndeosebi tratativele de armistițiu cu Aliații și U.R.S.S.

Andreas Schmidt a identificat două tendințe contrare, prezente în opinia sa în cadrul politicii promovate de guvernul român, ale căror exponenți erau mareșalul Ion Antonescu, respectiv vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu. În vreme ce Conducătorul statului român era considerat partizanul colaborării cu Germania și al continuării războiului, Mihai Antonescu era apreciat drept principalul exponent al cercurilor care se străduiau să „saboteze” linia politică a mareșalului, scopul urmărit fiind abandonarea alianței cu Al III-lea Reich și ieșirea României din război. Într-un raport înaintat Berlinului la 2 aprilie 1944, Andreas Schmidt îl caracteriza pe vicepreședintele Consiliului de Miniștri drept „un mare laș”, pronunțându-se pentru supravegherea sa strictă și interzicerea plecării sale în străinătate pentru a desfășura acolo demersuri pacifiste – așa cum

Andreas Schmidt se căsătorește cu Krista Berger, la Berlin, în 1941

solicitase Berlinului la un moment dat Mihai Antonescu. „Acum nu este cu siguranță momentul ca Mihai Antonescu să fie lăsat liber, întrucât el ne poate provoca numai pagube.” Mai mult, în cadrul unui raport din iunie 1944 referitor la situația politică din România, Schmidt aprecia: „Mareșalul Antonescu se va strădui, desigur, ca și până acum, să continue războiul alături de Germania, în timp ce eforturile lui Mihai Antonescu tind în continuare spre ieșirea cât mai curând posibil a României din război”.

Referitor la poziția mareșalului Antonescu în cadrul vieții politice românești și modalitățile aflate la îndemâna Germaniei pentru a menține în continuare statul român în sfera de influență germană, Andreas Schmidt se pronunța împotriva ocupării militare a României, cel puțin din două motive: slăbirea armatei române și pericolul reprezentat de posibilitatea apariției mișcărilor de partizani în spatele frontului german. Ținând seama de aceste considerente, el propunea o soluție politico-

diplomatică abilă, respectiv reanunțarea guvernului condus de mareșalul Ion Antonescu prin înlocuirea miniștrilor cu vederi antigermane cu personalități de orientare național-conservatoare și militari germanofili, eventual cooptarea unor experți germani. Pe lângă eliminarea elementelor opoziționiste din guvern

și garanția menținerii României în cadrul sferei de influență germană, în opinia sa această soluție oferea avantajul unei mai bune mobilizări și exploatare a potențialului economic și militar al țării în folosul mașinii de război germane.

Conducătorul Grupului Etnic German atribuia la rândul său o importanță deosebită evoluției ostilităților pe Frontul de Est pentru atitudinea viitoare a României față de menținerea alianței cu Germania și continuarea războiului, opinie exprimată consecvent în rapoartele înaintate Berlinului în primăvara și vara anului 1944. De exemplu, într-o notă de la sfârșitul lunii iulie – începutul lunii august 1944, el arăta: „În aceste note situația politică a fost caracterizată, la urma urmelor, drept stabilă, în sensul că doar o schimbare a situației militare în sectorul sudic al Frontului de Est poate provoca schimbări de natură politică în România”.

(Va urma)

desfășoare pe teritoriul Basarabiei, era de așteptat ca armata română să opună rezistență. În schimb, dacă trupele sovietice depășeau Prutul și pătrundeau în Vechiul Regat, aceasta „va însemna probabil, în măsura în care ajutoare germane nu vor sta la dispoziție, prăbușirea politică și militară a României, chiar și în cazul în care în ultima clipă se va încerca încheierea păcii cu Anglia și America“.

O altă evaluare a situației și a atitudinii României din aceeași lună realizată de Statul Major de Legătură România al Marinei de Război germane (Marine-Verbindungsstab Rumänien) pleca de la premisa că marelșul deține ferm în mâini frâiele puterii și că nu există niciun motiv de îndoială în privința loialității sale în raport cu Germania, chiar dacă anturajul său era format parțial din personalități anglofile. După prezentarea poziției regelui, armatei și a diferitelor curente politice față de regimul antonescian și alianța cu Germania, autorii raportului au reiterat importanța deosebită a Frontului de Est pentru poziția marelșului și a evoluției relațiilor româno-germane. „Dacă pe Frontul de Est nu intervin situații nefavorabile și Turcia rămâne neutră, nu există pericolul ca România să dezerteze. Dar dacă aceste premise ar urma să nu fie îndeplinite, atunci trebuie să ne așteptăm la ieșirea din război a României, în măsura în care în componența guvernului actual nu vor interveni

Mihai Antonescu (dreapta) discută cu generalul Alfred Gerstenberg

modificări la momentul corespunzător.“

Chiar și pătrunderea Armatei Roșii pe teritoriul României în cursul operațiunilor ofensive din luna martie 1944 părea să nu fi afectat în viziunea conducerii militare germane poziția Conducătorului statului român și atitudinea opiniei publice, întrucât șeful Misiunii Militare germane, generalul de cavalerie Erik Hansen, comunica OKW la 2 aprilie 1944 că voința de luptă a marelșului era „nezdruncinată“, iar două zile mai târziu reprezentantul OKW, colonelul de stat major Fritz Poleck, ce efectuase o călătorie de serviciu în România, raporta forurilor superioare că „România nu se prăbușește, ci va lua parte în continuare cu eforturi sporite la luptă“.

Informații asemănătoare au fost primite la Berlin inclusiv din partea Abwehrului, respectiv, după subordonarea acestuia de către SS și integrarea

în februarie 1944 în cadrul Reichssicherheitshauptamt, din partea noii structuri informative germane – Militärisches Amt. Un raport întocmit de Militärisches Amt la 5 august 1944 arăta: „Ca și până acum, mijloacele politice de forță se află exclusiv în mâna marelșului și ale armatei române. Opoziția nu are în spate nicio mișcare care să fie într-adevăr dispusă să lupte și care să aibă posibilitatea de a smulge marelșului puterea“.

Dacă rapoartele întocmite de reprezentanții diferitelor servicii germane (OKW, Auswärtiges Amt, Militärisches Amt) încercau să prezinte situația din România într-o lumină optimistă, prin supraaprecierea stabilității politice a regimului antonescian și subaprecierea rolului opoziției democratice, evaluările realizate de conducerea Grupului Etnic German în frunte cu Andreas Schmidt înfățișau situația existentă în România în culori mult mai sumbre. Rapoartele întocmite de Schmidt și adresate Berlinului prezentau o imagine mult mai apropiată de realitate a situației existente în România. Beneficiind de o rețea de informații formată îndeosebi din ofițeri SD etnici germani, ce acoperea practic întregul teritoriu al țării și care activa extrem de eficient, conducerea Grupului Etnic German a furnizat conducerii celui de Al III-lea Reich în cursul anului 1944 rapoarte extrem de critice cu privire la politica promovată de regimul antonescian. În pofida prezenței unor clișee de natură ideologică și

Picioarele, legătura omului cu pământul (blid din comuna Vama, Satu Mare, la poalele Munților Gutâi, așezare veche și renumită pentru ceramica populară smălțuită; piesă din patrimoniul Muzeului Național al Țăranului Român (ca și cele din p. 63, foto Simona Ion)

și „reprezintă un element important al relațiilor noastre cu lumea din jur, simbolizează atitudinile noastre, pozițiile afirmate și asumate, criteriile noastre de viață” (Ivan Evseev).

In imaginarul colectiv, dacă cineva va merge „de-a-ndaratelea”, o va supăra pe Maica Domnului, care va plânge și astfel se va bucura Diavolul. În Muntenia și Moldova se credea că mersul înapoi este semn prevestitor de rele, că persoanei aceleia îi va muri unul dintre părinți. Mentalul popular acredita ideea că dacă o lehoză mergea prima dată la fântână, după ce născuse, trebuia să-și ude piciorul drept cu apă neînceptută, pentru a nu pierde laptele, sursa vitală pentru pruncul său (Vâlcea).

Se spune că mamele nu trebuie să-și țină pruncii pe picioare și să-i legene, pentru că aceștia nu vor ajunge oameni de vază, vor fi toată viața la picioarele altora (Moldova).

În satele din zona Sucevei se credea că nu este bine să săruți călcâiele pruncilor, pentru că aceștia

nu-și vor asculta părinții când vor crește mari. Imaginarul popular a păstrat ideea că dacă pruncul își ridică picioarele și le privește este semn că tânăra mamă va mai naște și alți prunci (Muntenia). Tot în Muntenia, dar și în sate din Moldova, se spunea că nu e bine să gădili pruncul în talpă, pentru că acesta nu va mai crește. Pentru locuitorii din satele din zona Iașului mâncărimile în talpă prevesteau o petrecere cu dansuri, hore și voie bună. În Galați se credea că nu trebuie să-ți ștergi picioarele după ce le speli, că îți va dispărea norocul. În satele din Dolj și Vâlcea se credea că nu e semn bun dacă umblai cu un picior încălțat și unul desculțat. Aceasta prevestea moartea cuiva drag.

Sătenii din Gorj credeau că nu e bine să treci peste picioarele cuiva, pentru că „moare mama aceluia care o face”. Ca să nu se împlinească prevestirea trebuia să treacă înapoi. În Dolj se credea că dacă săreai peste picioarele cuiva, acela se putea împiedica și ar fi căzut la horă, făcându-se de râs în fața satului. La fel se credea și în satele din Muntenia și Galați. Tot în Muntenia se credea că nu e bine să legeni picioarele la masă, pentru că „îl dădeai huța pe Necuratul”. În Suceava, Botoșani și în satele din Muntenia, cei care porneau la drum trebuia să facă primul pas cu piciorul drept, „pentru ca să-i meargă bine”. (D. Antonescu, *Dicționar de simboluri și credințe populare românești*). Pornitul la drum cu stângul putea aduce necazuri, uneori chiar moartea persoanei respective.

Se credea, de asemenea, că dacă cuiva i se zbăteau tendoanele la piciorul stâng era semn bun, acela putând să-și facă în curând un

„Unde hora se-nvârtește, / Dedeasub pământul crește”

**A fost
odată ca
niciodată**

PICIORUL, ÎN TRE MAGIC ȘI EROTIC

Dr. GEORGETA ROȘU

Ca parte a corpului omului și ca organ al mersului, piciorul reprezintă legătura acestuia cu pământul, simbolizând depășirea distanțelor. Este semnul existenței omului în această lume și al comunicării. Poate fi sacralizat și atunci devine semn al venerației religioase („pașii lui Budha, pașii lui Mahomed“). Psihanaliștii, printre care Freud și Jung, afirmă că piciorul este simbolul falusului, iar încălțăminte care-l acoperă este simbolul feminin. Această atribuire de funcții sexuale are o tradiție veche în cultura popoarelor, fiind regăsită în legende cosmogonice ale acestora.

La români, piciorul face parte din structura populară magico-erotică și este implicat în „luarea urmei iubitului“, ritual care constă în desprinderea bucății de pământ pe care acesta a călcat și a lăsat semn și uscarea acesteia într-un vas, pentru ca iubitul „să se usuce de dorul ei și să se întoarcă“ (Izabela Firicel, studiu despre Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*). La greci există legenda că Dionis (Dionissos), cel mai popular dintre zei, fiul lui Zeus cu muritoarea Semele, a fost salvat din pântecul acesteia înainte de moarte de însuși Zeus, care l-a cusut, în tăietura făcută în propria coapsă, de unde acesta avea să se nască a doua oară. Ritul

spălării picioarelor simbolizează în toate religiile purificarea relațiilor noastre cu divinitatea, iar descălțarea rituală la intrarea în unele biserici și în casă se poate explica prin aceea că picioarele vin în contact cu „necurătențiile“ și relele de pe fața pământului.

Piciorul este în același timp simbolul forței și al determinării (spunem despre cineva că „pune piciorul în prag“ asumându-și ceva) sau este simbolul „descălcatului“, al instaurării stăpânirii asupra unui pământ, asupra unei țări. În riturile de trecere simbolistica piciorului este amplificată. Călcatul marelui pe picior în timpul ceremoniei religioase este atât simbol al apropierei corporale a tinerilor însoțitei, cât și un semn de dominare a unuia dintre aceștia. De asemenea, horele, sârbele și celelalte dansuri care însoțesc nunta abundă în „bătăi“ ale pământului cu picioarele, cu scopul de a menține fertilitate atât tinerei familii nou întemeiate, cât și pământului. Aceste gesturi sunt însoțite de strigături: „Tot pe loc, pe loc, pe loc,/ Să răsară busuioc.“ sau „Unde hora se-nvârtește,/ Dedesubt pământul crește“.

Pe lângă semnificația magică, erotică și estetică, piciorul este punctul nostru de sprijin pe pământ

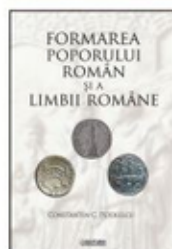
Papa Francisc în genunchiază și sărută piciorul unei femei cu dizabilități

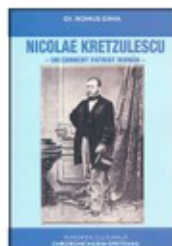
DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **FAMILIA REGALĂ ȘI MAREA UNIRE** (coordonator: Narcis Dorin Ion)
Muzeul Național Peleş, Sinaia, 2018, 143 pp.

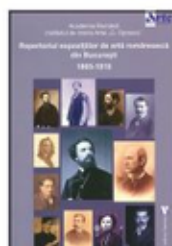
● **Constantin C. Petolescu – FORMAREA POPORULUI ROMÂN ȘI A LIMBII ROMÂNE**
Editura Enciclopedică, București, 2019, 149 pp.

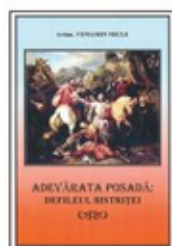
● **Dr. Romus Dima – NICOLAE KRETZULESCU. UN EMINENT PATRIOT ROMÂN**
Editura Fundației Culturale Gheorghe Marin Speteanu, București, 2019, 170 pp.

● **Adrian Majuru – CUM SE DISTRAU ROMÂNII ODINIOARĂ**
Editura Corint Books, București, 2019, 252 pp.

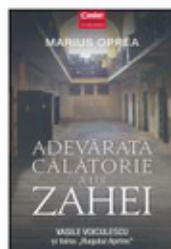
● **REPERTORIUL EXPOZIȚIILOR DE ARTĂ ROMÂNEASCĂ DIN BUCUREȘTI. 1865 – 1918** (sub egida Academiei Române și a Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”; prefață de Adrian-Silvan Ionescu; postfață de Ioana Vlasu; ediție îngrijită de Ioana Apostol, Virginia Barbu, Ramona Caramela, Corina Teacă; sub coordonarea lui Adrian-Silvan Ionescu)
Editura Vremea, București, 2019, 191 pp.

● **Arhim. Veniamin Micle – ADEVĂRATA POSADĂ: DE-FILEUL BISTRITEI**
Editura Intol Press, Râmnicu Vâlcea, Tipărită la Sfânta Mădăstire Bistrița, Eparhia Râmnicului, 2019, 298 pp.

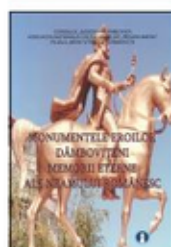
● **Camelia Pantazi Tudor – RENAȘTEREA UNUI IMPERIU: CULTURĂ ȘI GUVERNARE ÎN PERIOADA DINASTIEI SONG**
Editura Astralis, București, 2019, 179 pp.

● **Marius Oprea – ADEVĂRATA CALĂTORIE A LUI ZAHAI. VASILE VOICULESCU ȘI TAINA „RUGULUI APRINS”**
Editura Corint, București, 2019, 345 pp.

● **Ben Macintyre – AGENTUL ZIGZAG. TRĂDARE ȘI SPIONAJ ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL** (traducere din limba engleză de Dorina Tătăran; prefață de Florian Banu)
Editura Corint, București, 2019, 414 pp.

● **MONUMENTELE EROILOR DÂMBOVITENI. MEMORII ETERNE ALE NEAMULUI ROMÂNESC** (sub egida Consiliului Județean Dâmbovița, Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, filiala „Mihai Viteazul” Dâmbovița; coordonator: col. r. Gheorghe Șerban)
Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2018, 230 pp.

● **EROICA. REVISTĂ DE CULTURĂ ISTORICĂ ȘI DE CINSTIRE A EROILOR NEAMULUI** (editor: Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, filiala „Mihai Viteazul” Dâmbovița)
Anul XXI, nr. 3 – 4 (63 – 64), 2018, 52 pp.

● **ATITUDINI** (editată de Primăria Municipiului Ploiești și Casa de Cultură „Ion Luca Caragiale” a Municipiului Ploiești)
Numărul 11(140), Noiembrie 2018, An XVI, 36 pp.

prieten pe viață (Suceava). Ca să se mărite repede fetele trebuia să tragă piciorul drept pe covorul pe care a stat mireasa în biserică (Moldova). Bătrânele satului, atotștiutoare, povățuiau pe nevestele tinere să aibă grijă ca „bărbații să nu le vadă picioarele mai sus de glezne, pentru că numai așa puteau să fie mereu iubite și dorite” (Muntenia). În Galați se credea că e semn prevestitor de rele dacă cineva se prefăcea că șchioapătă, iar în Suceava „zbaterea” mușchiului pulpei era considerată prevestitoare de moarte în familie.

Piciorul este implicat și în riturile practicate de Rusalii. În luna de după Duminică Rusaliilor cete de copii colindau din casă în casă, iar gazdele le spălau picioarele, cu credința că „nu le vor mai crăpa călcâiele nici lor, nici copiilor peste vară”, apa având un rol purificator (Teleorman – Stan V. Cristea, *Tradiția călușului în județul Teleorman*). Se credea că e bine ca primul pas pe care îl făceai dimineața, când coborai din pat, să fie făcut cu dreptul, pentru ca toată ziua să-ți meargă bine, iar dacă intrai într-o casă în care se lucra cu urzoiul, trebuia să ridici piciorul sus, când treceai pragul, pentru a nu se rupe firele și a avea gospodina spor la țesut. Se rosteau și vorbe augurale: „Să fie rostul mare și să nu se încurce firele” (Nicoară Timiș, Bogdan Ion, Mihai Olos, *Calendarul Maramureșului*).

Se spunea că nu e bine să fie mășurați peste picioare fetele de măritat și feciorii, pentru că

Căhlă din Bistrița Năsăud, cu același motiv al picioarelor ca simbol al forței într-un cuplu

puteau rămâne necăsătoriți și că aceia care visau că stau în picioare aveau să călătorească în alte țări. Era semn bun dacă cineva visa că spală un necunoscut pe picioare, pentru că visul putea să prevestească o viață plină de îndestulare, fără griji (D. Antonescu). Dar dacă cineva visa că i se taie un picior, era semn rău, de mare tristețe în familie. Cine visa că rămâne fără amândouă picioarele era semn să nu plece la drum, pentru că putea să se abată asupra lui mari necazuri.

Intelepciunea populară a păstrat numeroase zicători despre picior. Se spune despre un individ că se poartă „parcă l-a apucat pe Dumnezeu de picioare”; „Trebuie să pășești după picior”; „Și cu toporul tău te poți tăia la picior”; „Fiecare oaie atârnă de propriul picior”; „Cine spune adevărul trebuie să stea cu un picior în șa”; „Furnica, cât e de mică, dacă o calci pe picior se întoarce și te mușcă și ea”; „Are ani numai pe un picior” (despre o femeie cochetă, care nu vrea să i se știe vârsta).

Există și un limbaj nonverbal al picioarelor noastre. Piciorul stâng este considerat locul stăpânirii emoționale, iar cel drept al rațiunii. Piciorul simbolizează în psihoanatomie stăpânirea de sine, însușire cu care te naști și pe care o poți dezvolta de-a lungul vieții. Din punct de vedere psihologic piciorul drept simbolizează imaginea paternă, iar stângul imaginea maternă. ■

Dans de nuntă pe o farfurie și o ploscă din Rădăuți; picioarele calcă ritmic pământul

În 1923 sosea în România artistul fotograf britanic E.O. Hoppé. El avea să realizeze o suită de fotografii, în urma călătoriilor întreprinse. Să-i urmărim povestea în continuarea primului episod, publicat în numărul anterior.

EMIL OTTO HOPPÉ PORTRETISTUL ROMÂNIEI MARI

Hoppé (dreapta) alături de directorul pescăriilor, dr. Ionescu

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Lui Hoppé i s-a transmis că era așteptat la Sinaia, pentru a lua masa cu familia regală, așa că și-a încheiat hoinăreala prin oraș și s-a deplasat, cu un tren foarte aglomerat, spre frumoasa localitate montană. Pe drum a trecut printr-o întâmplare neplăcută cu un borfaș care-i înhățase geamantanul, dar care a fost surprins de conductor și arestat exact când se pregătea să coboare într-o stație.

Ajuns la Castelul Peleşor, a fost întâmpinat de Nicolae Mișu, care a făcut prezentările membrilor suitei. La ora 13.00 și-au făcut apariția regele Ferdinand și regina Maria, principesa Maria, care era deja regină a Serbiei, prințul moștenitor Carol și soția Elena cu sora ei, principesa Irina a Greciei, ambele în costume naționale, prințul Nicolae și un camarad al său, aspirant în marina britanică, soția ministrului plenipotențiar al Elveției, însărcinatul român

cu afaceri în Brazilia, un aghiotant regal și o doamnă de onoare. Regele purta comoda uniformă de amiral, prințul Carol avea uniformă kaki, prințul Nicolae era în civil, iar regina îmbrăcase costum popular.

Atmosfera a fost destinsă la prânz, s-a discutat în engleză. Regina era interesată de ultimele noutăți de la Londra, moda, teatrele și dansurile cele mai recente. După prânz toți s-au retras să fumeze, iar suveranii și-au exprimat dorința de a vedea fotografiile oaspe-

telui, pe care le-au lăudat pe măsură. Apoi regina a sugerat să fie făcute câteva portrete regalului ei soț și ei, în Camera de Aur din turnul Castelului Peleşor. Maestrul s-a executat, luând cadrele cu un mic aparat ce i-a fost adus de la hotel.

Chiar de la acea primă întâlnire a debutat ședința de poză a suveranilor și discuțiile despre cartea pe care o plănuia. Hoppé și-a notat cum a decurs ședința, lăudând trăsăturile nobile ale

BRUTĂRELE

11

1492. Plecați din 3 august în călătoria istorică de traversare a Atlanticului, cei 87 de marinari ai lui Cristofor Columb, aflat la comanda navei „Santa Maria”, văd mici bucăți de lemn plutitoare și o creangă ce purta fructe. Pământul nu putea fi departe. În ziua următoare ei observă un țărș. Columb îl va numi San Salvador, el fiind probabil insula Watling din Bahamas. A doua zi, duminică, Columb se îmbracă în hainele cele mai bune pentru acostarea oficială și pășește pe țărș ca într-un spectacol cu temă istorică, purtând steagul regal al Spaniei. Toți par să pozeze ca o legitimare a descoperirii lor pentru unul dintre tablourile pictorilor de scene istorice. Dar spaniolii simt în ceață concurența portughezilor, ale căror caravele ar avea ordin să stea la pândă pentru a le intercepta călătoria. Un meteorit căzut în mare și observat de toți este interpretat drept un semn înfricoșător.

15

1756. În cadrul Războiului de șapte ani, Frederic cel Mare al Prusiei, deținând cea mai bună armată din Europa, după ce pătrunde în Dresda, fără să întâmpine rezistență din partea trupelor Saxei, asediază Pirna, care în această zi se predă. Frederic îi convinge pe cei 14.000 de soldați saxoni prizonieri să se înroleze în armata sa, motivând că era mai ieftin așa decât să-i hrănească și să-i întrețină ca prizonieri. Pofta de mâncare a nemților era faimoasă. Frederic declară Saxa teritoriu cucerit și pune veniturile ei la dispoziția propriilor lui nevoi. De cum a intrat în Dresda, și-a însărcinat agenții să meargă în arhivele orașului și să-i aducă documentele originale care atestau participarea Saxei la planul de atacare și dezmembrare a Prusiei.

17

1814. În această zi de luni, la braseria londoneză Meux et Company, fondată în 1764, se produce un grav accident. Un brâu metalic de susținere a imensului rezervor plin cu bere (peste 610.000 l și peste 6 m înălțime) explodează literalmente, rezervorul se sparge și, printr-un efect de domino, antrenând alte butoaie, care și ele plesnesc, se înalță un val de 4 m de bere (1.470.000 litri), care inundă străzile, omoară nouă persoane, clienți prezenți în braserie, și distruge două case. Nimeni nu va fi pedepsit, accidentul fiind socotit „voia Domnului”, iar braseria va continua să funcționeze până în 1922.

18

1752. La Fontainebleau, în fața regelui Ludovic al XV-lea și a Curții Franței, se joacă opereta lui Jean-Jacques Rousseau *Ghicitorul satului*, care are un foarte mare succes, impunând autorul în lumea literară. Scriitorul este prezent, cu ochii în lacrimi de bucurie, și notează mai târziu: „Faptul că nu se aplaudă în fața regelui a permis să se audă tot, atât piesa, cât și autorul având de câștigat. «Este fermecător, este magnific; nu există niciun sunet care să nu meargă direct la inimă», auzeam voci șoptite”.

22

1946. În contextul temerii Londrei și Washingtonului că aliații sovietici s-ar putea stabili pe țărmurile Mediteranei, două distrugătoare britanice care trec prin apropiere de Saranda, un port albanez la nord-est de Corfu, se lovesc de mine; 44 de marinari sunt uciși. Multe controverse există în legătură cu originea minelor, amplasate, evident, pentru a împiedica incursiunile străine de zonă. O operațiune ulterioară de dragaj a canalului va arăta că minele rămase în apă nu sunt ruginite și că au fost recent gresate, deși nu sunt noi, și există o puternică suspiciune că au fost plasate de marina lui Tito, în numele lui Hoxha, liderul albanez. Albanezii nu dețin vase cu care ar putea plasa mine. Enver Hoxha, intransigentul lider comunist educat la Paris, nu-și cere scuze și arată cu degetul către greci, a căror vinovăție este extrem de puțin probabilă. Este sfârșitul încercărilor de stabilire a unor relații diplomatice între Marea Britanie și Albania lui Hoxha, care își apără dreptul nu numai asupra oricărui colțșor din teritoriul național, ci și asupra apelor din largul coastei albaneze.

intimi, fără a-și pierde demnitatea și noblețea [...] Ca toate spiritele neînfricate, ea este nonconformistă și va abandona o cutumă a Curții când un gest de curtoazie o impune. În Anglia este dificil pentru oamenii obișnuiți să fie prezentați unor capete încoronate, cu excepția celor care au făcut o solicitare specială [...] Adesea am discutat cu țărani despre regina lor și toți vorbeau despre ea cu admirație. Ea ar trebui să fie cu adevărat fericită la gândul că a cucerit inimile și glasurile poporului său.“

Locul acesta minunat l-a inspirat pe artist, care a luat mai multe imagini, atât peisaje, cât și compoziții cu distinsa gazdă, în diverse colțuri ale castelului ei de vis, fie surâzând în preajma unei mari oale cu flori, fie așezată lângă una dintre troițele de lemn.

După vizita la Bran, Hoppé a pornit să cerceteze de unul singur frumusețile țării. A ajuns la Curtea de Argeș, unde a fotografiat biserica metropolitană, atât ansamblul, cât și detalii ale dantelăriei cioplite în piatră. A fost profund impresionat de frumusețea monumentului, pe care îl caracteriza drept o minune a lumii. „Am simțit un fior când, părăsind șoseaua, am dat pentru prima oară cu ochii de catedrală. Neașteptatul *coup d'oeil* mi-a tăiat, a-

Principesa Elena, soția principelui moștenitor Carol

proape, răsuflarea. Vederea era de o nemaipomenită grandoare. Prima impresie a fost una de inimaginabilă măreție și frumusețe. Pe un fundal întunecat de pădure, scânteia un castel de basm din marmură albă și aur lucitor. Cele două mari turnuri cu o curioasă spirală mi-au dat o ciudată senzație de mișcare a vieții – o perpetuă învârtire în jurul axei lor. Catedrala este o a opta minune a lumii și cine nu a văzut-o a pierdut o frumusețe aproape divină.“

Călător intelectual, capabil să facă interesante conexiuni bazându-se pe lecturile și

bogatul său bagaj vizual, Hoppé compară complexitatea și rafinamentul sculpturii altarului cu una dintre povestirile, îndelung cizelate stilistic, ale lui Henry James. Se documentase și în privința legendei ridicării catedralei și a Meșterului Manole, pe care o sintetizează în câteva paragrafe. Pe lângă fotografiile documentare în care a imortalizat catedrala – pășind pe urmele lui Carol Popp de Szathmari –, aici a executat un foarte expresiv portret al unui monah al cărui profil, umbrat sub o arcadă, se decupează pe detaliile fațadei luminate a lăcașului de rugăciune.

După aceste peregrinări pe cont propriu, a fost rechemat la Sinaia pentru a se alătura suitei regale care pornea într-o vizită oficială la Sibiu. În trenul regal i-a fost rezervat un compartiment și a călătorit foarte comod. Deși i se acordase permisiunea de a nu participa la ceremoniile militare ce urma să se desfășoare pe un teren, unde, în afara localității, spre a avea timp să viziteze în

liniște orașul, în situația confuză și aglomerația de la gară s-a trezit împins, fără voia sa, într-un automobil care l-a purtat la solemnitate. Așa că a asistat la paradă, la entuziasmul popular, dar, când totul s-a terminat, nu a mai dat de automobilul cu care venise și în altul nu a mai găsit loc. Se

Strânsul fânului în câmpie

regelui și descriind condițiile dificile de lucru, din cauza lipsei unui ecleraj potrivit în spațiul ales de regină: „Majestatea Sa a fost un bun model. Este un bărbat frumos, cu un nas acvilin, ochi albaștri, zâmbitori, și un ten deschis. Este plin de voieșie și este foarte ușor să te înțelegi cu el – un monarh de tipul lui Henric al IV-lea, cu o tușă din Carol al II-lea. După aceea, regina m-a rugat să o fotografiez într-o cameră rotundă din turn, toată din marmură și aur, în stilul arhitecturii bizantine. Am fost oarecum stânjenit de lipsa instalațiilor, dar dl. Mișu mi-a sărit în ajutor cu o oglinjoară de mână pentru a obține reflexiile potrivite. (Știu că acest procedeu sună cam neortodox, dar rezultatul s-a dovedit foarte satisfăcător). Majestatea Sa a discutat cu mine, pe larg, despre materialul pentru cartea mea despre România și mi-a dat câteva sugestii folosite.” În notele sale zilnice, regina consemna vizita fotografului și prânzul pe care îl avuseseră împreună în ziua de 10 iulie. „La dejun, am avut mai mulți oaspeți, între care omul nostru cu orhidee din Brazilia și Hoppé, binecunoscutul fotograf englez, care vrea să facă un album artistic despre România. Îl vom ajuta.”

După încheierea activității artistice, oaspetele a fost condus de ministrul Mișu în impunătorul Castel Peleş, care îl impresionează pe Hoppé. La despărțire, demnitarul palatului

Regele Ferdinand...

i-a împrumutat câteva cărți, probabil pentru a se documenta. Seara a făcut o ascensiune pe coasta unui munte din preajmă, de unde a avut o vedere minunată asupra reședinței regale. Din acel punct au fost luate câteva cadre foarte frumoase.

A doua zi fotograful a fost invitat să o însoțească pe suverană la Bran, să viziteze „castelul de vis”. Regina Maria nota, entuziastă, în jurnal, miercuri 11 iulie: „O zi în mult iubitul Bran și pe

... și prințul Nicolae

deasupra o zi frumoasă, cum n-am mai avut de mult timp [...] L-am avut cu mine pe minunatul fotograf Hoppé, care este într-adevăr un artist, nu numai un fotograf. Și el a fost extaziat, așa că am avut o companie apreciativă [...] Ambii mei oaspeți [Elena Perticari și Hoppé] au fost desigur înnebuniți de micul meu castel vechi și încântați de modul în care l-am aranjat. Nu se așteptau la ceva de acest gen. Mai ales camera mare, de sus, a fost deosebit de uimitoare pentru ei.”

Această excursie cu automobilul, în cerc restrâns, i-a relevat lui Hoppé personalitatea de excepție a suveranei, făcându-l să aștearnă rânduri pline de entuziasm. „Regina stătea într-o explozie de culori, o figură radioasă în văluri unduitoare, în nuanțele cele mai delicate, iar deasupra, castelul părea suspendat în nori. Aceasta a fost o imagine care mi s-a întipărit pe vecie în minte. Am botezat palatul drept Castelul Fericirii și ea a zâmbit aprobator [...] Este o regină modernă de basm, cu toate calitățile unei femei foarte vitale și capabile. Are o personalitate luminoasă cu efect magnetic față de toți cei care-i sunt în preajmă [...] Un temperament puternic și prietenos este exprimat în orice face și are o extraordinară putere de atracție. Felul ei de a fi este chiar acela pe care un cap încoronat ar trebui să-l aibă veșnic: de la artist la țăran, ea face pe oricine să se simtă în largul său și-i face prieteni

căruța sau chiar călare, el a acoperit, în intervalul celor șase săptămâni, un spațiu vast din țară, pe care puțini localnici îl călcaseră vreodată în asemenea ritm alert.

Așa cum îi era obiceiul, înainte de a porni într-o călătorie, fotograful se asigura că are în buzunar suficiente recomandări care să-i deschidă, cu ușurință, anumite uși și să-i asigure bune primiri și ghidaje competente, care să-l ajute să descopere specificul locului vizitat. În Transilvania, trei prefecti au fost instruiți să aibă grijă de el și să-i faciliteze deplasarea. În Balta Brăilei, dr. Grigore Antipa îl dăduse în grija directorului pescăriilor, un om corpolent și volubil, dr. Ionescu. Autorul și-a făcut un autoportret alături de acest domn impozant, într-o atitudine lejeră, intimă, mâncând pepene verde.

În decursul călătoriei a avut diverse întâmplări pe care le-a descris plin de amuzament. Unul dintre șoferii însărcinați a-l duce la București petrecuse câțiva ani în Statele Unite, la St. Louis, și făcea mare paradă de cunoștințele sale de limbă engleză, folosind argoul american greu de înțeles pentru autor, fapt ce-i evoca acestuia pasaje din scrierile lui O. Henry și Sinclair Lewis. Automobilul a rămas în pană de combustibil, iar perspectiva de a aștepta ore întregi la un han până la procurarea benzinei l-a determinat pe Hoppé să pornească pe jos. Ostenit de drum și fără speranță de a fi ajuns

Pescar din Balta Brăilei (imaginile din articol au copyright 2019 E.O. Hoppé Estate Collection at Curatorial Assistance, Inc., Pasadena, California, USA)

din urmă de mașină, a apelat la generozitatea unui căruțaș care transporta un porc și care l-a luat în vehiculul său fără arcuri. Spre a nu fi aruncat la poticnelile și balansările periculoase ale căruței, spilcuitul memorialist s-a agățat de jerpelitul vizitiu, în a cărui companie se simțea, de altfel, foarte bine, chiar dacă nu omitea să sublinieze ridicolul situației. „Nu mă pot stăpâni să nu zâmbesc la ironiile produse de călătoria într-o țară străină. Iată-mă, hurducat într-o veche haraba, cu un porc și un țăran, pe mine care călătorisem în lux aristocratic, într-o limuzină de basm, cu frumoasa regină Maria, la minunatul ei Castel de Vis [...] La urma urmei, există compensații în a fi om obișnuit cu simțul umorului la ironiile Soartei – acele ironii care îl detronează pe cel mândru și îl înalță pe cel umil [...] În definitiv, o astfel de experiență merită cu prisosință această lipsă de confort în

special când cineva își dă seama că acest experiment nu este nevoie să mai fie repetat.”

După o călătorie atât de neobișnuită, a decis să înnopteze într-un sat mai răsărit, unde se afla un han curat și primitor. A rămas mut de uimire când, după cina foarte simplă, hangiuul i-a arătat o revistă londoneză în care autorul publicase cu ani în urmă niște imagini. „Gazda mi-a adus un periodic care mi se părea foarte familiar. S-a dovedit a fi un vechi număr, foarte murdar, din *The Tatler*, datat 25 octombrie 1911. Am fost foarte emoționat când am descoperit că revista conținea câteva dintre propriile mele opere. Era total absurd să dau peste acest hebdomad tipic londonez într-un loc primitiv, unde literatura de orice fel era inexistentă. Încă mă întreb cum s-a întâmplat aceasta, acolo, într-un sat care nu este vreodată vizitat de turiști și niciunul dintre localnici nu pare a avea prieteni în Anglia care l-ar putea ține la curent cu viața londoneză.”

Trecând pe drumul de întoarcere pe lângă Florica, moșia prim-ministrului Ion I.C. Brătianu – devastată de o recentă furtună –, l-a întâlnit pe proprietar, care a oprit mașina și s-a întreținut îndelung cu oaspetele britanic, interesându-se de situația politică din Anglia și Franța, deși cel chestionat era departe de a stăpâni acest subiect, după cum recunoștea el însuși.

(Va urma)

credea pierdut, la mare distanță de centru și de entourageul regal. Dar l-a salvat o căruță care trecea pe acolo și, înțelegându-se cu vizitiul – care pricepea puțină germană și franceză –, a putut să facă un tur, absolut recompensant, în jurul zidurilor de incintă ale orașului. Apoi s-a plimbat, în voie, prin orașul plin de vestigii medievale și, cu minusculul său aparat Dallmeyer și carnetul de schițe în care adesea făcea desene, a luat mai multe imagini memorabile. Un venerabil domn sas, observându-l interesat de aspectul orașului, s-a oferit să-i facă o prezentare a urbei, gest întâmpinat cu multă satisfacție de vizitator, cu atât mai mult cu cât acest neașteptat cicerone vorbea chiar englezește. Găsind un anticariat mic, întunecos și prăfuit, nu s-a putut abține și a intrat, mai ales că, bibliofil pasionat, observase în vitrină un volum prețios pe care și-l dorea de multă vreme, *The Memories of Philippe de Commines, Lord of Argenton*, prima ediție în engleză, din 1596, pe care l-a achiziționat la un preț foarte convenabil.

Surprizele (neplăcute) au continuat. Întorcându-se la gară, purtând, victorios, comoara pe care abia aștepta să o cerceteze în compartimentul său, înainte de a-și îmbrăca ținuta de seară, necesară la dineul regal unde era invitat, constată că trenul regal plecase

Maria (Mărioara), regina Serbiei

pentru a fi la dispoziția suveranilor, aflați la inaugurarea unei școli militare, în altă parte a orașului, iar vagonul său era tras pe o linie moartă și avea ușile închise. Cu umorul specific, autorul relatează cum soldații de gardă au făcut rost de o scară și, rezemându-o de tren, l-au ajutat să pătrundă, pe fereastră, în compartiment. Dar acolo descoperă, cu surprindere și disperare, că geamantanul în care își avea fracul și cămășile cu guler tare nu mai era unde îl lăsase. Află că acesta fusese dus la locul unde urma să se desfășoare dineul de gală și

unde toți invitații urma să îmbrace ținuta formală. Salvarea i-a venit de la unul dintre valeții Casei Regale, care fusese informat că fotograful se întorsese la tren. Acesta i-a făcut rost de un frac de la șeful ospătarilor unui hotel de lux din Sibiu și astfel a putut să fie prezent la banchet, unde s-au ținut interminabile discursuri al căror conținut nu-l înțelegea, dar se alătura și el convivilor atunci când se aplauda și se scanda „România Mare“.

Ministrul Mișu – pe care fotograful avea să îl immortalizeze într-un inspirat portret – i-a aranjat o excursie prin Transilvania, iar prefectul din Făgăraș trebuia să se ocupe de aceasta. Turneul l-a purtat în mai multe orașe importante: Brașov, Făgăraș, din nou Sibiu, apoi Săliște, Alba Iulia, Zlatna, Abrud – de unde face o deplasare până la Detunata, spre a admira formațiunile de bazalt –, Brad, Deva, Simeria, Vințul de Jos. A mers apoi în Balta Brăilei, la Măcin, Tulcea și pe malul Lacului Razelm și apoi, în

nord-est, în ținutul Herței, unde i-a întâlnit pe țărani ruteni. Despre acest ultim segment bucovinean al călătoriei sale nu se găsește, în mod ciudat, nicio mențiune în volumul său memorialistic, deși de aici provin cele mai interesante și memorabile portrete. Cu trenul, cu automobilul, cu trăsura ori

„Am simțit un fior când, părăsind șoseaua, am dat pentru prima oară cu ochii de catedrală“

slalomurile de altădată. Pentru autovehiculele care vin dinspre Calea Victoriei există un inel giratoriu, care le permite să aleagă orice drum.

Pentru fluidizarea circulației, s-a luat măsura interzicerii staționării autovehiculelor pe Calea Victoriei, între Piața Victoriei și strada 13 Decembrie. Accesul din străzile laterale este permis doar prin străzile Sevastopol, Locot. Lemnea, Calea Griviței, străzile Știrbei Vodă, C.A. Rosetti. Din strada Biserica Amzei este permisă doar traversarea spre Calea Griviței și virajul la dreapta spre Piața Victoriei. Pe străzile de pe care se interzice accesul pe Calea Victoriei (Frumoasă, Orlando, Nicolae Iorga și Nufetilor) se vor amenaja locuri de parcare.

S-a desființat Autogara centrală, din Piața Operetei. Traficul este redirecționat către autogări situate la marginile, pe atunci, orașului. În curând se va inaugura Autogara Militari, de serviciile căreia vor beneficia 12.000 de călători zilnici.

Cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de la inaugurarea căii ferate București – Giurgiu, la 31 octombrie au loc câteva manifestări în Gara de Nord. Calea ferată până la Giurgiu a fost construită de compania engleză John Trevor Barkley și John Staniforth, între 1867 și 1869. În ziua inaugurării, populația Capitalei a venit de la ora 08.00 la Gara Filaret. Trenul a pornit la 10.45, cu membrii guvernului, ai corpului consular. Locomotiva, numită „Mihai Bravu”, era condusă de John Trevor Barkley. La un sfert de oră a plecat al doilea tren, cu locomotiva „Dunărea”, condusă de primul mecanic român de locomotivă, Nicolae Tănase.

La 10 octombrie au luat sfârșit lucrările Colocviului româno-francez de istorie, organizat de

Octavian Cotescu

Academie. Rezultatele au fost prezentate de acad. Andrei Oțetea, directorul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, și Alphonse Dupront, director de studii la Școala de Înalte Studii. În luna septembrie ne vizitează profesorul Georges Castellan, de la Catedra de istorie contemporană a Universității din Paris.

Eugen Barbu îl evocă pe poetul Tonegaru, cu prilejul apariției postume a unui volum de poezii. „Prin 1948, amicul meu Pavel Chihaia, suflet distins, iubitor de poezii și oameni aleși, mă duse în strada Sofia, într-o casă a unor oameni ajunși, unde locuia Tonegaru [...] Intrăram pe o ușă de serviciu, urcând o scară îngustă și întortocheată, spre o mansardă de serviciu, plină de soare, ce-i drept, pentru că era o zi frumoasă de vară [...] Era un om ciudat, misterios, distanțat, mi s-a părut mie, deși abordarea s-a făcut fără efort, dar, cum nu eram volubil și cuvintele se urcau cu greutate spre buze, trebuie să-i fi făcut o impresie destul de proastă.

Vorbea pentru noi admirabilul Pavel Chihaia, amuzat de întâlnirea a doi ursuzi.”

Octavian Cotescu își amintește debutul în teatru. „Aveam 19 ani când am fost repartizat la teatrul doamnei Lucia Sturdza-Bulandra. Terminasem la Iași, concomitent cu liceul, Conservatorul de dramă, unde am fost coleg cu Magda Ianculescu și Dan Iordăchescu; se

voiau și ei actori de teatru pe vremea aceea [...] Când m-a văzut doamna Bulandra nu m-a plăcut pe loc, m-a primit cu neîncredere și a exclamat: «Cine mi l-a trimis aici?» Mă trimisese ministerul, dar Lucia Sturdza-Bulandra era deprinsă să-și aleagă, nu să primească din afară pe actorii trupei ei. M-a ignorat o vreme, am jucat tot felul de piesete pe la țară, până când la o vizionare i s-a părut că vede ceva la mine; a

Se înalță corpul central, unde funcționează Facultatea de Istorie, al clădirii Universității, pe locul corpului distrus în bombardamentul din 4 aprilie 1944

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

În prima zi a lunii septembrie, un articol publicat în ziarul partidului, Scântea, marchează 30 de ani de la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial. În spiritul epocii, de vină au fost imperialismul german și puterile occidentale, care, speriate de avântul mișcării muncitorești și de realizările U.R.S.S., au dirijat tendințele fasciștilor către acest stat. Niciun cuvânt despre Pactul Ribbentrop – Molotov, prin care U.R.S.S. a obținut de la Hitler ceea ce anglo-francezii i-au refuzat, adică dreptul la sfera de influență în Europa de Est, nici despre atacul comun germano-sovietic asupra Poloniei, care a marcat declanșarea războiului.

Presa este plină de articole care înfierează pe agronomul, profesorul, petrolistul, inginerul de mină etc. care, în loc să se stabilească în satul unde a fost repartizat, preferă să facă naveta la oraș. Un ziarist care lucra la *Flacăra*, aflat în biroul Serviciului pentru probleme profesionale studențești din Ministerul Învățământului, răspunde la telefon când sună un maior de la Clubul Steaua. Acesta intervine ca baschetbalistului Florin Nițulescu să i se schimbe repartizarea. Respectivul terminase A.S.E., Facultatea de Finanțe și Credit, fără examen de stat, și fusese repartizat în județul Sălaj.

În 24 octombrie se publică Decretul Consiliului de Stat privind protejarea și păstrarea bunurilor de interes național, ce reprezintă valori artistice, istorice sau documentare. Se creează un fond centralizat al acestora. Bunurile conținând metale prețioase și pietre prețioase, cu valoare intrinsecă sau cu valoare istorică, artistică ori documentară, se încredințează Băncii Naționale a României. La 22 octombrie se publică decretul Consiliului de Stat prin care s-a înființat Ministerul Agriculturii și Silviculturii; ministru a fost numit Nicolae Giosan.

Din 3 octombrie, la Expoziția realizărilor economiei naționale vizitatorii pot admira noul model Dacia 1300.

Începând de anul viitor, manualele claselor I – XII devin transmisibile. S-a constatat că mulți elevi nu mai au nevoie de manuale după terminarea clasei; se face și o importantă economie, căci nu se vor mai tipări anual toate manualele. Doar că la o săptămână după începerea cursurilor, încă nu s-au asigurat în toate școlile seturile complete de manuale. La Liceul nr. 43, elevii din clasa a XII-a nu au primit încă manualul de literatură română. La același liceu, în plină oră, ușa s-a deschis și un grup de muncitori au intrat să vopsească tabla. Scena s-a repetat la toate clasele.

Intr-un interviu acordat ziarului *România liberă*, profesorul André Livhnerowicz, de la Collège de France, membru al Institutului Franței, spune că matematica lui Euclid, care se predă încă în școli, este inutilă. „Matematicile care se predau au o întârziere de 23 de secole față de ceea ce știm astăzi“. La întrebarea ziaristului dacă nu este totuși nevoie de cunoașterea întregii evoluții a științei matematice, el răspunde: „Când cămila este prea încărcată, se așază jos și se culcă“.

Piața Splaiului sau Piața Operetei a intrat într-un proces de refacere. La venirea dinspre și spre Piața Unirii, autovehiculele sunt dirijate prin benzi de circulație largi, fără a mai fi nevoite să facă

Se fac ultimele finisaje la Școala generală nr. 160, din strada Ghirlandei, cartierul Militari

Avanpremieră editorială

Iată un al doilea fragment (Magazin istoric, nr. 9/2019) din volumul intitulat *Sociologia proastei guvernări în România interbelică*, avându-l ca autor pe lector universitar dr. Bogdan Bucur (Magazin istoric, nr. 10/2018), editorul bestsellerului *Cartea de aur a Centenarului Marii Uniri*, aflat în pregătire la Editura RAO.

Undeva, în România interbelică

EFECTELE PROASTEI GUVERNĂRI ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

Lector universitar dr. BOGDAN BUCUR,
Facultatea de Științe Politice (S.N.S.P.A.), București

Neglijată în toată perioada interbelică, considerată doar o sursă pentru răsplătirea partizanilor politici și pentru asigurarea voturilor în alegeri, administrația locală era tocmai cea care trebuia să asigure interfața dintre puterea centrală, dintre partide și populație. Proasta funcționare, corupția endemică au determinat neîncrederea omului de rând în virtuțile regimului democratic, pregătind terenul pentru regimurile de dictatură, văzute drept singura soluție pentru a scoate țara din marasm.

Pentru înțelegerea mecanismelor prin care s-a încheiat percepția populară negativă despre sistemul democratic, ca urmare a experienței cotidiene cu administrația locală, dar și cu partidele politice, sunt extrem de folositoare anchetele politico-administrative realizate în anii '30 de Școala Sociologică de la București, condusă de Dimitrie Gusti.

Conducerea și administrarea afacerilor publice locale din Vechiul Regat cădeau, potrivit prevederilor din Legea comunală

promulgată de Alexandru Ioan Cuza la 1 aprilie 1864, în sarcina primarului și a consiliului comunal (autorități alese de localnici). Până

la Marea Unire, în satele în care exista o persoană influentă social (un fost mare boier), înstărită material (un mare proprietar) sau relevantă po-

două zi mă distribuia să joc alături de ea în Pădurea lui Ostrovski“.

A trecut o jumătate de secol de când, la 22 septembrie 1919, s-a înființat asociația „Opera artiștii lirici“, care după o vreme a devenit instituție de stat, Opera Română. Revista *Secolul 20* a ajuns la numărul 100.

În ziua de 28 septembrie a murit generalul colonel (r.) Nicolae Dăscălescu, fost comandant al Armatei 4 pe Frontul de Vest, în Al Doilea Război Mondial, iar la 1 octombrie liderul comunist Alexandru Moghioroș. În ziua de 24 octombrie 1969 s-a sfârșit, la Londra, artista emerită Silvia Chicoș. A debutat la 12 ani în compania Bulandra. S-a dedicat teatrului radiofonic pentru copii. A făcut parte din colectivul Teatrului „Ion Creangă“ încă de la înființare. Dispare, la 29 octombrie, pictorița Cecilia Cuțescu-Storck, autoarea frescei monumentale *Istoria comerțului românesc* de la Academia de Studii Economice. A fost soția sculptorului Frederic Storck.

Trista miercuri a fotbalului nostru de Club se intitulează un articol din *România liberă*: Steaua, Rapid și U.T.A. sunt eliminate din competițiile europene. În schimb, naționala de fotbal readuce bucuria în inimile suporterilor. Duminică, 12 octombrie, a învins Portugalia cu 1 – 0 și a făcut un pas mare către participarea la Campionatul Mondial de Fotbal care se va desfășura anul viitor în Mexic. Să mai consemnăm prima prezență a României în finala Cupei Davis. Ilie Năstase și Ion Țiriac joacă cu „salatiera“ pe masă, la Cleveland, în S.U.A., contra lui Stan Smith, Arthur Ashe și Bob Lutz (care face pereche cu Stan Smith la dublu). În primele două jocuri de simplu și la dublu nu obținem niciun punct și trofeul le rămâne americanilor. La Havana, echipa de floretă a României (Maria Vicol, Olga Orban-Szabo, Ileana Drămbă, Suzana Ardeleanu și Ana Ene-Pascu) cucerește titlul mondial.

Față de anul 1963, numărul autovehiculelor care circulă în Capitală s-a dublat, iar numărul mașinilor proprietate personală a crescut de 11 ori. În intervalul iulie – august s-au petrecut 158 accidente de circulație, în care și-au pierdut viața 38 de oameni, iar 117 au fost răniți grav. Potrivit ziarului *Scântea*, o vină ar avea și... Miliția. „Nu de puține ori, lucrătorul de miliție manifestă timiditate în

fața unor «mărci» de mașini, nu reacționează la abatere, temându-se probabil să nu nimească un «șef»“.

Din 3 noiembrie, Cinemateca se mută la „Union“, sala „Studio“ intrând într-o prelungită renovare. Vor fi trei tipuri de abonamente. Tipul A (spectacole marți și vineri, la 16.30, 18.45 și 21.00) cuprinde cicluri închinare regizorilor Billy Wilder și René Clement. Tipul B (miercuri și sâmbătă, la aceleași ore) oferă un ciclu Michèle Morgan și filme de suspans. Tipul T este rezervat studenților și propune 32 de opere fundamentale ale cinematografului universale. Într-un interviu prilejuit de reluarea stagiunii, Radu Beligan, directorul Teatrului Național, spune: „Urmărim să înfăptuim o linie de echilibru, care să nu fie nici scleroză, nici «ultimă oră» și care, mai ales, să nu fie mediocritate împăcată cu sine însăși.“ Felicia Antip deplânge „diluarea“ emisiunii TV „Transfocator“. „Se pare că realizatorii au dezertat pe rând, izbindu-se de dificultățile ce decurg din inexistența unei legislații a presei de natură să-l apere pe ziaristul onest împotriva loviturilor sub centură ale procesomanilor recrutați dintre eroii negativi ai foiletoanelor lor“.

La un capăt al străzii Ștefan Mihăileanu scrie că a fost un actor român, care a trăit între 1821 1909. La celălalt capăt, altă tăbliță informează că a fost un patriot macedo-român, care a trăit între 1846 – 1900.

Marcel Breazu semnează un articol intitulat *Mass-media primejdie culturală?* Autorul încheie pe un ton optimist, plin de speranță. ■

Din Gara de Nord pornește, după 100 de ani, locomotiva care a făcut primul drum București – Giurgiu

Car cu boi pe ulița satului Drăguș

gazetele partidelor politice și să privească în derâdere Parlamentul (despre care considerau că are prea mulți membri). Au început să privească oportunist alegerile, votând întotdeauna cu partidul de guvernământ, în ideea de a obține unele foloase materiale imediate. Când privește violentele confruntări politice interbelice, minate de promisiuni demagogice și de mijloace de corupere a opțiunii electorale, bătălia politică nu se ducea pentru a se alege cei mai buni dintre gospodari, ci pentru a se da satisfacție sau câștig de cauză unuia sau altuia dintre grupurile de interese locale cu susținere în capitala de județ. Învățătorul Mușat, membru în

Echipa Regală Studențească din localitatea Movila Miresei, județul Brăila, remarcă faptul că principalele neajunsuri sau pericole care amenințau, în epocă, viața publică a satului românesc erau spoliile de civilizație urbană care invadase lumea satelor și politica demagogică a partidelor. Consecințele politicianismului virulent, care amenințau să destrame spiritul comunitar și ordinea publică, deveniseră îngrijorătoare pentru buna funcționare a statului. Partizanatul exacerbât și patima politică erau atât de răspândite, la nivel național și în toate mediile sociale, încât conduceau la certuri insurmontabile chiar și între

notabilitățile locale. Disputele publice dintre învățători și preoți, la care se alăturau primarul și pretorul, reprezentau un exemplu extrem de nefericit pentru populația din localitățile respective.

Într-un interviu luat de Gheorghe Focșa, în timpul celei de-a șasea campanii monografice desfășurate de Școala Sociologică de la București, în luna iulie 1930, în localitatea Runcu, județul Gorj, țăranul Grigorie Loghie exprimă câteva elemente de mentalitate țărănească depreciativă față de conceptul de autoritate publică locală. Potrivit acestei mentalități țărănești, originea răului social este de natură politică și începe întotdeauna de la conducătorii aflați în fruntea statului, a căror unică intenție este „să-și umple posunarul, nu să-și facă datoria”. Întrucât în campaniile electorale promit marea cu sarea doar pentru a ajunge la cârma țării, în percepția țăranului Grigorie Loghie, oamenii politici și reprezentanții partidelor politice interbelice sunt „niște pungași și niște tâlhari”. Odată ajunși la guvernare și având „cheile dăla casa de bani pă mână”, rolul acestora este „să se îmbogățescă ei și să sărăcească țara”. Taxele și impozitele au fost majorate în mod nejustificat, la fel și numărul funcționarilor publici. Viața s-a scumpit, iar traiul a devenit mai greu. De aceea, autoritățile politice aflate la conducerea statului român sunt „mai vinovate decât hoții cari fură”, întrucât reprezintă contramodele de urmat în societate. În concluzie, țăranul Grigorie Lo-

În aceste condițiuni nu trebuie să ne mirăm că la Primărie nu găsești funcționari în orele de slujbă, că la școală copiii se joacă pe coastă fiindcă „Domnul” n-a sosit, că agentul sanitar este la oraș sau cine știe unde, că uneori și preotul lipsește din sat, că jandarmii stau toți la secție, unde fac corespondență, de nu cumva cercetează prin prăvălii spre a vedea de nu e vreo contravenție. Deaci nemulțumiri în populație; deaci șosele stricate, poduri rupte, școli negrijite, cu veșnica lipsă de lemne iarna chiar în satele pline de păduri și cu nestinsele epidemii mai ales printre copii; deaci lipsă de curățenie în sate, deaci rele exemple pentru mulțime, deaci abuzuri de tot felul.

(Andrei Rădulescu,
președinte al Academiei Române)

litic (un membru al guvernului sau al Parlamentului), aceasta hotăra întotdeauna, în mod decisiv, cum trebuia să fie alese autoritățile publice comunale.

În unele dintre satele plășii argeșene Dâmbovnic, cercetată monografic în anul 1939 de Institutul de Cercetări Sociale al României, condus de profesorul Gusti, s-a putut constata suprapunerea dintre funcția publică de primar și calitatea privată de reprezentant al marelui proprietar sau de administrator al moșiei acestuia, ceea ce a determinat apariția unor boieri noi (*nouveaux riches*). Acești oameni de încredere ai proprietarului moșiei, ridicați dintre țărani, au reușit ca, într-o singură generație, să dobândească, la rândul lor, moșii însemnate și să își construiască conace impunătoare. Țăranul român, din perioada interbelică, se pare că era un spectator străin de frământările politice, care măcinau, cu regularitate, statul și satul românesc și al căror sens, în mod justificat, nu îl pricepea.

Ca normă generală, administrația comunală funcționa în România interbelică după următoarea formulă. Îndată după căderea guvernului aflat la putere în București, primarul și consiliul local, rămași fără susținerea politică a Cabinetului destituit sau demisionat, își depuneau mandatele la prefectura de județ. Prefectul, numit de noul guvern instalat la cârma țării, numea la rândul său, dintre simpatizanții partidului de guvernământ, un primar și un consiliu local, cu sarcina de a administra, cu

Dimitrie Gusti cu tineri căsătoriți, 1935

caracter interimar, afacerile curente ale comunei până la organizarea alegerilor. Acestea sunt câștigate aproape întotdeauna – atât la nivel local cât și la nivel central – de reprezentanții partidului de guvernământ. În acest fel se explică faptul că opțiunea politică a primarilor din țară este perfect identică cu orientarea partidului de guvernământ.

Când un partid politic venea sau pleca de la guvernare, în mod automat, venea sau pleca și de la conducerea administrației publice locale din toată țara. Odată cu primarul și consiliul local, adesea se schimbau, tot pe motive politice, și secretarul sau notarul primăriei. Deși posturile acestora erau tehnice și apolitice, în cazul în care nu reușeau să intre în grațiile noului primar sau dacă primarul era decis cu orice preț să îi revoce, nimic nu îl putea împiedica să pună în aplicare această manevră (care era nelegală). Pentru cine dorea să își păstreze funcția de autoritate publică la nivel local și după plecarea partidului său

de la putere, reorientarea politică rapidă către noul partid de guvernământ era absolut necesară.

Consecința a fost că oamenii politici din teritoriu au ajuns să se ocupe tot mai puțin de rezolvarea problemelor obștești cu care se confrunta orice comunitate locală. Și cum guvernele se schimbau foarte des la București, la fel se schimbau și primarii (sau apartenența lor politică) în teritoriu. Nici nu se instala bine un primar că urmau alte alegeri. Și aceasta, în cazul în care în timpul unei legislaturi nu se schimba de mai multe ori componența guvernului central. În situația în care depindeau într-o asemenea măsură covârșitoare de guvernul de la București (care numea și demitea *de facto* primarii), nu poate să mire că preocuparea primordială a conducătorilor de administrații publice locale era legată de supraviețuirea lor politică și de menținerea în scaun, în condițiile în care mediul politic era instabil în mod cronic.

Concepția defetistă și obediență a săteanului față de autoritatea statului avea rădăcini adânc înfipte în mentalitatea țărănească străveche. Vorba săteanului Ion Poenaru, de 56 de ani, din localitatea bucovineană Fundu Moldovei, intervievat, la 1928, de Școala Gusti: „Statul este părintele nostru, noi suntem copiii lui, datoria noastră este să ascultăm și să facem voia statului, dar și statul să se îngrijească de noi, ca un tată de copiii săi”.

Majoritatea locuitorilor din localitatea Drăguș au ajuns să nu mai aibă încredere în

„Ai! Parcă... cine știe și mare lucru că-s gheorghist! M-am înscris și eu într-un partid, ca tot omul. Că trebuie să faci o politică în sat. Da așa, nu-i cine-știe-ce. Acei mari, mai deștepți, aceia fac dranci cu politica. Da noi ne înscriem în partid și n-avem niciun folos. Ia să fie să câștig ceva! Da așa, nimeni nu-ți dă nimic; poți să te înscrii la orice partid. Numai când vii la putere mai ai câte ceva, că mai scapi de prestație. Da-i prea puțin. Noi nu facem politică, acei bogați să țin numai de dânsa. Lor le vine bine, trag de acolo, le pică de dincolo, și nimeni nu-i vede“.

Mai ales la sate, țărani erau, adesea, de-a dreptul forțați de jandarmul local să voteze cu guvernul, deși poate aveau o altă opinie politică. Cei care nu se conformau „indicațiilor prețioase“ ale reprezentantului guvernului din secția de votare riscau să fie luați la bătaie la ieșirea de la urne. O mărturie care adevărate modalitatea frauduloasă în care Cabinetul format de P.N.L. la 14 noiembrie 1933 și condus de I.G. Duca a organizat și câștigat alegerile din decembrie 1933 depune un locuitor din satul Nereju, la 9 august 1934: „Ne-am dus noi la Năruja să punem votu; când am intrat eu în cămăruța aceea să votez, văd că un soldat stă lângă mine. El se uită la mine unde pun ștampila. Eu dau să pun la partidul meu, dar el îmi dă peste mână și-mi face semn să pun la guvern. Îi zic eu: «Măi, ce vrei tu de la mine? Eu pun votu unde vreau». Da el spune că nu-i vinovat, cică are ordin să pună toți la guvern. Și nu

Echipă a Școlii sociologice la lucru în Drăguș (fotografiile din paginile 75 – 78 au fost realizate de Iosif Berman)

m-a lăsat să pun. Îi zic eu: «Votezi tu și să votez eu?» Și apoi îi zic: «Măi, fă-te și tu că nu vezi». Da el îmi spune: «Votează unde vrei, numai să nu știe nimeni». Și așa am votat. Dar au fost mulți care n-au votat deloc, au votat soldații în locul lor. La alții le-au luat cărțile de alegător înainte de a veni la alegeri. Așa fac mâncătorii ca să iasă guvernul liberal.“

Atitudinea de confruntare adoptată de acest sătean reprezenta o excepție. Majoritatea populației rurale vota aproape întotdeauna cu formațiunea politică care avea încredințată misiunea de a forma Cabinetul național. Iată un alt răspuns dat în cursul unei anchete sociologice: „[În 1927] am fost la Năruja să votez, și mi-au spus unii: moșule, pune pecetea la băț, că cu bățul ai să rămâi și am votat și eu pe liberali [...]”

– Da’ rândul trecut [la 1926]?

Atunci am votat cu Averescu, cu țeasta, da acu văd că rămâne steaua.

Păi cum votezi dumneata o dată cu unii, o dată cu alții?

Păi, așa-i totdeauna, trebuie să fie mai gătoși unii (îmi răspunde femeia). Trebuie să votăm și noi cu ai mai tari, că altfel nu te lasă să trăiești în sat, că doar trăim cu ei aici.“

Iată ce răspunde un alegător din satul Nereju, întrebat în 1927 dacă își cunoaște deputații pe care tocmai i-a votat în acel an, cu ocazia ultimelor alegeri:

„– Cunoști pe deputații pe care i-ai votat?”

De unde să știu, că doar nu mi-o spus nimeni să votez pe cutare ori pe cutare, numai că să pun ștampila la băț, și acolo am pus-o și eu, că au zis că o să fie mai bine. Da erau scriși dedesubt acolo, și cine știe care i-o fi citit, da eu nu mai pot citi, că nu văd bine cu ochii.“

Înscăunarea noului regim „de dreptate și reconstrucție“, la 10 februarie 1938, a fost receptată cu foarte multă încredere și speranță, mai ales la sate. Este foarte trist, dar și adevărat faptul că aproape nimeni nu a deplâns defunctul și coruptul regim democratic. În epocă, domina credința bine întreținută de propaganda regală că un rege puternic, asemenea voievozilor legendari din istoria medievală, va putea să edifice, din „dărâmurile trecutului“, o țară nouă, o Românie Mare și Tare. O asemenea speranță înnoitoare este sugerată și de țărănul George Vlad Ududec, din comuna Slobozia-Pruncului, județul Suceava, care, într-un articol trimis spre publicare *Curierului Echipelor Studențești*, la 18 august 1937, afirma cu entuziasm: „Iată că o nouă rază de lumină s-a lăsat asupra satelor noastre atât de uitate și necăjite“. ■

ghie este sceptic cu privire la efectele pozitive ale unui regim democratic bazat pe alternanța partidelor la guvernare, considerând că principalul avantaj presupus de existența unui partid unic, care să nu se mai schimbe de la putere, constă în faptul că, într-o dictatură, oamenii politici „s-ar îmbogăți odată și apoi n-ar mai avea nevoie să ia”.

De ce să fie câte cinci șase deputați de fiecare județ, se întreabă primarul satului [Drăguș Neculae Poparad]. Asta costă mult pe Țară. Ar fi destul numai doi sau unu de județ. Că dacă-s mulți tot treabă multă nu fac, că se-ncurcă. La noi în țară sunt prea mulți funcționari, secretari și parlamentari. „Noi muncim din greu și abia ne scoatem din pământul acesta rău cheltuite și hrana. Dar tot am fi mulțumiți cu munca noastră, dacă n-ar veni necazuri pe satu nostru din vina partidelor politice. Eu nu zic să nu fie

Echipă a Școlii sociologice la lucru în Drăguș

partide, că țara tot trebuie cârmuită, da să nu se amestece pe noi și nici noi pe ei. Să nu ne ceară votu și să nu ne nedreptățească apoi dacă s-au ales sau nu s-au ales în satu nostru. Noi de treburile țării tot nu știm nimic. Să ne lase cu nevoile și cu munca noastră și să ne facă dreptate. Că de n-or face-o partidele, se va găsi el un om s-o facă în locul lor”, spunea un alt țăran. „Alegerile-s bune credea un alt sătean din Drăguș, da nu trebuie să ne poarte pe drumuri. Că vezi d-ta, noi ne pierdem ziua a dragă de lucru și nu ni se plătește-n loc”. Și adaogă cu o neascunsă ironie: „Noi am fost totdeauna cu un partid cu toții. Am votat... cam tot cu astea de la putere,

pentru că ele-s cu puterea și tot credeam că doar, doar ne-o mai ajuta și nouă”.

Votul celor mai mulți săteni care de obicei votează cu partidul politic căruia regele României i-a încredințat formarea guvernului poate fi cum-

părat chiar și cu un pahar de rachiu în ziua alegerilor. Procedând într-o asemenea manieră de obediență politică există, într-adevăr, unele mărunte beneficii, precum scutirea de prestațiile comunale, de care au parte partizanii unui primar atunci când partidul acestuia ajunge la guvernare. Este desigur prea puțin, prin comparație cu profitul pe care îl poate obține o persoană care apucă să ajungă într-o funcție publică de conducere. Invidia cu care un membru simplu din aripa georgistă a P.N.L., precum țăranul Răducu din satul Nereju, nemulțumit de micile sale beneficii politice, privește către persoanele înstărite, care fac politica mare la București și cu care și-ar dori să se aseme, reiese dintr-un dialog purtat la 11 septembrie 1934:

Țărani din satul Drăguș plecând la coasă

Țăranul cât de harnic ar fi nu poate face nimic dacă îi lipsește matca: conducătorul. Turma-i harnică, da ciobanu lipsește.

(Romulus Cotaru, participant la campaniile monografice organizate de D. Gusti)

Protosinghelul Teofan Mătășaru (stânga) și ieromonahul Nifon Matei (dreapta), la călugărirea lui Felix Dubneac, în 1938

mai ales când se afla prin București și părintele Daniil Sandu Tudor. Participau atunci, acolo: părintele Sofian Boghiu, părintele Felix Dubneac, profesorul Alexandru Mironescu, Ștefan Todirașcu, studenții Șerban Mironescu, Mihail Constantineanu și alți câțiva.

Conform fișei penale, părintele Felix Dubneac este arestat în ziua de 13 iunie 1958. Ca și în cazul celorlalți confrăți, va fi acuzat de legionarism, ceea ce era o obișnuință în epocă, acuză total lipsită de acoperire. A făcut parte din lotul celor 16 arestați în dosarul Rugului Aprins, a fost închis la Jilava și Aiud până la decretul de grațiere, când a fost eliberat în ziua de 29 iulie 1964.

Revenit din închisoare, a reluat slujirea la Mănăstirea Antim și la Catedrala Patriarhală. Peste trei ani, în 1967, ajutat de Patriarhul Justinian, părintele Felix Dubneac reușește să plece prin transfer în Statele Unite ale Americii, fiind preot la Detroit. De asemenea, va fi secretar al Arhiepiscopiei Române pentru Statele Unite și Canada. Aici devine arhimandrit în anul 1972 (Edmonton, Canada). Spre finalul vieții, în anul 1994, părintele Felix Dubneac se retrage la Mănăstirea ortodoxă românească „Adormirea Maicii Domnului” din Rives

Junction (Michigan). A plecat la ceruri în ziua de Crăciun, la 25 decembrie 2008.

Deși spațiul său de excelență a fost arta plastică bisericească, părintele Felix Dubneac a scris și poezie, a contribuit cu meditațiile sale la revistele bisericești nord-americane, a slujit ca preot și duhovnic în mai multe biserici ortodoxe. Iată unul dintre sfaturile pe care i le-a dat unui confrate mai tânăr, părintele Anton Frunză (S.U.A.): „Așa, părinte, să slujești calm, gândește-te că fiecare Liturghie e prima pe care o săvârșești, să nu intervină rutina”.

Renumit pictor de biserici

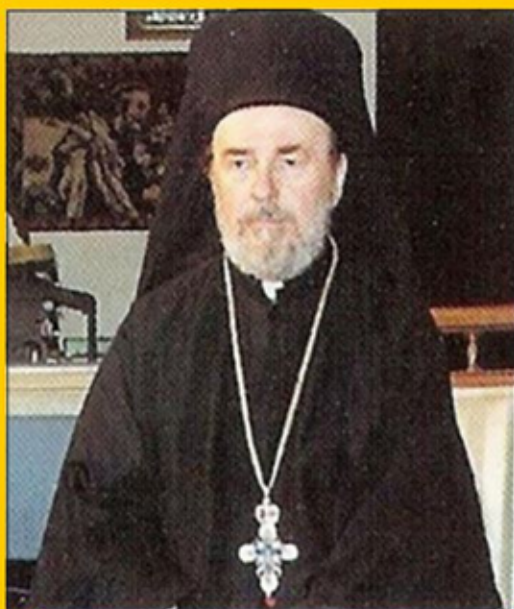
Bună parte din opera părintelui Felix Dubneac este realizată împreună cu bunul său prieten, tot basarabean, părintele Sofian Boghiu. Aceștia au realizat pictura în frescă la biserica Mănăstirii Saon (Tulcea), biserica Mănăstirii Negru Vodă (Câmpulung Muscel, Argeș), biserica din Pipirig (Neamț), paraclisul Mănăstirii Ghighiu (Prahova). În București aceștia au realizat lucrări la Mănăstirea Antim și la biserica din Dămăroaia. În România părintele Felix Dubneac a mai pictat singur și biserica din localitatea Cojasca (Prahova). Ajuns pe continentul nord-american, părintele Dubneac a realizat pictura la biserica „Sf. Gheorghe” (Windsor, Ontario, Canada), biserica „Buna Vestire” (Cleveland, Ohio, S.U.A.), biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena” (Edmonton, Alberta, Canada), biserica „Sf. Înviere” (Hollywood, Florida, S.U.A.). Trebuie menționată, de asemenea, o monumentală frescă realizată în incinta Camerei Române de la Wayne State University (Detroit, Michigan, S.U.A.), care ilustrează devenirea istorică a poporului român.

Iată mai jos un scurt articol publicat în revista *Solia* (iunie, 2002), de părintele Felix Dubneac: „În cartea sa *Omul, ființă necunoscută*, Alexis Carrel ne istorisește cum într-o cameră de spital se aflau doi bolnavi, dintre care unul, dintr-o familie mai înstărită, a chemat

PĂRINTELE FELIX DUBNEAC ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Plecat în S.U.A. în anul 1967, părintele Felix Dubneac a intrat pe nedrept într-un con de umbră. A fost unul dintre monahii cei mai culti pe care i-a avut B.O.R. în secolul XX. Absolvise trei facultăți, a fost un pictor bisericesc cu multe și remarcabile realizări, a fost unul dintre membrii Rugului Aprins și a pățit pentru aceasta cu ani grei de închisoare politică.

Arhimandrit, în S.U.A.

Părintele Felix Dubneac s-a născut în Basarabia, în localitatea Voloave (județul Sorocea), în data de 29 iunie 1912. La botez a primit numele Petre. După absolvirea școlii primare, a studiat la Școala de cântăreți bisericești de pe lângă Mănăstirea Dobrușa (1927 – 1931). Ulterior, a urmat și Seminarul teologic monahal de la Mănăstirea Cernica (1935 – 1943). Va frecventa cursurile și va obține trei diplome de licență ale Facultății de Teologie Ortodoxă, Academiei de Arte Frumoase și Facultății de Litere și Filosofie (toate din București) între anii 1944 – 1953. De asemenea, este absolvent al Școlii de pictură bisericească patronată de Patriarhia Română, care-și avea în acei ani sediul la Mănăstirea Antim. Conform unei străvechi tradiții, interzise astăzi dacă aspirantul nu are vârsta majoratului, Petre Dubneac a fost primit la Schitul Rughi (Rudi) încă de la 12 ani, adică în 1924. Va fi călugărit după termi-

În arest

narea stagiului militar (1933 – 1934), în anul 1938, la Mănăstirea Sf. Ana (Rohia, Maramureș). Peste un an, a fost hirotonit diacon la Catedrala Ortodoxă din Cluj de Episcopul Nicolae Colan, viitorul Mitropolit al Ardealului. Hirotonirea sa în preoție are loc în anul 1954 (Mănăstirea Antim, București), iar peste 10 ani devine protosinghel. În țară, părintele Felix Dubneac a slujit la Mănăstirea Antim și la Catedrala Patriarhală (București).

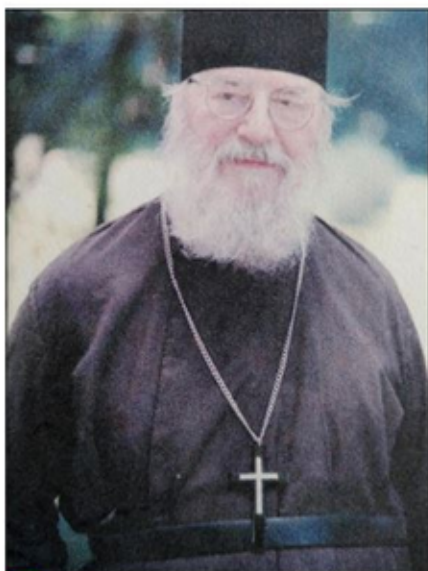
Arestat alături de alți confrăți

Fiind monah la Mănăstirea Antim, coleg și prieten încă din Seminarul teologic cu părintele Sofian Boghiu, al cărui traseu biografic este, în mare, asemănător (*Magazin istoric*, nr. 1/2019), era absolut firesc ca și părintele Felix Dubneac să devină membru al Rugului Aprins. A participat la întâlnirile Rugului Aprins încă din anii '40, de la Mănăstirea Antim. Ulterior, când acestea au fost interzise, s-a retras alături de același părinte Sofian Boghiu, la Mănăstirea Plumbuita. În anii '50 părintele Felix Dubneac participă la întâlnirile discrete – dar urmărite îndeaproape de Securitate – ale grupului Rugului Aprins,

ci Hristos este Cel care trăiește în mine...» (Galateni 2, 20).

Diavolul însă, gelos fiind pe legătura aceasta dintre om și Dumnezeu, se străduiește din răsputeri să o strice. Și cel mai la îndemână mijloc prin care se poate rupe legătura dintre om și Dumnezeu este păcatul. Păcatul este un mister terifiant și constituie o mare temă, în suspensie, a răului și substanțialității răului, ca problemă filosofică. Răul n-a devenit un scandal pentru rațiune decât atunci când omul a realizat, intelectual și afectiv, puterea sa demiurgică. Văzându-se creator, a întreprins o pasionată cercetare critică a creațiunii și a început să-L judece pe Creator în lumina dorințelor sau mai bine zis a patimilor sale.

Păcatul este o realitate omenească imposibil de ocolit. Teoretic și principial teologia a stabilit că păcatul este marele rău de care suferim. Prin păcat se rupe legătura de iubire pe care o avem cu Dumnezeu. Problema păcatului a fost pusă în toată adâncimea ei numai în creștinism. Filosofiile păgâne n-au putut-o bănuși măcar. Pentru Aristotel este ceva ca o eroare sau ca o neînțelegere, ceva care nu se aseamănă cu păcatul. Stoicii vorbeau de un acord al voinței umane cu voința lui Dumne-

„Păcatul este o realitate omenească imposibil de ocolit“

zeu, însă acest Dumnezeu era înțeles panteist, impersonal, prezent pretutindeni și în toate, în virtute, ca și în abateri. Dacă Dumnezeu nu este o ființă personală, abaterile nu sunt judecate de nimeni, decât de conștiința proprie. Omul se iartă pe sine însuși, dacă acest lucru ar fi cu putință. Ceea ce, practic, echivalează cu absența oricărei obligații și responsabilități. Numai creștinismul, religie revelată, afirmă hotărât că păcatul este o călcare a voinței lui Dumnezeu, o rupere a legăturii cu El. Din fericire pentru

noi a venit în lume Domnul nostru Iisus Hristos și, ca un nou Adam, a reconstituit ființa umană și i-a deschis «calea» spre viața divină, spre refacerea legăturii cu Dumnezeu. Prin El a fost îndreptată străvechea greșală și din vechiul om, sub păcat, s-a născut omul nou, omul mântuit, fiu al lui Dumnezeu, restabilit în legătura dragostei cu Creatorul Său.

Drumul credinciosului spre mântuire, spre unire cu Dumnezeu, pretinde o continuă curățire a vieții duhovnicești de orice fel de întinăciune, de orice patimă sau păcat. Fără acest efort susținut de eliminare a oricărui rău din ființa sa, creștinul nu va putea împlini scopul mântuirii, al refacerii legăturii comuniunii cu sfințenia lui Dumnezeu. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

un preot să-i citească rugăciuni, pentru ca Dumnezeu să-i ușureze suferința din trup. În timpul acesta celălalt bolnav asculta rugăciunile preotului cu mare credință în Dumnezeu și, la urmă, a mulțumit și el preotului, căci a simțit și el ușurare în sufletul și trupul său, din mila lui Dumnezeu.

Această istorisire confirmă cât de necunoscut și nepătruns este sufletul omului, dar în același timp, cât de multă nevoie are omul de Creatorul său. Dragostea lui Dumnezeu față de făptura pe care a creat-o este nemărginită: «Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Unicul Său Fiul L-a trimis în lume ca lumea viață să aibă și încă din belșug». Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, pogorându-se din Slava Sa, S-a întrupat ca să mântuiască omenirea din păcate, să vindece pe cei bolnavi și să ridice pe omul cel căzut din robia păcatului și a morții. Prin Întruparea Sa, Hristos ne-a descoperit însă mai mult: ne-a descoperit nouă, oamenilor, pe Adevăratul Dumnezeu, Cel în Sfânta Treime cunoscut: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

Pagina de gardă a volumului Imne și poeme

Iar legătura creștinilor cu Dumnezeu se manifestă în primul rând prin botezul în numele Sfintei Treimi. Omul încreștinat se bucură de ajutorul duhovnicesc primit de la Hristos Dumnezeu prin Biserica Sa, acolo unde primește harul iertării, prin spovedirea păcatelor, prin împărtășirea cu Sfintele Taine și prin toate celelalte sfinte rugăciuni.

Drumul credinciosului

Prin participarea la Sfânta Liturghie omul se regăsește cu Dumnezeu, se unește cu El împreună cu ceilalți credincioși, își sfințește sufletul și trupul, devenind câmară a Sfântului Duh. Prin unirea cu Hristos în cadrul Sfintei Euharistii, omul colaborează cu harul divin sfințitor, care-l întărește în lupta continuă pe care omul o dă cu ispitele pe care diavolul i le scoate în cale. Cel care nu se unește cu Dumnezeu în Sfânta Liturghie, care nu primește harul divin sfințitor al Tainelor, are legătura cu Dumnezeu întreruptă și nu se bucură de protecția Sa. De aceea apar în lume neconținut scandaluri, răutăți, neînțelegeri. Dacă toți am fi una cu Dumnezeu, așa cum suntem în cadrul Sfintei Liturghii, atunci n-ar mai exista răutăți, neînțelegeri și războaie în lumea aceasta, atunci am fi una cu Hristos după cuvântul Sfântului Apostol Pavel: «De acum nu mai sunt eu cel care trăiesc,

Detaliu din „Fresca națiunii române“, pictată de arhimandritul Felix Dubneac în Sala Română, de la Wayne State University, din Detroit, Michigan, S.U.A.

comunicase anterior șeful Misiunii militare franceze, locotenent-colonelul Fernand Vix (așa interpreta B. Kun adresa nr. 384/16.12.1918, prin care se aducea la cunoștință guvernului ungar hotărârea Consiliului Suprem de a recunoaște dreptul autorităților române de a-și institui controlul asupra teritoriilor românești de la vest de Mureș).

Pentru partea zonei neutre ce va fi ocupată de trupe internaționale, Béla Kun a cerut ca acolo să rămână în vigoare Constituția bolșevică, inclusiv pentru orașele Szeged și Arad, aflate sub ocupația trupelor franceze, precum și libera circulație. De asemenea, liderul bolșevic solicita ridicarea blocadei la care era supusă Ungaria și pune în fața emisarului Antantei două inițiative politico-diplomatice menite să consacre recunoașterea internațională a Republicii Sovietice Ungare. În primul rând, convocarea la Viena sau Praga a unei conferințe regionale, la care să participe Ungaria, Cehoslovacia, România, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și Republica Austria Germană, pentru a stabili frontierele politice și a reglementa problemele economice. Apoi, deschiderea de reprezentanțe economice ungare în statele menționate și în alte țări, iar statele străine să-și stabilească oficii similare la Budapesta. În finalul discuțiilor, în cel mai curat spirit marxist-leninist, Béla Kun solicita Puterilor Antantei încetarea persecuției barbare a mișcării muncitorești. Confruntat cu asemenea solicitări, generalul

Emisarul special
Jan Christian Smuts

J.C. Smuts a refuzat politicos participarea la primirea oficială care i se organizase și a părăsit Budapesta în dimineața imediat următoare. A doua zi, Béla Kun s-a prezentat la gară pentru a continua negocierile și a rămas neplăcut surprins de plecarea inopinantă a partenerului său.

„Misiunea Smuts” la Budapesta a fost interpretată la București ca o recunoaștere a regimului bolșevic ungar și o acceptare a lui Béla Kun ca partener la Conferința Păcii. Această impresie a fost agravată de faptul că generalul J.C. Smuts s-a întors la Paris, fără a veni și în România, contrar asigurărilor date de reprezentanții Aliaților. Ancheta acestuia a fost calificată ca unilaterală, iar concluziile vizitei au fost recuzate de liderii politici români. În consecință, România era pusă în gardă și va acționa în consecință. Argumentele care îi legitimau acțiunea erau stările de spirit din teritoriile unite – Transilvania, Bucovina și Basarabia –, caracterizate de nesiguranța generală, de spectrul revoluției bolșevice, atât dinspre est, din Rusia, iar acum și dinspre vest, din Ungaria, precum și de necesitatea menținerii ordinii publice și sociale.

După experiența acumulată în doi ani de război (1916 – 1918), în care a cunoscut deopotrivă înfrângerea și victoria, România se va manifesta în anii 1919 – 1920 printr-o sincronizare între segmentele politic și militar, între acțiunea politică și acțiunea militară. Diplomația românească a întreprins demersuri pentru recunoașterea unității naționale, împlinită în 1918, la Conferința de Pace, dar de pe o poziție inferioară celei câștigate în 1916, din cauza păcii separate de la Buftea-București, încheiate cu Puterile Centrale. Armata română, refăcută cu sprijinul Misiunii militare franceze conduse de generalul Henri Mathias Berthelot, era nevoită să continue lupta pe un front de 1.000 km în vest, din Banat până la Cernăuți, și pe toată lungimea Nistrului în est, pentru consolidarea unității naționale și apărarea de flageul comunismului, în condițiile în care războiul mondial încetase la 11 noiembrie 1918. Confruntările declanșate la mijlocul lunii aprilie 1919 între Armata Roșie ungară și armata română marchează în relațiile dintre Ungaria și România trecerea de la starea de conflict, la starea de război. Mobilul diferendului româno-ungar era Transilvania (în sens larg, cu Transilvania propriu-zisă, Banatul, Crișana și Maramureșul), privită din partea română și ca o problemă de partaj a Austro-Ungariei, atât România, cât și Ungaria fiind state succesoriale ale imperiului dualist.

A cțiunea militară a României din aprilie 1919 a fost susținută în sprijinul acțiunii politice de pre-

Prima parte a acestui articol (Magazin istoric, nr. 9/2019) a examinat modul în care s-a declanșat revoluția bolșevică în Ungaria. În partea a doua vom vedea cum a luat ea sfârșit.

„La arme! La arme!” Afiș de propagandă al bolșevicilor unguri

DE LA PETROGRAD LA BUDAPESTA, CU RETUR LA MOSCOVA

Dr. ALEXANDRU GHIȘA

Invitația lansată de B. Kun ca o „misiune civilă și diplomatică” să se deplaseze la Budapesta este aprobată de cei „patru mari” – S.U.A., Franța, Anglia și Italia, chiar dacă asupra Ungariei instituiseră unele sancțiuni. La propunerea britanică, este trimis la Budapesta un emisar special în persoana generalului sud-african Jan Christian Smuts. Mandatul său era de a examina implementarea Armistițiului de la Villa Giusti cu Austro-Ungaria (3 noiembrie 1918) și a Convenției militare de la Belgrad cu Ungaria (13 noiembrie 1918). O sarcină specială era de a verifica executarea dispozițiilor date de Consiliul Suprem pentru constituirea unei zone neutre între trupele române și ungare în Transilvania și de a explica guvernului ungar că respectiva zonă s-a instituit fără intenția de a anticipa eventuala frontieră între Ungaria și România.

Generalul J.C. Smuts a sosit la Budapesta cu un tren special la 4 aprilie 1919, fiind însoțit de la Viena de Elek Bolgár, reprezentantul guvernului revoluționar ungar în Austria. Emisarul Alianților l-a primit pe Béla

Kun în tren și au discutat problematica zonei neutre. Generalul Smuts i-a propus o linie de demarcație în Transilvania mai favorabilă decât cea cuprinsă în „Nota Vix”, trasată cu 25 km mai spre est. B. Kun a solicitat o zonă mai

largă decât cea preconizată de Alianți, care să meargă spre răsărit până la linia Mureșului, așa cum a fost desemnată în Convenția militară de la Belgrad și pe care România ar fi modificat-o „în mod arbitrar și unilateral”, după cum

apărare, căile ferate, poștele, telegrafele, telefoanele, circulația fiduciară, vămile, împrumuturile publice și siguranța generală a statului“, care rămân în sarcina „guvernului regal“ de la București. Iuliu Maniu, în calitate de președinte al Consiliului Dirigent, își va depăși atribuțiile, din considerente umanitare, prin încheierea cu guvernul Republicii Sovietice Ungare, la 24 mai 1919, a unei Convenții „relativ la schimbul reciproc al persoanelor care doresc să-și mute domiciliul de pe teritoriile ocupate și neocupate ale Ungariei“. Documentul a fost negociat și semnat la Budapesta de Béla Kun, în numele guvernului „Republicii Sfatulor“, pe de o parte, și Iuliu Mezei, ca „delegat cu depline puteri“ în numele „Consiliului Dirigent al teritoriilor ardelen, bănățene și al părților ungurene locuite de români, cu sediul la Sibiu“, pe de altă parte.

Articolul 1 din acest document prevedea expres stabilirea de relații diplomatice, dar între Budapesta și Sibiu. Indirect, intervine o recunoaștere din partea ungară a Transilvaniei (în sens larg), ca entitate statală distinctă. Textul menționa că „în scopul executării schimbului [de persoane] se instituie la Budapesta o misiune română, iar la Sibiu o misiune ungurească“, iar cele două guverne, ungar și respectiv Consiliul Dirigent, „se obligă a sprijini activitatea acestor misiuni întru toate, le asigură drep-

tul de extraterritorialitate și toate drepturile ce decurg din aceasta, cu excepția folosirii steagului“.

Articolul 2 stabilea și circumscripțiile de competență ale celor două misiuni, prin precizarea că „guvernul ungar acordă dreptul permutării persoanelor de naționalitate română, respectiv maghiară, care locuiesc în Budapesta și comitatul Pesta, iar Consiliul Dirigent celor din Sibiu și județele Sibiu și Cluj“.

Alte șapte articole prevedeau aspectele concrete legate de transferul persoanelor și bunurilor dintr-o parte în alta, mijloacele de transport care le sunt puse la dispoziție, alimentele necesare, schimbul documentelor școlare și exceptarea persoanelor internate sau deținute. Articolul 10 conținea prevederi exprese privind finanțarea celor două reprezentanțe, de la Sibiu și Budapesta, alocându-se suma de 50.000 de coroane, pentru fiecare, „în bancnote de emisiune veche“. Articolul 11 stipula intrarea imediată în vigoare a Convenției, „îndată ce s-a făcut schimbul reciproc al exemplarelor de contract“, dar cu mențiunea ca acele două exemplare să aibă avizul și semnătura „Comandamentelor supreme de armată“.

Partea ungară a avizat imediat documentul prin semnătura lui Vilmos Böhm, comisar al poporului pentru Forțele Armate. Pentru a obține acest aviz de la Sibiu, textul Convenției a fost tradus din limba maghiară în limba română și înaintat de Consiliul Dirigent Comandamentului Trupelor române din Transilvania. La acest demers se primește răspuns abia la 14 iunie 1919, pe document fiind aplicată rezoluția Marelui Stat Major General Român: „Starea de război nu poate permite aceasta“.

Anticipând răspunsul, care anula de fapt documentul, dar având acordul părții ungare, Iuliu Maniu a apelat la generalul Gheorghe Mărdărescu să accepte schimbul de persoane, care s-a realizat la 23 mai 1919, în nordul frontului de pe Tisa, în localitatea Tiszafüred, ocupată atunci de armata română. Este vorba de repatrierea în România a rudelor lui Iuliu Maniu – mama, sora și un văr – care locuiau la Budapesta și trecerea în Ungaria a rudelor lui Béla Kun, care trăiau în Transilvania, probabil la Cluj părinții, fratele, doi cumnați și o cumnată. Schimbul acestor persoane a avut loc fără incidente.

Diferența de o zi între realizarea schimbului de persoane, 23 mai, și semnarea documentului, 24 mai, poate fi pusă în legătură cu lipsa de încredere între părți, aflate în stare de război. Este posibil ca Béla Kun și Vilmos Böhm să fi semnat

Vilmos Böhm (în centru)

luare de către Consiliul Dirigent al Transilvaniei a teritoriilor aflate încă sub ocupație ungară Crișana și Maramureș. Un memoriu adresat Guvernului României și semnat de Iuliu Maniu, în calitate de președinte al Consiliului Dirigent de la Sibiu (datat înainte de 8 aprilie 1919), cerea ca populația română din acele teritorii să fie protejată, deoarece s-a trecut la înrolarea forțată a tineretului în armata ungară. În aceste condiții, regele Ferdinand a aprobat Hotărârea Consiliului de Miniștri din 11 aprilie 1919 de a da ordin armatei să ocupe teritoriile delimitate în Transilvania de Conferința de la Versailles din 26 februarie 1919, care a făcut obiectul „Notei Vix”. Tot la 11 aprilie 1919, generalul Gheorghe Mărdărescu a fost numit în fruntea Comandamentului Trupelor din Transilvania. Atât reprezentantul Franței la București, cât și reprezentantul Belgiei la Belgrad au comunicat la Paris și Bruxelles că decizia a fost determinată de situația critică în care se afla România între bolșevicii ruși și cei din Ungaria.

La 3 mai 1919, Armata română se va opri pe Tisa, atât din considerente politico-strategice, cât și pentru a putea proteja mai bine populația românească de eventuale agresiuni ale Armatei Roșii ungare. Stabilizarea frontului pe Tisa este interpretată la Paris ca o tentativă a armatei române de a înainta spre

Budapesta, „pentru a scăpa de un vecin ostil”. Oricum, în concepția Aliaților întruniți la Paris, o cruciadă antibolșevică era imposibil de realizat. Așa că armata română se afla singură în această luptă, iar amenințarea unui atac comun ruso-ungar asupra României nu era departe de realitate. Lenin însuși salutase la al VIII-lea Congres al Partidului Bolșevic proclamarea la Budapesta a „republicii sfaturilor”, după model rusesc, și anunța „Republica Internațională a Sovietelor”. Proclamarea la München a unei „republici sovietice” de către Kurt Eisner, rezolvată rapid de germani prin asasinarea șefului ei, a fost un nou avertisment.

Apelurile lui Béla Kun către Moscova au determinat declarația lui Cicerin, comisar al poporului pentru Afacerile Externe, adresată direct României, să înceteze acțiunile anticomuniste din Basarabia și de pe Tisa, amenințând că orice atac al armatei române împotriva Ungariei va fi considerat ca fiind îndreptat și contra Rusiei Sovietice, care va riposta energetic. Numai războiul civil din

Rusia, cu succesele albagardiste în Ucraina, au oprit acțiunile ofensive ale Armatei Roșii sovietice pe linia Nistrului.

In acest timp, în Transilvania se petrec unele derapaje în preluarea administrației, legate de depunerea jurământului față de șeful statului, regele României. O serie de funcționari, unguri, dar și români, au invocat că prin depunerea unui asemenea jurământ își vor pierde drepturile de pensie în cazul când vor fi nevoiți să lucreze într-un teritoriu ce va fi atribuit Ungariei. Unii au pretins o formulă de jurământ mai atenuată, care să nu-i angajeze decât la fidelitate față de autoritățile românești civile și militare. Funcționarii de la căile ferate ungare (MAV) nu au admis nicio formulă de jurământ și au amenințat cu demisia în bloc. Comandamentul francez de la Belgrad a intervenit pentru rezolvarea urgentă a problemei, pentru a nu ajunge în situația să nu poată utiliza căile ferate din regiune, care fuseseră puse sub controlul Comisiei Interaliat de

Transporturi. Temporar, chestiunile administrative se puteau rezolva, deoarece intrau în atribuțiile Consiliului Dirigent de la Sibiu, situația acestuia fiind reglementată de Decretul Regal nr. 3.632 din 11 decembrie 1918, art. I. Excepțiile erau prevăzute la art. II, conform căruia Consiliul Dirigent nu avea atribuții în domeniile „afacerilor externe,

Bolșevici pe străzile Budapestei

Cabinetul Gyula Peidl: primul din stânga – József Haubrich; premierul, în centru; alături, în stânga lui, Sándor Garbai

rea nu a fost acceptată și s-a decis continuarea luptei. Într-o noapte la Budapesta, Béla Kun a deschis și ultima ședință de guvern, la care social-democrații și comandantul Corpului de armată din Capitală, József Haubrich, au obținut demisia guvernului comunist. În după-amiaza zilei de 1 august 1919, s-au întrunit la Budapesta Consiliul muncitoresc și cel militar, care au luat la cunoștință de demisia guvernului și au aprobat constituirea noului guvern, format în exclusivitate din social-democrați. Ca premier a fost desemnat Gyula Peidl, care l-a menținut în guvern pe fostul premier, Sándor Garbai, la Învățăământ. În noaptea de 1 spre 2 august 1919, foștii conducători comuniști și familiile lor au plecat în Austria, cu un tren special, având ca destinație finală Moscova, noua capitală a Rusiei lui Lenin.

La 4 august generalul Ungar Ferenc Schnetzer, în fruntea unei delegații, s-a prezentat la Comandamentul armatei române, adresându-i rugămintea: „Intrați

în Budapesta, pentru că acolo tot bolșevicii domină”. Generalul Gheorghe Mărdărescu, desemnat comandant al armatei române de ocupație, a ordonat intrarea în capitala ungară a trupelor de infanterie și artilerie. În după-amiaza zilei de 4 august 1919, soldații români au trecut Dunărea și au intrat în cetatea Buda. Generalul Gh. Mărdărescu și-a stabilit sediul Comandamentului în clădirea Hotelului Gellert, pe malul drept al Dunării, a cărui construcție a fost încheiată în acel an, 1919.

La 5 august 1919, Comandamentul armatei române de ocupație a remis autorităților ungare „Convenția militară de armistițiu care reglementează suspendarea ostilităților între România și Ungaria”. Documentul avea 15 articole, majoritatea de natură militară. Art. 14 menționa că trupele române vor evacua teritoriile ungare „dincolo de frontierele care vor fi fixate prin Tratatul de Pace [...] după semnarea acestuia”. Textul Convenției nu a fost acceptat de guvernul Gyula Peidl, care a și fost înlocuit la 7 august

1919 cu un guvern *ad-interim*, condus de István Friederich, care va deveni definitiv la 15 august 1919. Acesta va accepta documentul, care a intrat în vigoare. Semnatarii „Convenției militare de armistițiu” erau militari, din partea română generalul Prezan, iar din partea ungară colonelul Werth, care avea și calitatea de parlamentar.

Actul în sine al eliberării Budapestei de regimul bolșevic a marcat sfârșitul operațiilor militare între România și Ungaria, dar a lăsat locul unor confruntări de natură economică, socială și politică între cele două state, cu implicații internaționale. Pentru acțiunea sa militară din 1919, România nu putea fi blamată, dar nici felicitată în mediile politice întrunite atunci la Paris. Membrii Consiliului Suprem Interaliat au avut tot timpul o atitudine contradictorie față de regimul Béla Kun, ca și față de regimul bolșevic al lui Lenin, determinată de interesele economice și politice ale statelor lor în Ungaria și Rusia. În consecință, acțiunile tranșant antibolșevice ale României nu au fost apreciate pozitiv de marile puteri învingătoare întrunite la Paris în anii 1919 – 1920.

Anii 1919 – 1920 au marcat pentru Ungaria abolirea „republicii sfaturilor” și reinstaurarea regatului, fără rege, dar cu amiralul Miklós Horthy ca regent, și semnarea Tratatului de Pace cu Puterile Aliate și Asociate, la Trianon (4 iunie 1920). Acest tratat este actul de naștere al Ungariei moderne, recunoscută internațional ca stat independent și suveran. ■

documentul numai după ce Comandamentul ungar le-a confirmat că rudele primului au trecut Tisa. Pentru Iuliu Maniu a fost mai important să-și recupereze rudele, decât Convenția respectivă. Iuliu Mezei, care a adus documentul la Sibiu, era de fapt reprezentantul personal al lui Maniu, trimis la Budapesta pentru a negocia aducerea în țară a rudelor acestuia. Inițiativa documentului a aparținut cu siguranță lui Béla Kun, conținutul reflectând insistența acestuia de a profita de fiecare relație externă pentru a obține recunoașterea regimului bolșevic.

Izolarea diplomatică a Ungariei de lumea exterioară devenise sufocantă pentru dictatura proletară de la Budapesta. Simpla corespondență a lui Béla Kun cu Conferința de Pace de la Paris nu va duce la deblocarea acestei situații. Speranțele lui de a fi chemat la Conferința de Pace au fost spulberate de telegrama primită de la Paris la 11 iulie 1919, cu următorul conținut: „Conferința de Pace nu poate trata cu dumneavoastră, până când dumneavoastră nu respectați condițiile pentru armistițiu“. Hotărârea a fost luată în Consiliul Suprem Aliat, care era la curent cu pregătirile de atac împotriva României ale Armatei Roșii ungare. Consecința acestei atitudini a fost menținerea blocadei economice la care era supus regimul bolșevic ungar.

In prima parte a lunii iulie 1919, mareșalul Ferdinand Foch îl anunța pe generalul Constantin Prezan, șeful Statului Major General al armatei române, că la 11

Ferenc Schnetzer

iulie a fost însărcinat de guvernele Aliate și Asociate să examineze condițiile în care s-ar putea întreprinde o acțiune militară contra Ungariei. În același timp, mareșalul francez face un apel ca România să consacre operației respective maximum de mijloace de care dispune. Acest demers a precedat întrunirea la Paris a Consiliului Suprem Aliat, la 17 iulie 1919, pentru discutarea planului de operațiuni militare contra Ungariei, cu participarea mareșalului Foch și a generalului Weygand. La întrunire au fost invitați reprezentanți ai statelor din prima linie, respectiv Cehoslovacia (Beneš și Kramer), Regatul Sârbo-Croato-Sloven (Pašici) și România (Nicolae Mișu și Alexandru Vaida-Voevod). Componenta militară avută în vedere prevedea ocuparea Ungariei cu contribuția armatelor acestor state și a trupelor franceze din Ungaria, urmând a fi mobilizate 20 de divizii, cu un efectiv de 220.000 de oameni, sub o conducere unică.

Trupele ungare erau estimate atunci la aproximativ 150.000 de oameni, grupați în 12 – 13 divizii. Surse ungare cifrează Armata Roșie la 280.000 de soldați, dar numai 56.000 erau în deplină capacitate de luptă.

La sfârșit de iulie, Béla Kun mai spera în greva mondială a clasei muncitoare și în sprijinul Rusiei Sovietice. El i-a trimis pe Sándor Garbai și pe György Nisztor (comunist de origine română din Ungaria, Gheorghe Nistor) în zona Tokaj, pentru a ține discursuri mobilizatoare în fața soldaților. La 30 iulie 1919, Béla Kun adresează un apel disperat lui V.I. Lenin, pentru a grăbi atacul sovietic pe frontul basarabean împotriva românilor. Cererea lui era urmată de o declarație de credință și promisiunea de a continua lupta. Răspunsul lui Lenin a fost prompt, dar fără efecte imediate: „Facem tot posibilul să ajutăm pe frații unguri, dar avem forțe puține. În urma victoriei noastre în Ural, prizonierii unguri au fost eliberați și îi vom trimite urgent pe frontul ucrainean și românesc“. În fața unui asemenea răspuns, încurajator, dar lipsit de eficiență și cu armata română în plină contraofensivă, în seara zilei de 31 iulie 1919, la Cegléd s-a ținut ultima consfătuire militară la nivel înalt, în prezența lui Béla Kun și a lui Julier Ferenc, șeful Marelui Stat Major General al Armatei Roșii ungare, la care s-a discutat pentru prima dată problema capitulării și a demisiei guvernului, pentru a evita „ocuparea Budapestei de către români“. Propune-

Rădulescu, Alexandru, Constantin, Grigore și Ioan Ghica (familia Ghica având dreptul la o notiță aparte), frații Nicolae Golescu și Ștefan Golescu, dar și vărul lor Alexandru-George Golescu, Avram Iancu, Ion Ionescu de la Brad, Dora d'Istria, August Treboniu Laurian, Mihail Kogălniceanu, Constantin Negruzzi, C.A. Rosetti, Barbu Știrbei, Mihail Sturdza.

De precizat că aproape toate aceste nume apăreau într-o ortografie franceză (Grégoire Alexandresco, Georges Assaki, Jean Campineano, Jean Héliade, Jean Jonesco, Michel Cogălniceanu), cu avantajul de a deveni astfel mai familiare publicului francfon, dar și cu riscul de a complica identificarea unor personaje: este cazul lui „Abraham Ianko” (Avram Iancu!) sau al acestui „N. Accenti” de la pagina 11, nimeni altul decât revoluționarul pașoptist Ioan Axente Sever! Pare curios, de asemenea, că, în timp ce acesta din urmă are dreptul la o notiță aparte, Nicolae Bălcescu a fost uitat.

Dar, în general, dincolo de unele omisiuni regretabile și de unele erori de detaliu, *Dicționarul universal al contemporanilor* de Gustave Vapereau a contribuit cu folos la cunoașterea lumii românești, încât ne putem întreba cine se află la originea informațiilor sale. Autorul nu aduce aici precizări dorite. O face, în schimb, în primul volum al altei

lucrări, *L'année littéraire*, din 1859, în care indică colaboratorii care l-au ajutat în realizarea proiectului. Între ei, un nume reține atenția noastră: A. Ubcini (*Magazin istoric*, nr. 5–7/1989). Călător în Principate, participând la Revoluția română de la 1848, prieten cu re-

voluționarii pașoptiști, autor a numeroase lucrări în limba franceză despre istoria românilor, el este, cu siguranță, cel care a oferit baza documentară și numele „persoanelor notabile” românești din *Dicționarul universal* al lui Vapereau. În preajma Unirii din 1859, un grup mai numeros de români intra astfel pentru prima oară într-o panoplie a numelor de prestigiu din lumea întreagă. ■

Pagina de titlu a primei ediții a Dicționarului universal al contemporanilor, 1858 (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k24236w>)

ÎN VIZITĂ LA ARABI (Triverb: 9, 2, 6)

Gh. BRAȘOVEANU

Soluția integralei STARE DE RĂZBOI, din nr. 9/2019

CATAPULTA – ARENA – EUTA – UMAR
– BAIAT – TAVALUG – MA – A – A – ITACA –
TA – TM – NANI – OSTEAN – R – U – RACAN
– OTEL – IL – RECRUTI – TRA – PUSCA

Soluția jocului CAVALERIST FRAN- CEZ, din nr. 9/2019

CUIRASIER CĂLARE
(CU – I – R / A – SI – ER / CA – LA – RE)

Istoria prin detalii

„PERSONE NOTABILE” ROMÂNEȘTI DIN 1858 ÎN „DICȚIONARUL UNIVERSAL AL CONTEMPORANILOR”

ȘTEFAN LEMNY

În 1858, vede lumina tiparului la Paris un voluminos Dictionnaire universel des contemporains: contenant toutes les personnes notables de la France et des pays étrangers (Dicționar universal al contemporanilor, conținând toate persoanele notabile din Franța și țările străine), realizat de Gustave Vapereau, enciclopedist riguros, căruia editorul Louis Hachette i-a încredințat întreaga răspundere a proiectului. Reeditată în mai multe rânduri, de fiecare dată cu noi completări, lucrarea va avea succes printre publicațiile de profil asemănător. Ea merita să fie consultată pentru a vedea dacă și în ce măsură numele mai marcante ale lumii românești de atunci au reținut atenția autorului și a colaboratorilor săi.

Prefața semnată de Gustave Vapereau conține de altfel o promisiune: „Niciun dicționar biografic, în Franța – scrie el –, n-a acordat străinilor un loc așa de important”. Așa se explică și faptul că printre țările pe care el le-a avut în vedere se află și

„Principatele Dunărene”, numele frecvent utilizat atunci pentru a desemna Principatele Române. După cum titlul îl indică, în centrul atenției erau doar persona-

litățile politice și intelectuale „contemporane”, cele afirmate în decursul celor aproximativ 50 de ani ce au precedat apariția cărții. Înțelegem de ce Dimitrie Cantemir, figura cea mai marcantă a spațiului românesc ce se făcuse cunoscută până atunci peste hotare, n-avea cum să figureze în paginile cărții. Care puteau fi atunci celelalte nume românești demne să fie înscrise în galeria de „persoane notabile” din lumea întreagă?

Lista sugerată de parcurgerea lucrării (ne întemeiem pentru aceasta pe ediția a doua, apărută în 1861: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k344955>), este mai importantă decât ne-am fi putut aștepta. În alcătuirea ei, întâlnim, într-adevăr, destule personaje bine cunoscute ale vieții politice și culturale românești din Principate sau din străinătate: Constantin Aristia, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Gheorghe Asachi, Ioan Axente (Sever), Gheorghe Bibescu, Cezar Bolliac, Dumitru și Ioan Brătianu, Constantin Cantacuzino, Ioan Câmpineanu, Ioan Heliade

Gustave Vapereau
(fotografie de Nadar)
și semnătura autorului

Cula lui Tudor Vladimirescu (secolul al XVIII-lea) din Cerneți și sabia sa (din colecția Muzeului Militar Național)

Destinatarul scrisorilor rămăsese văduv, iar Marinca, de numai 16 ani, nepoata bătrânului Dan, o rudă îndepărtată a boierului Glogoveanu, era un înger. „Când o vei vedea – îi scrie Tudor –, toată mânia răposatei va să-ți treacă; n-are potrivnică la frumusețe și înțelepciune; va să fie cea dintâi în Țara Românească, că și aici este aleasă și vestită. Am îmbrăcat-o cu haine noi și frumoase.” Tudor este foarte politicoasă în adresare cu destinatarul, căruia îi scrie: „cu multă plecăciune sărutu cinstita mâna dumată, cinstite coane”. Toate scrisorile încep în acest fel și sunt semnate: „Prea plecata slugă Theodoru”.

În a șasea scrisoare, expediată la 28 decembrie 1814, se arată foarte impresionat de superioritatea civilizației vieneze: „Drumul de aici din Țara Nemțescă are la fiecare două ceasuri conace mai bune decât cele mai de frunte case din București; drumul e bun”. Aceeași constatare și în privința nivelului de cultură al austrieilor: „după cum învață oamenii aici, de nu rămân dobitoace ca la noi”.

Celelalte șase scrisori sunt trimise din Țara Românească în anul următor, 1815. Din prima, care are data de „15 Ghenarie”, se constată că Tudor era un om chivernisit, care nu arunca banii. Dorind să facă o slujbă de pomenire soției ispravnicului, i s-a cerut suma de 200 de florini. Tudor a considerat „necuviincios acest lucru”. A refuzat, spunând: „atâta sumă mare nu se poate și nu stă la mâna mea”. Epistola a fost scrisă la întoarcere la Rușava. „De locu eram să trec ca

să vin la București, dar din pricina răzvrătirii [se referă la răscoala sârbilor, izbucnită în 1804 și condusă de Karagheorghe, împotriva stăpânirii otomane] nu poci trece, fiindcă răzvrătitorii urmează până la Novaci.” Și, mai departe: „Hoțomanii de la Adacale au prăpădit lumea de pe la noi și de la mine și de la dumneata, au luat toate bucatele, tot ce-au găsit, încă și pe oameni i-au pedepsit foarte tare. Cernetu l-au ars cu totul, numai câteva case boierești au mai rămas, unde sunt ei închiși, dar când vor ieși vor arde; nu cred că vor scăpa nici acelea”.

A opta scrisoare Tudor i-a expediat-o boierului Glogoveanu, la jumătatea lunii martie a anului 1815. Fără să-i comunice lucruri deosebite, îi spune că „aștept răspuns, pe la Craiova, prin dumnealui Chivu Băluță”.

Dacă scrisoarea din 12 decembrie 1816, din Rușova, se referă la posibilitatea de a vinde împreună porumbul, „eu având 10.000 de ocale”, ultimele două prezintă rapoarte ale cheltuielilor făcute la Viena, „pentru doici și cuconițe”. Tudor manifestă, așadar, multă rigurozitate și corectitudine față de omul în casa căruia își trăise copilăria. Nu se sfiește însă să-i spună despre viitoarea soție: „Pe Marincuța s-o lași să învețe, să n-o scoți de la carte!”

Aceste scrisori sunt importante pentru că aparțin revoluționarului Tudor Vladimirescu. Nicolae Iorga spunea despre ele că „sunt sufletul lui Tudor în tinerețea dintâi” și le numea de aceea „Scrisori din tinerețe”. ■

12 SCRISORI ALE LUI TUDOR VLADIMIRESCU

GABRIEL CIOTORAN

Conducătorul revoluției din anul 1821, așa cum afirmă Nicolae Iorga, „era un om foarte cult pentru epoca și clasa lui, știa grecește, pricepea nemțește, avea o slovă așa de frumoasă, știa politică“. Aceste însușiri rezultă foarte bine din scrisorile pe care le elabora. Cele la care mă voi referi sunt în număr de 12 și au fost trimise boierului Nicolae Glogoveanu, ispravnicul județului Mehedinți, în casa căruia crescuse împreună cu fiul lui.

scrisoare, din 28 iulie. În aceeași epistolă, el spera: „ci mult a fost, puțin a mai rămas“. Spera că se va declara independența Principatelor.

Viitorul conducător al revoluției se afla la Viena, trimis chiar de ispravnicul Nicolae Glogoveanu, care îl prețuia pentru cinstea lui. Ruda acestuia, Constantin Ghica Banul, aflat la o vârstă înaintată, avea unele probleme: decesul unei slujnice, urmat de dispariția unor obiecte de valoare. Așadar, „era nevoie de un om priceput și hotărât, pe care ispravnicul de Mehedinți l-a găsit în persoana lui“, scria Nicolae Iorga.

Jumătate dintre ele sunt expediate în anul 1814, în intervalul 14 iunie – 28 decembrie, din Viena. Aici urma să se desfășoare congresul de pace din anul următor, 1815, care a stabilit ordinea în Europa, după înfrângerea lui Napoleon I. „Minutul nu mai poate șede“, atât de metaforic scrie „Toderăș“, în prima epistolă, din 14 iunie 1814. Evenimentele se precipită foarte tare în capitala habsburgică, unde „se așteaptă la octombrie din toate părțile miniștrii pentru congres și vine și Împăratul Rusiei“, comunică el în următoarea

Palatul Schönbrunn (la 1800), reședința vieneză de vară a Habsburgilor, trebuie să-l fi fermecat pe Tudor Vladimirescu prin somptuozitatea lui barocă

POLITICIENI ROMÂNI

PRIM-MINISTRU ASASINAT		ATMOSFERĂ (ABR)		COVOR ȚĂRĂNESC		FOLOSINȚĂ		... BIBICESCU GUVERNATOR B.N.R.		NICOLAE NOICA
ION C. ... MIN. JUSTIȚIEI		BĂTUT LA TABLE		PERSOANE TRĂSNITE		UNDĂ!				POEZII CU CARACTER SOLEMN
... BĂRNUȚIU										
DOCUMENT							IMOBILE		S.C. POP	
			DIN GURĂ!			MISTERE, LUCRURI ASCUNSE				
			ACUTE!							
ION C. ... PRIM-MINISTRU		MĂESTRIE (PL.)					NICOLAE TITULESCU			PETRE ... CONSERVATOR
		A FIXA O NAVĂ					UNU ȘI UNU!			
								ESARCU C-TIN		
								MIRCEA DIACONU		
COSTACHE NEGRI			A REPURTA O VICTORIE							
... IONESCU			MONARHIE LA FINAL							
					PRIMELE EMANAȚII		TOTUȘI			
							A SE ALĂTURA			
PUNCT CULMINANT AL LUPTEI				OAMENI PUTERNICI				NICOLAE POP		
SPIRU ...								ION RAȚIU		
					MORAL					ARE IMUNITATE
					ÎN PREZENT					
... RĂDESCU ÎN FRUNTE			ABIS!			CÂNTATE ÎN OPERE				
VASILE COLDIȘ			ACELA			ÎN CĂMIN!				
		SĂGETĂTOR						CORNELIU MĂNESCU		
		ÎN DUCĂ!						NICOLAE IORGA		
LIDER AL P.N.Ț.										
ION GHE. ...										
				MIHALACHE ION ȚĂRĂNIST			... GHICA LIBERAL			

CERTURI ÎN EMIGRAȚIE

Constituit în aprilie 1949, după îndelungate și dificile deliberări, Comitetul Național Român (C.N.R.), ce trebuia să coordoneze eforturile exilului românesc, a rămas în respectiva componență doar un an și câteva luni. La 14 septembrie 1950, generalul Nicolae Rădescu, președintele C.N.R., Nicolae Caranfil, Mihail Fărcășanu și Grigore Gafencu au semnat un document numit „Încheiere”, în care își precizau punctul de vedere față de activitatea Comitetului. Urmarea o aflăm din documentele publicate în acest număr și care se păstrează la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Le putem publica grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Sire,

Subsemnații membri ai Comitetului Național, întruniți în zilele de 9, 11 și 13 octombrie a.c. [1950], am examinat situațiunea creată prin retragerea din Comitetul Național a d-lor general Rădescu, N. Caranfil, M. Fărcășanu și Gr. Gafencu, conform aici-alăturatei «Încheieri», semnată de ei și purtând data de 14 septembrie 1950. De asemenea, am luat cunoștință de hotărârea Consiliului Partidelor Politice din 12 octombrie a.c.

Vedem cu mâhnire că, la încercările făcute de Majestatea Voastră pentru a asigura buna și armonioasă funcționare a organismului de conducere a acțiunii românești în străinătate, s-a răspuns printr-o atitudine negativă din partea unor membri ai Comitetului.

Această încercare de rupere a solidarității românești este cu atât mai dureroasă cu cât tensiunea crescândă a situațiunii internaționale poruncește o strângere a rândurilor în vederea unei activități sporite, căreia i se deschid acum noi posibilități.

Actul prin nimic justificat al fostului președinte și al celorlalți trei membri neputând opri în loc acțiunea națională, luăm act de retragerea lor, care nu va influența întru nimic hotărârea noastră de a duce mai departe, fără șovăire, acțiunea Comitetului.

Ca urmare la constatările și concluziunile cuprinse în aici-alăturatul extras din procesul verbal al ședințelor Comitetului Național din 9, 11 și 13 octombrie 1950 și în interesul funcționării normale a Comitetului, avem onoarea să supunem Majestății Voastre propunerea noastră unanimă ca dl. Constantin Vișoianu să fie numit președinte al Comitetului Național.

Suntem cu cel mai profund respect,
Sire, al Majestății Voastre
Prea plecați și prea supuși servitori

Washington, 14 octombrie 1950

Sire,

Comitetul Național Român este astăzi lipsit de un reprezentant al Partidului Național Liberal.

Comitetul Național fiind alcătuit pe baza partidelor politice, este firesc ca această lipsă să fie împlinită în cel mai scurt timp.

Comitetul Național Român a examinat această chestiune în ziua de 10 decembrie și a decis, în unanimitate, să supună Majestății Sale numirea d-lui Gh. Assan ca reprezentant al Partidului Național Liberal în sânul Comitetului.

Numirea d-lui Assan este supusă înaltei aprobări a Majestății Voastre pe baza unei recomandățiuni a Consiliului Partidelor Politice Democratice în exil, potrivit procesului verbal al acestui Consiliu, pe care avem onoarea a-l alătura.

Dl. Gh. Assan este un vechi membru al Partidului Național Liberal, pe care l-a reprezentat în Parlament, în calitate de deputat. D-sa a fost membru în înaltele foruri de conducere ale partidului, a fost subsecretar de Stat la Ministerul Economiei Naționale și ministru al României la Copenhaga. Specializat mai ales în chestiuni economice și în domeniul comerțului extern, dl Assan a fost și este încă vice-președinte al Asociației Internaționale a Cămarilor de Comerț.

Ținând seama de nevoia esențială de a avea în sânul său un reprezentant al Partidului Național Liberal, ca și de titlurile d-lui Gh. Assan, care îl îndrituiesc pentru această calitate, Comitetul Național Român roagă respectuos pe Majestatea Voastră să binevoiască a da înalta sa aprobare la numirea d-lui Assan ca membru în Comitet.

Suntem cu cel mai profund respect,
Sire,
Ai Majestății Voastre prea plecați
și prea supuși servitori

Președintele Comitetului Național Român
Constantin Vișoianu

Membru în Comitetul Național Român, însărcinat
provizoriu cu conducerea Secretariatului General
Alexandru Cretzianu

Washington, 14 decembrie 1950 ■

CONTENTS (Romanian History) • I. Ghica The roots of the evil that haunts our society • **I. Talpeș** Meetings with Evgheni Primakov • **M. Cazacu** Historical models of the characters from Mateiu Caragiale's novel Gallants of the Old Court • **N. Mareș** Nicolae Bălcescu, the unknown diplomat • **N. Roman** Children of boyars at school, in the 19th century • **C. Păiușan-Nuică** 7th Division in Budapest. Photo album from the collection of the National History Museum • **S. Golopenția** Anton Golopenția – his last years • **W.F.A. Rattigan, L. Brad-Chisacof** Memoirs of an English diplomat in Bucharest, during the Great War • **Al. Pițigoi** The problem of Bukovina at the Paris Peace Conference, in British documents • **O. Trașcă** What the Germans knew about the preparations for August 23, 1944 (II) • **G. Roșu** Once upon a time: the leg between magic and eroticism • **A.-S. Ionescu** E.O. Hoppé, the first portraitist of Greater Romania (II) • In Bucharest, 50 years ago • **B. Bucur** Corruption and poor governance in inter-war Romania (II) • **M. Vasileanu** Father Felix Dubneac and The Burning Bush • **Al. Ghișa** Bela Kun, the pawn of Bolshevik Moscow in Budapest (II) • **G. Ciotoran** Tudor Vladimirescu's youth letters • Romanian Documents at Hoover Institution (CLXIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) • И. Гика Корень зла, который разрушает общество • **И. Талпеш** Встречи с Евгением Примаковым • **М. Казаку** Исторические прообразы действующих лиц романа Матая Караджалис «Край де курте веке» • **Н. Мареш** Неизвестный дипломат Николае Бэлческу • **Н. Роман** Боярские дети в школе (19 в.) • **К. Пăиушан-Нуйкэ** 7-ая Дивизия в Будапеште. Фотоальбом из коллекции Национального Исторического Музея • **С. Голопенция** Антон Голопенция – последние годы • **У.Ф.А. Рэттигэн, Л. Брад-Кисакоф** Мемуары английского дипломата в Бухаресте во время Великой Войны • **Ал. Пицигой** Вопрос Буковины в британских документах Парижской Мирной Конференции 1919 г. • **О. Трашкэ** Что было известно немцам о приготовлениях 23 августа 1944? (II) • **Дж. Рошу** Жили-были: нога между магией и эротикой • **А.-С. Ионеску** Е.О. Хоппе, первый портретист Великой Румынии (II) • В Бухаресте 50 лет тому назад • **Б. Букур** Коррупция и плохое управление в межвоенной Румынии (II) • **М. Василяну** Отец Феликс Дубняк и Неополимая Купина • **Ал. Гиша** Бела Кун, пешка Москвы большевиков в Будапеште (II) • **Г. Чоторан** Письма молодого Тудора Владимиреску • Румынские документы в Гуверском Институте (CLXIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

PRECIZARE

Domnul BENEDICT ION-ESCU, constant cititor al revistei noastre, ne-a trimis următoarea precizare: În nr. 7/2019 al revistei *Magazin istoric*, pe prima pagină unde se explică ilustrațiile celor patru coperte ale publicației, referitor la bustul lui Cornelius Scipio Africanus de pe prima copertă se afirmă că acesta „l-a înfrânt și l-a luat prizonier pe Hannibal, în urma bătăliei de la Zama din anul 202 î.H.”. Lucrurile nu stau întocmai astfel. Dacă înfrângerea lui Hannibal a fost un lucru cert, faptul că ar fi fost luat prizonier în urma bătăliei de la Zama nu se adevărește, potrivit surselor istorice. În vasta sa operă *De la fondarea Romei*, în cartea XXX, capitolul XXXV, Titus Livius, după ce descrie atacul cavaleriei conduse de Laelius și Masinissa, care pune pe fugă pe călăreții de pe flancuri ai oastei lui Hannibal și apoi se întoarce și produce spaimă în rândul pedestrașilor cartaginezi, doborându-i, fugărindu-i și risipindu-i pe tot întin-

sul câmpiei din jur, menționează: „Hannibal a reușit să scape cu un pumn de călăreți, strecurându-se în toiul învălmășelii...” După aceea, Hannibal s-a refugiat la Hadrumetum, de unde a fost chemat la Carthagina, hotărându-se semnarea păcii cu romanii.

Sfârșitul său s-a petrecut în anul 183 î.H., când s-a sinucis în Bitinia, după ani de încercări de a pune la cale o coaliție împotriva Romei. Fiind urmărit de trupele romane, Hannibal a ales să se sinucidă, în loc să cadă prizonier și să fie expus, în carul de triumf al învingătorilor, astfel după cum s-a întâmplat cu alți adversari iluștri ai Romei antice, precum Jugurtha sau Vercingetorix.

ÎNTREBARE

Domnul MARIUS PORUMB, din Dej, ne scrie: Am citit cu mare interes numărul revistei din luna septembrie. Aș dori să aflu, dacă se poate, mai multe detalii despre cultura Sesklo, menționată în articolul domnului Sabin Adrian Luca, pentru că nu știu nimic despre ea.

Cultura Sesklo este cea mai veche cultură neolitică din Europa, localizată în Thesalia și Macedonia. Așezările sale au fost descoperite la începutul secolului al XIX-lea. Primele cercetări arheologice au fost efectuate de arheologul grec Christos Tsountas. Populația Sesklo și-a ridicat așezările pe vârful dealurilor, lângă văi fertile, unde cultiva grâu și orz. Pe lângă oi și capre, locuitorii aveau și vite, porci și câini.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul PETRE POPA, din București, oferă spre achiziție 191 de numere ale revistei, apărute în perioada 1967 – 1996. Revistele sunt în stare foarte bună. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0741.313.817.

Doamna DANIELA ION-ESCU, din București, doarește să doneze colecția integrală Magazin istoric, de preferat unei biblioteci sau unei școli. Cei interesați o pot contacta la numărul de telefon 0741.069.902.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

